

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

В І С Н И К

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 1 (42)

**РІК НЕЗЛАМНОСТІ! РІК ПЕРЕМОГИ!
*УСІМ ОСВІТЯНАМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ...***

Вінниця – 2023

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
ВИПУСК № 1 (42)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія ВЦ № 1065-423-ПР від 24 грудня 2019 року
Журнал

(науково-виробничий, навчальний, довідковий)

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік

Мова видання: українська, англійська, німецька

Тематичні напрями Вісника:

- ❖ Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- ❖ Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- ❖ Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- ❖ Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- ❖ Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- ❖ Challenges in Education
- ❖ Відомі імена року
- ❖ Конкурси
- ❖ Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Протокол № 7 від 23 лютого 2023 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.;
відповідальний редактор: методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Мисліцька Н.А., д.філ.н. Войцехівська Н.К., к.філ.н., доц. Січкач С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

Відповідальність за зміст статей несуть автори
Матеріали видаються в авторській редакції

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу : Випуск 1(42) /за заг. ред. К.Ф. Войцехівського. Вінниця : Твори, 2023. 146с.

ЗМІСТ

С Л О В О Р Е Д А К Т О Р А

ТУРЛЮК СВІТЛАНА, ЮНАШ ВІКТОРІЯ

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ І ФОРМ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КОЛЕДЖУ 5

Ф І Л О Л О Г І Ч Н І С Т У Д І Ї

БАБІЙ АЛЛА, ВЕРЕМІЙ А. А.

МІСІЯ, БАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ЗАВДАННЯ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ФІЛОЛОГІВ-СЛАВІСТІВ 13

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, БІЛИК ІРИНА

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНО ОБДАРОВАНОЇ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ 19

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, ГУЧОК НАДІЯ

КОРОТКИЙ ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ СТАНОВЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСИ ДО СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ 25

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, ІВАШКО АНАСТАСІЯ

ІСТОРИЧНА ІНВЕРСІЯ В ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ ЯК АВТОРСЬКИЙ ПРИЙОМ БАЧИТИ СВІТ ІНАКШЕ 31

МИХАЛЬЧУК ОЛЕСЯ, ДЕРЕВЕНКО ОЛЕКСАНДРА

THE IMPACT OF ENGLISH BIBLICAL TRANSLATIONS ON THE DEVELOPMENT OF LANGUAGE AND LINGUISTICS 38

П С И Х О Л О Г О - П Е Д А Г О Г І Ч Н І С Т У Д І Ї

СВЕРЛОВИЧ ВАЛЕНТИНА

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ 44

ГОРОДЕЦЬКА ВАНДА

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОХОДЖЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 57

БАРЩЕВСЬКА ІННА

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ АСПЕРГЕРА ТА СДУГ 61

ЦІСАР ІРИНА, БОРОДІЙ ОЛЬГА

РОЛЬ КАЗКИ В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ 65

ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА, КАПУСТА ДАР'Я

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖИНИ В ОЗНАЙОМЛЕННІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ 68

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, ПЕДОЧЕНКО АНАСТАСІЯ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНИХ ЗАСОБІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ 72

ЦІСАР ІРИНА, РУМЯНЦЕВА ВІКТОРІЯ	
<i>ВПЛИВ АРТ-ТЕРАПІЇ НА МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА.....</i>	<i>78</i>
МАРЦЕНЮК ОЛЕНА	
<i>ПСИХОЛІНГВІСТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ ЗАНЯТЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....</i>	<i>82</i>
<u>Н А У К О В О - М Е Т О Д И Ч Н І С Т У Д І Ї</u>	
БУГА ОКСАНА	
<i>НАБУТТЯ ПРОФЕСІЙНО-ЗНАЧУЩИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ДІЛОВИХ ІГОР.....</i>	<i>88</i>
ПРИСЯЖНЮК ДМИТРО	
<i>ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДИКИ ТРЕНУВАННЯ В БІГОВІ НА ВИТРИВАЛІСТЬ.....</i>	<i>93</i>
СКРИПНИК НАДІЯ, ВОЛКОТРУБ А.О., ДЕМЧУК ВЕРОНІКА	
<i>STORYTELLING ЯК КОМУНІКАТИВНИЙ ТРЕНД ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....</i>	<i>98</i>
СКРИПНИК НАДІЯ, КОГУТЮК ОКСАНА, МАКСИМЕНКО Н. В., ТКАЧУК ТЕТЯНА	
<i>МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ І МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....</i>	<i>104</i>
ШУСТОВА НАТАЛІЯ, ГОРБАТЮК А. В.	
<i>ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЬМОВОГО ДОДАВАННЯ ТА ВІДНІМАННЯ БАГАТОЦИФРОВИХ ЧИСЕЛ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....</i>	<i>109</i>
СТЕПОВА АЛЛА	
<i>МУЗИЧНО-ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ГАРМОНІЙНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....</i>	<i>114</i>
ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА, ЦІСАР ІРИНА	
<i>ВИКОРИСТАННЯ «РОЗВИВАЮЧОГО ПРОСТОРУ» ЗА М. МОНТЕССОРІ ДЛЯ КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ.....</i>	<i>118</i>
ЯРЕМЧУК ОКСАНА	
<i>ФОРМУВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ І ПІДПРИЄМЛИВОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ ЗА ДОПОМОГОЮ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ЗАДАЧ ФІНАНСОВОГО ЗМІСТУ.....</i>	<i>123</i>
<u>В І Д О М І І М Е Н А</u>	
ПОХИЛЮК ОЛЕНА	
<i>«ТОЙ, ЩО СЕРЦЕ ОБЕРНУВ У СУРМУ» (бесіда до 115-річчя від дня народження Олега Ольжича (прикладі поезії за збіркою «Незаному воякові».....</i>	<i>127</i>
КІСЕЛЬОВ ДМИТРО	
<i>Б. ШОУ. ХУДОЖНЯ ПРАКТИКА: ПРОБЛЕМИ І ТРАДИЦІЇ.....</i>	<i>130</i>
ЛИСИЙ АНАТОЛІЙ	
<i>ПЕРШІ ПІВ ТИСЯЧІ РОКІВ З ІСТОРІЇ ШПИКОВА.....</i>	<i>133</i>
<u>К О Н К У Р С И</u>	<u>1 4 0</u>

СЛОВО РЕДАКТОРА
**ГОЛОВНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ І ФОРМ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КОЛЕДЖУ**

УДК 378.015.31 : 172.15

ТУРЛЮК СВІТЛАНА,

*заступник директора з виховної роботи Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

ЮНАШ ВІКТОРІЯ

*доктор філософії, старший викладач кафедри теорії і методики фізичного
виховання КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Постановка проблеми. Проблеми національно-патріотичного виховання неодноразово були предметом обговорення педагогічної спільноти. 24 серпня 2021 року наша держава відзначила тридцятиліття своєї незалежності. Увесь цей час освітяни наполегливо працювали над формуванням патріотичних рис, національної гідності в нових поколінь українців. Події 2013-2014 року, революція Гідності і трагедія початку неоголошеної війни росії проти України – усі ці та інші доленосні події в Україні початку ХХІ століття загострили проблеми національно-патріотичного виховання. Разом з тим, відчуваємо сплеск патріотичних почуттів та поживлення інтересу, нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу. З початком повномасштабного вторгнення агресора, виникла нагальна потреба переосмислити зроблене і здійснювати системні заходи, спрямовані на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Необхідність оновити підходи, визначити шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості, удосконалити зміст і форми інформаційно-просвітницької роботи й

визначає актуальність теми нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні вимоги до виховання патріотизму зростаючої особистості знайшли відображення у Законах України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», Державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки, Концепції НУШ, Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, Заходах щодо її реалізації до 2025 року та ін. [3, 5, 8].

У Програмі Міністерства освіти і науки України «Основні орієнтири виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» говориться: «Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованих норм життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу» [5]. Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів

СЛОВО РЕДАКТОРА

національної системи виховання і передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадського обов'язку, готовності у будь-який час стати на захист Батьківщини. Національне виховання – це виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатівіковій виховній мудрості. Національне виховання є конкретно-історичним виявом загальнолюдського гуманістичного і демократичного (громадянського) виховання. Мета національно-патріотичного виховання учнів – формування національної самосвідомості, усвідомлення власної гідності, традиційних цінностей культури [1, 5]. Питання національно-патріотичного виховання молодого покоління в душі любові до Батьківщини і відданості Батьківщині, законослухняних громадян держави стояли в центрі уваги вчених протягом всієї історії розвитку людства. Великі філософи, педагоги приділяли цій проблемі значну увагу з найдавніших часів.

У більш розробленому вигляді любов до Батьківщини як вища цінність розглядається в працях таких мислителів, як М. Макіавеллі, Ю. Крижанич, Ж.-Ж. Руссо, І. Фіхте [6, 7]. На поч. ХХ ст. – у період національно-політичного і духовного відродження України – у творчості Г. Ващенко, І. Огієнка, С. Русової, Я. Чепіги та інших було обґрунтовано ідею і розкрито шляхи виховання патріотичних почуттів і національної самосвідомості [1, 4].

Проблема патріотичного виховання підростаючого покоління перебуває в полі зору сучасних науковців. Підтвердженням

цьому є дисертаційні дослідження О. Абрамчук, О. Стьопіної, Р. Петронговського, С. Рашидової та ін., присвячені питанням патріотичного виховання [3, 4]. Теоретичні аспекти виховання патріотизму як однієї із пріоритетних якостей особистості висвітлено у працях видатних просвітителів і педагогів Г. Ващенко, А. Волошина, О. Духновича, М. Костомарова, П. Куліша, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги, які велику увагу приділяли проблемі виховання любові до своєї землі, рідної мови, формування національної свідомості та самосвідомості особистості, поваги до історичного минулого [2, 4].

Значна увага вихованню патріотизму дітей та молоді приділяється у сучасних наукових дослідженнях. Зокрема, розробляються теоретико-методологічні засади та методика виховання цього феномену в умовах модернізаційних суспільних змін (І. Бех, К. Журба, В. Киричок, К. Чорна), висвітлюється сучасний зміст патріотичного виховання (Г. Агапова, Д. Арабаджієв, А. Афанасьєв, О. Вишневський, О. Духовна-Кравченко, В. Карлова, О. Киричук, Г. Корж та інші); розглядаються педагогічні засади формування патріотичних почуттів учнів різних типів навчальних закладів (О. Абрамчук, Т. Гавлітіна, В. Датський, В. Дроговоз, В. Мірошніченко, П. Онищук, Р. Петронговський та інші); визначаються сучасні підходи до організації й підвищення ефективності патріотичного виховання (М. Дубина, О. Коркішко, Н. Мазикіна, А. Монахов, В. Матяшук, П. Онищук, Г. П'янковський, Є. Ширекіна та інші); презентується методика підготовки педагогів до здійснення патріотичного

СЛОВО РЕДАКТОРА

виховання в сучасних умовах (Т. Анікіна, Т. Мельник, Г. Назаренко та інші) [1, 3].

Виклад основного матеріалу. Наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641», затверджено Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходи щодо її реалізації до 2025 року, що визначають нову стратегію цілеспрямованого і ефективного процесу виховання суб'єкта громадянського суспільства, громадянина-патріота України [7].

Оновлена Концепція «виходить з ідеї об'єднання різних народів, національних, етнічних та релігійних груп, які проживають на території України, довкола ідеї української державності, українського громадянства» [7].

Як зазначається в Концепції, досі українська освіта не мала переконливої і позитивної україноцентричної традиції щодо виховання дітей та молоді, а «патріотичне виховання» сприймалося в етнопольовому або неорядянському вимірі [7].

Нині національно-патріотичне виховання – це комплексна, системна, цілеспрямована діяльність різних суспільних інституцій щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності

України. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації [7].

Метою національно-патріотичного виховання визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [7].

Мета національно-патріотичного виховання реалізується через систему виховних завдань, найважливішими з яких є:

- утвердження патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- виховання екологічної культури особистості, почуття відповідальності за природу як національне багатство;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності;

СЛОВО РЕДАКТОРА

- культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності;
- формування мовленнєвої культури;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму;
- розвиток духовності і моральності, утвердження традиційних сімейних цінностей [7].

Національно-патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, урахування вікових та індивідуальних особливостей, і має специфічні: принцип національної спрямованості, принцип самоактивності і саморегуляції, принцип полікультурності, принцип культуровідповідності, принцип соціальної відповідності, принцип історичної і соціальної пам'яті, принцип міжпоколінної наступності [7].

Основними складовими національно-патріотичного виховання в концепції виокремлено громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання, «як стрижневі, основоположні, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності» [7]. Крім того, у документі визначено шляхи реалізації національно-патріотичного виховання в системі освіти України, очікувані результати та ідентифікатори ефективності.

Отже, реалізація національно-патріотичного виховання здобувачів освіти у Коледжі має здійснюватися через систему комплексних заходів із залученням усіх ланок освітнього

процесу: через навчальні заняття, науково-дослідну діяльність, виховні заходи, гурткову роботу, безпосередню участь студентського самоврядування. Таку систему заходів нам необхідно розробити й планомірно упроваджувати. Щоправда, у цьому напрямку вже є певні напрацювання.

Так, відповідно до Розпорядження КМ України від 12 липня 2022 року № 585-р, Листа Українського інституту пам'яті, затверджено Заходи з підготовки та відзначення Дня Української Державності в Комунальному закладі вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж». З нагоди Дня Української Державності 28 липня 2022 року у бібліотеці Коледжу проведено книжкову виставку «Україна – це ми!» (завідувач бібліотеки – С. М. Смірнова).

Цей навчальний рік розпочався з уроку державності «Ми українці: честь і слава незламним!» (Н. В. Латуша, Д. М. Кузьминська). 20 вересня 2022 року, у Міжнародний день студентського спорту, стартував спортивно-масовий патріотичний проєкт «Шлях до столиці» (ініціатор проведення – керівник фізичного виховання В. М. Мартинюк).

Відкриття декади музики 01 жовтня 2022 року організатори дійства А. В. Степова, Н. А. Бахчеван присвятили українським патріотичним пісням, які набули нової хвилі популярності з перших днів російського вторгнення. «Ой у лузі червона калина», «Лента, лента» та ін. вокальні твори запалили в серцях юнаків і дівчат вогонь єднання, уселили віру в непереможність нації. Одним із завдань національно-патріотичного виховання є спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству,

СЛОВО РЕДАКТОРА

аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму. Реалізації цього завдання сприяє проведення таких заходів, як зустрічі з учасниками антитерористичної операції, операції об'єднаних сил, діячами сучасної культури, мистецтва, спорту, які виявляють активну громадянську позицію.

21 вересня 2022 року в актовій залі коледжу відбувся навчально-виховний захід за участю волонтерів-тренерів Вінницької обласної організації Товариства сприяння обороні України, воїнів АТО полковника Каноника Петра Івановича та Постаєнка Руслана Євгеновича (відповідальний за проведення заходу – В.О. Рубан).

06 грудня 2022 року студенти 11-Ш групи разом з куратором Латушею Н. В. провели військово-патріотичний захід з нагоди Дня Збройних Сил України. Гостем свята став випускник відділення фізичного виховання Олексій Столяров, пересічний громадянин, звичайний вчитель, живий герой, який напередодні повернувся з передової. Заходи такого типу сприяють підвищенню престижу військової служби, культивуванню ставлення до військовослужбовця як до захисника України, героя. Збереженню історичної пам'яті, вихованню поваги до історичного минулого свого народу, утвердженню гуманістичної моральності сприяють виховні заходи з ушанування пам'ятних дат.

Щоранку загальнонаціональною хвилиною мовчання вшановуємо пам'ять загиблих, військових і цивільних, у цій несправедливій війні. Важливо, щоб кожен педагог знайшов у ці хвилини такі слова, які не дадуть перетворити хвилину скорботи в буденність. 30 листопада вихователем гуртожитку № 1 С. М.

Довгалюк проведена година-реквієм «Ми пам'ятаємо голодомор 1932-1933 років» – інформаційно-просвітницький захід з елементами драматургічного моделювання. Найболючішою сторінкою у понад 90-літній історії нашого закладу освіти стануть загиблі студенти і випускники. Наші студенти мають пам'ятати їхні імена, знати в обличчя синів Подільської землі, які полягли в боях за свободу і незалежність України. З цією метою вирішено відкрити Куточок звитяги і пам'яті «Вічна пам'ять героям-синам України...» за ініціативи С. В. Турлюк.

На жаль, ще одна чорна дата з'явилася в нашому календарі: 04 червня 2023 року – День вшанування пам'яті дітей загиблих наслідок збройної агресії Російської Федерації. Тому варто передбачити відповідні заходи у планах виховної роботи.

Беручи до уваги принцип соціальної відповідності, що вимагає узгодження змісту і методів національно-патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, намагаємося залучати студентську та учнівську молодь до участі у збереженні і підтримці єдності українського суспільства.

16 лютого 2022 року, в День єднання, чи не всі академічні групи долучилися до участі у флешмобі «Україна у нас одна». Знаково, що свою позицію студенти одноставно висловили напередодні війни.

20 квітня 2022 року – захід екологічного спрямування – толока «Сила в єдності: Україна Великодня», проведений в очно-дистанційному форматі, причому з участю внутрішньо переміщених осіб, які на той час вже

СЛОВО РЕДАКТОРА

проживали в гуртожитках коледжу (організатор – С. В. Турлюк).

22 квітня 2022 року – благодійна акція «Христос Воскрес! Воскресне Україна!», до якої долучилися і студенти, і викладачі, і технічний персонал (організатор – С. В. Турлюк).

21 листопада 2022 року, у День Гідності і Свободи, флешмоб «Жовта стрічка» на підтримку опору українців з тимчасово окупованих територій України об'єднав викладацький та студентський колективи коледжу (організатор – А. М. Сорочан).

Посиленню громадсько-патріотичного виховання сприяє активна участь здобувачів освіти у громадсько-політичному житті країни. З цією метою створюємо умови для підтримки та сприяння волонтерським проектам, залучаємо молодь до участі у благодійних соціальних та інтелектуальних і творчих ініціативах на благо України.

В липні цього року студентка філологічного факультету Васишишена Анастасія (керівник – А. М. Сорочан) та студентка 21-М групи факультету дошкільної освіти і музичного мистецтва Христич Любов (керівник – Т. В. Касько) взяли участь у Всеукраїнському онлайн-проекті «Рушник єдності», метою якого було об'єднати усю Україну відеорушником з урахуванням елементів вишивки ХХ ст. кожного регіону держави.

Героїчний спротив українського народу триває на всіх фронтах, зокрема освітньому. Як зазначив Міністр освіти і науки Сергій Шкарлет, *«Українська освіта поранена, але жива, бореться!»*. Для покоління юних та й для майбутніх поколінь важливо зрозуміти, яку силу має кожен з нас у боротьбі з ворогом, задокументувати важливі епізоди. На

основі історій очевидців, розповідей викладачів і студентів створено літопис «Освіта у вогні», з яким вже можна ознайомитися на сайті Науково-методичного центру вищої та фахової передвищої освіти.

Наша колега Т. Г. Омелянчик надіслала матеріали про боротьбу на волонтерському фронті, які увійшли до літопису. Її онучка, Боцюк Марія, студентка 21-Філ(б) групи, влітку працювала у складі мобільних груп Міжнародного дитячого фонду ООН UNICEF в національному онлайн-проекті «ANT. Поруч», мета якого – психосоціальна підтримка вимушено переселеним особам і відновлення через творчість на благо України.

На принципах національної спрямованості, історичної і соціальної пам'яті, міжпоколінної наступності ґрунтується традиційне проведення фестивалю до Дня вишиванки, що має на меті виховання шанобливого ставлення до культури, традицій українського народу, здатності зберігати свою національну ідентичність.

Щоправда, цьогоріч цей фестиваль проходив у дистанційному форматі і мав дещо інше забарвлення – військово-патріотичне. 19 травня проведено марафон національно-патріотичного спрямування «Вишиваємо перемогу», у якому взяли участь десятки наших студентів та учнів Обласного наукового ліцею-інтернату.

Крім того, наш заклад узяв участь у Всеукраїнському онлайн-челенджі «Вишиванка–місток єднання минулого, сьогодення і майбутнього українців». Інформацію висвітлено на сторінці у соціальних мережах Фейсбук, Інстаграм.

СЛОВО РЕДАКТОРА

Загалом здобувачі освіти коледжу відстоювали перемогу на волонтерському фронті, а саме: плетіння маскувальних сіток, донорство, робота на кухні, приготування їжі та доставка, виготовлення лікувально-косметичних засобів для воїнів ЗСУ, допомога біженцям, пораненим у госпіталі, закупівля та подальше фасування продуктів для переселенців, благодійні концерти, гурткові заняття з дітками переселенців, робота у складі мобільних груп Обласного товариства Червоного Хреста, тренування дітей переселенців, допомога безпритульним тваринам, виготовлення оберегів для захисників, пошиття балаклав, участь у благодійних футбольних матчах, допомога у ветеринарній клініці. З метою забезпечення системного підходу до реалізації завдань національно-патріотичного виховання в Коледжі, організації корисного дозвілля студентів, надання посильної допомоги військовим підрозділам, які боронять кордони нашої держави, відкрито «Студентський волонтерський клуб» та клуб «Громадська активність».

Благодійні акції «Смілива гривня», «Книга для воїна», збір макулатури, майстер-класи з розпису на тканині мають важливе значення не лише для підтримки ЗСУ, але й для підтримки творчих студентських ініціатив, для підвищення громадської активності, утвердження громадянської позиції зростаючого покоління.

Принцип самоактивності і саморегуляції забезпечує розвиток у вихованця здатності до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень.

Перебуваючи 24/7 в інформаційному просторі, не завжди ми, дорослі, можемо відрізнити достовірну інформацію від фейкової. З метою підвищення медіаграмотності здобувачів освіти, проведено інформаційну годину з питань забезпечення медіаграмотності та протидії гібридним загрозам, інформаційно-пропагандистському впливу «Роль ЗМІ під час гібридних загроз» за участю майора авіаційної частини Національної гвардії України, учасника АТО Петлінського Володимира (організатор – М. П. Сорочан), а також потоковий захід «Шахрайство – не забавка» за участю провідного інспектора за напрямом рекрутингу та технічної підтримки відділу протидії кіберзлочинам у Вінницькій області Департаменту кіберполіції Національної поліції України, кандидатом фізико-математичних наук Шелепало Галиною Василівною (організатор – О. В. Рябошапка).

В умовах прямої загрози денационалізації, втрати державної незалежності особливого значення набуває військово-патріотичне виховання. Базові знання про поведінку в екстремальних ситуаціях формувалися під час об'єктового тренування здобувачів освіти «Порядок евакуації до найпростішого укриття за сигналу «Повітряна тривога»», а також практичного заняття з надання домедичної допомоги, зустрічі з вибухотехніками та представниками ювенальної поліції.

Висновки. Як бачимо, педагогічний колектив плідно працює над удосконаленням змісту і форм громадянсько-патріотичного, духовно-морального, військово-патріотичного та екологічного виховання.

СЛОВО РЕДАКТОРА

Звичайно, усі названі заходи повністю не відображають обсяг інформаційно-просвітницької діяльності педагогічного колективу у цій сфері.

Пріоритетними завданнями залишаються: формування поваги до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); виховання толерантного ставлення до цінностей і переконань представників інших культур; підготовка до захисту територіальної цілісності та суверенітету України; утвердження традиційних сімейних цінностей тощо.

З огляду на це, вважаємо за необхідне виокремити ключові аспекти патріотичного виховання в умовах закладу освіти, а саме [6; 9]:

- ✓ одним з найголовніших напрямів виховної роботи є національно-патріотичне виховання – справа, що за своїм значенням є стратегічною;
- ✓ виховання національної самосвідомості, налаштованості на осмислення моральних та культурних цінностей, історії, системи вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, усвідомленням відповідальності;
- ✓ виховання громадянської позиції; вивчення та популяризація історії українського козацтва, збереження і пропаганда історико-культурної спадщини українського народу; поліпшення військово-патріотичного виховання молоді, формування готовності до захисту Батьківщини;
- ✓ виховання поваги та любові до державної мови;
- ✓ формування моральних якостей особистості, культури поведінки, бережливого ставлення до природи, розвиток мотивації до праці.

Для реалізації цих глобальних завдань необхідна системна робота, яка передбачає забезпечення гармонійного співвідношення різних надбань матеріальної та духовної культури (наочних посібників, художньої, наукової літератури, радіо, телебачення, предметів образотворчого, театрального, кіномистецтва тощо); форм виховної роботи (дискусій, дебатів, конференцій, ігор, змагань тощо); різних видів діяльності (дослідницької, художньо-естетичної, предметно-перетворювальної та інших); педагогічних технологій (ігрових, інтерактивних, колективної творчої діяльності, кооперативної діяльності та інших).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абрамчук О. В. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. канд. пед. наук : 13.00.07. Тернопіль, 2006. 254 с.
2. Артюшенко В.Л., Демченко П.Є, Осіпов І.В. Теорія та практика національно-патріотичного виховання в навчальних закладах. *Вісник ЛНУ імені Т.Шевченка*. №7 (296), 2015. С.66-71.
3. Вікторова Л. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами освітнього процесу у вимірах сучасності. *Зб. наук. праць Уманського держ. пед. університету*. № 2. 2022. С. 221-225.
4. Гарбузюк Т.В., Мурсамітова І.А. Деякі аспекти основ сучасного національно-патріотичного виховання. *Вісник Луганського держ. пед. ун-тету імені Т.Г.Шевченка. Педагогічні науки*. 2015. №7. С.142-147.
5. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2015. 10 с.
6. Національно-патріотичне виховання як пріоритетний напрямок виховного процесу в закладах позашкільної освіти. *Збірник «Грані науково-технічної творчості Запорізької області»*. № 2 (2019). Запоріжжя, 2019. С. 4–5.
7. Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання: методичний посібник для фахівців у сфері НПВ / О. В. Сіра, В. О. Волков, О. В. Ярошенко. Житомир, Держ. ін-т сімейн. та молод. політики. 2021. 100 с.
8. Стратегія національно-патріотичного виховання: Указ Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/2862019-27025>

*Стаття надійшла до редакції
29 січня 2023*

**МІСЯ, БАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ ЗАВДАННЯ
СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ФІЛОЛОГІВ-СЛАВІСТІВ**

УДК 811.16 - 05

БАБІЙ АЛЛА

*викладач-методист кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

ВЕРЕМІЙ А. А.,

*учителька-методистка української мови
та літератури Хмельницького ліцею № 2*

У статті йдеться про те, що українську культуромовну особистість вирізняють мовні здібності, мовна індивідуальність, виразне мовлення, гарна дикція, мовленнєва моральність; генетичну основу складають національно-культурні традиції, мовна свідомість і самосвідомість, соціальні, соціолінгвістичні, психологічні характеристики мовного колективу, національний характер. У концепції формування

культуромовної особистості фахівця відображено освітні парадигми (антропологічна, гуманістична, культурологічна), концепції (неперервної педагогічної освіти, особистісно орієнтованої освіти), етнокультурознавчий, соціолінгвістичний підходи, які дають можливість глибше усвідомити українськомовну картину світу в її зіставленні з національно-мовною картиною інших народів, забезпечують діалогову взаємодію в полікультурному інформаційному суспільстві, виховують толерантне ставлення до носіїв різних мов і культур.

Ключові слова: мовно-культурологічна компетенція, комунікативно-функціональний підхід, соціолінгвальна компетенція, національно-мовна особистість, професійна мобільність, освітні парадигми.

Постановка проблеми. У дослідженні визначено, що формування культуромовної особистості – це багатовимірний процес якісних змін у психологічній сфері людини, що відбувається поетапно, комплексно, в логічній послідовності, за певних психолого-педагогічних та організаційно-методичних умов. Основним завданням вважаємо формування мовної компетентності майбутнього фахівця, а саме – необхідність чіткого розуміння ролі державної мови у фаховій діяльності та розуміння мови не як сукупності правил, а як системи світобачення, засобу культурного співжиття в суспільстві, самоформування й самовираження особистості.

Стан дослідження проблеми. Феномен української мови як культурного надбання нашого народу цікавив вчених із давніх часів. Серед авторів найвідоміших праць – видатні українські мовознавці зі світовим ім'ям: А. Кримський, Є. Тимченко, С. Смаль-Стоцький, Ю. Шевельов, О. Горбач та ін. Цінними для розвитку сучасної філології є підручники з історії української мови за редакцією Русанівського В.М., Єрмоленка С.Я.,

Мойсієнка А.К., Півторака Г. У цих джерелах подані мовно-історичні відомості про наше минуле, і на цій науковій базі популярно розповідається про виникнення найважливіших діалектних рис, що стали характерними особливостями української мови, пояснюються причини й передумови сучасного діалектного поділу української мови, обумовлюються початки зародження нової української літературної мови і розширення її функціональних меж у ХХ ст. Книга В. Жайворонка «Українська етнолінгвістика: нариси» присвячена вивченню мови з огляду на її творця – український етнос, що породив мовний феномен як ключовий елемент національної культури. У монографії І. Д. Фаріон «Мовна норма: знищення, пошук, віднова» розкрито еволюцію основних мовних норм. З'ясовано позамовні причини спотворення української мовної норми впродовж ХХ ст.

Мета дослідження – визначити місію та перспективні завдання сучасного філолога-славіста щодо підвищення рівня лінгвістичної, соціолінгвальної

компетенції комунікантів; вироблення навичок оптимальної мовної поведінки у фаховому спілкуванні; виховання національно-мовної особистості спеціаліста, основну увагу зосереджуючи при цьому на формуванні навичок фахової комунікації, студіюванні особливостей фахової мови, на розвитку культури мови, мислення й спілкування.

Виклад основного матеріалу. Місія сучасного філолога-славіста полягає у формуванні інтелектуальної, інформованої та інтегрованої в суспільство особистості, підготовці висококваліфікованого фахівця, затребуваного на вітчизняному ринку праці, у вихованні відповідального громадянина, патріота України, людини високого духовного і культурного рівня з потребою самоідентифікації та самореалізації. Робота фахівця-філолога в сучасних реаліях великого значення набуває в ідеологічному плані, тобто повинна допомагати будувати гуманітарну політику суспільства та незалежну державу. Перший український президент Михайло Грушевський зауважував, що «Будь-які українські бажання, які минають мову, збудовані на піску» [2, 35].

Багато людей у нас не розуміє до кінця важливості використання української мови, мовляв, «Яка різниця якою мовою?» Аксіома, що всі громадяни України повинні володіти українською мовою, але не можна, забороняти розмовляти іншими мовами і силою примушувати вчити українську категорично неправильна, адже "мова – це не зі сфери впадощань. Це категорія влади: чия мова – того й влада» -

каже мовознавець Ірина Фаріон і продовжує, що народу потрібно довести, «що мова – не лише засіб комунікації. Це – кордони нації. Це перший і останній бастион захисту держави. Ми скільки років не мали держави... Чому ми відродились? Бо мали мову. ... по всій Україні ми її зберегли,... а, значить, зберегли саму державу». «Але в розвитку нашої мови – роздвоєність наших цінностей, і в цьому наша трагедія»[8, 84].

Тому «принциповість» у питаннях мови очевидна і на часі, бо вона відображає інтелектуальну, моральну і духовну силу нашого народу і нашу державність.

Українська мова - мова корінного населення України. Належить до східної підгрупи слов'янської групи індоєвропейської мовної сім'ї. Українська мова є державною в нашій країні. В Україні все населення розуміє українську мову і близько 31 мільйона осіб може нею розмовляти. В останні роки кількість тих, хто активно користується українською мовою, поступово зростає. Українська мова займає за кількістю її носіїв, відповідно до різних джерел, 25-е або 22-е місце у світі. Цією мовою спілкуються

у Білорусії, Молдові, Польщі, Росії, Румунії, Словаччині, Казахстані, Аргентині, Бразилії, Великій Британії, Канаді, США та інших країнах, де мешкають українці. Вона є також третьою або другою за поширеністю серед слов'янських мов. За різними оцінками загалом у світі українською мовою розмовляє від 41 до 45 млн осіб.

Українська мова є рідною мовою українців, які проживають на

території України (за переписом 2001 року рідною її вважали 32,6 млн осіб — 67,5 % населення України та 85,2 % етнічних українців). А поза межами України: у Росії (нею володіють 1,8 млн. осіб), Молдові (без врахування Придністров'я українська є рідною для 181 тис. осіб, мовою щоденного спілкування українська є для 130 тис. осіб), у Канаді (174 тис. осіб), США (129 тис. мовців), Казахстані (говорять українською 128 тис. осіб, однак володіють більшою чи меншою мірою до 732 тис. осіб), Білорусії (рідною називають українську 116 тис. осіб), Румунії (57 тис. мовців), Польщі (23 тис. осіб, що постійно проживають на території Польщі та від 20 до 450 тис. осіб з числа трудових мігрантів), у Бразилії (щонайменше 17 тис. носіїв української мови), у Словаччині (11 тис. осіб, які назвали своєю мовою українську та 24 тис. осіб, які назвали своєю мовою «русинську»)[3, 136].

Проблема статусу мови – це так, як проблема статусу людини в суспільстві. Мовознавці вважають, що стосунки між мовою та суспільством наразі є досить болючими. Аби з'ясувати, чому стосунки між мовою та суспільством такі складні, треба сягнути в минуле, бо саме в минулому є ключ до розв'язання низки проблем у сучасному. Тому, якщо говорити про період функціонування української мови в розрізі історичного розвитку, то можемо виділити кілька періодів. Наприклад, час литовського князівства (від середини XIV до середини ХУІІ ст.) називають періодом розквіту «русської» мови. Оскільки литовці

прийшли на нашу землю з простою тезою “чужого не займати”, а навпаки – вони були полонені нашої культурою. Тоді українська мова із домішками білоруської та елементами старослов'янської стала мовою офіційно-ділового спілкування.

Коли Україна опинилася в складі Речі Посполитої (1569—1795), українська мова зазнала дуже серйозних змін на рівні підсвідомого. Саме тоді відбулося сприйняття мови хлопської і мови аристократичної. Сільської та міської. І коріння цієї мовної проблеми, яку ми маємо сьогодні, сягає, власне, тієї доби. Тоді сформувався антагонізм між мовою та суспільством, це був феномен, який кардинально проріс на україномовному ґрунті, а українському суспільству було відтято аристократично-інтелектуальну голову. Мовознавці вважають, що інтелектуальна еліта тоді зрадила свій народ. І той стан, у якому зараз перебуває українська мова, на думку деяких мовознавців, -- це пожинання результатів, закладених ще тоді, в період Речі Посполитої [3, 189].

Якщо ж поцікавитися, коли була більшою психологічна залежність українця від престижності/непрестижності мови – за польської чи за московської доби, то відповідь можна екстраполювати з позицій сьогодення. Звичайно, в період московської доби це лише поглибилося і перенеслося в добу третього тисячоліття.

«Кажучи про литовців, з якими українці жили колись в одній державі, а ширше - про прибалтів, - зазначає Ірина Фаріон - , то вони можуть говорити про питання престижу мови з позиції переможця. Бо утвердилися ці народи лише тому, що

давним-давно сказали російській мові “ні”. І сказали абсолютне “так” своїй культурі і своїй мові. А ми не кажемо російській ні “ні”, ні “так”, у тому наша найбільша проблема» [8, 158].

Популярність української мови у світі зумовлена її походженням. Адже пам'ятки української мови 14-15 століття – це математика мови, найвищий пілотаж історії мови, коли через терміни, фонетико-морфологічні форми доводять автентичність мови, яка схована у чужому правописі. І потрібно розкодувати цей чужий церковно-слов'янський правопис і показати через нього питомість нашої мови. І на цій основі зробити висновок про те, що народна стихія вже вривалась у мову в 14-15 століттях. «Бо проблема українців – у постійній роздвоєності нашої свідомості: думають однією мовою, розмовляють іншою, а третьою ще часом послуговуються» -- продовжує мовознавець Ірина Фаріон [8, 177].

А історія вчить протилежного. Мовознавці наголошують: «У нас вже було стільки складних ситуацій, але народна мова завжди виявлялась сильнішою. Вона перемолола у своєму горнилі все і викинула на поверхню живе джерело діалектів. І на основі діалектів, синтезу південно-західного говору і північного в горнилі козацьких воєн, народилося південно-східне наріччя, яким почали писати Іван Котляревський і Тарас Григорович. А мова універсалів Виговського, Пилипа Орлика відійшла в історію, бо була дуже насичена чужими елементами: польськими, церковнослов'янськими. А класичними залишилися твори, написані живою

народною мовою. Вони перевірені часом. Бо зараз модна англійська. А за років 50 будемо китайську всі вчити. А потім і арабська підтягнеться. Треба вчити різні мови, але пам'ятати треба, що дім твій, імідж твій – то українська мова» [8, 197].

Мова в Україні повинна сприйматися як соціальний ліфт. Не знаєш мови – не отримаєш освіти, не отримаєш освіти – не матимеш гідної роботи. Перша умова здобути освіту – через ЗНО, над чим українські філологи сьогодні ретельно працюють.

В умовах реформування загальної середньої і вищої освіти й утвердження особистісно орієнтованої моделі актуалізується потреба у професійно-мобільних педагогах. Такі фахівці мають бути самобутніми особистостями, які здатні до «інноваційного типу професійної діяльності», швидко й успішно адаптуються до складних умов професійної дійсності, проявляють готовність відповідально приймати рішення. Адже формування професійної мобільності – це загалом проблема розвитку і змін людських цінностей, їх сфери дій, конфліктів між новим і традиційним та шляхами їх подолання.

Філолог-славіст має бути активним учасником медіакультури як інтегративного утворення, що передбачає здатність ефективно взаємодіяти з масмедіа та поєднує ціннісні установки, прагнення до розвитку і саморозвитку в галузі медіаосвіти. Це сукупність інтелектуальних і практичних дій викладача, що забезпечують здатність особистості усвідомлено здійснювати дії з пошуку, відбору, переробки, аналізу,

створення медіатексту різних стилів і складники, харизматичність педагога [4, 339].

жанрів, проєктування й підготовки результатів медіаосвітньої діяльності [4, 331].

У ХХІ столітті обов'язковим атрибутом іміджу висококваліфікованого фахівця, запорукою його професійного успіху є риторичні вміння. Вважають, що риторичну культуру філолога становлять високий рівень освіченості й професійні знання, культура мислення, культура мовлення, культура спілкування, невербальна й зовнішня культури, талант, натхнення і майстерність. Риторична культура -- це синкретичне поняття, яке охоплює логічний, психологічний, мовленнєвий, невербальний і зовнішній

У цьому й полягають перспективні завдання філологів-славістів, а саме у тому, що вони повинні сформуватися як фахівці з високим рівнем соціальної зрілості, професійної відповідальності, володінням філологічними, педагогічними знаннями, словом і стилем, культурою читання, компресії, редагування, перекладу, моделювання нового якісного тексту, культурою комунікації, готовністю уміло використовувати набутий досвід у різних сферах викладацької, науково-дослідної, управлінської інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Довідник з культури мови : [посібник] / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, Н. М. Сологуб та ін.] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Вища школа, 2005. 399 с.
2. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: нариси : навч. посіб. / Віталій Жайворонок ; [відп. ред. Г. П. Півторак] ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Уманський держ. пед. ін-т ім. Павла Тичини. Київ : Довіра, 2007. – 262 с.
3. Історія української мови : хрестоматія / упоряд.: С.Я. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко ; [голов. ред. М. С. Тимошик]. Київ : Либідь, 1996. 288 с.
4. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. Київ : Академія, 2007. 360 с.
5. Мова – народ: висловлювання про мову та її значення в житті народу / упорядник Олекса Тихий ; [післяслово Осипа Зінкевича]. Київ : Смолоскип, 2007. 416 с.
6. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова : [монографія] / Григорій Півторак ; [відп. ред. В. Г. Скляренко] ; АН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1993. 200 с.
7. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : підручник / В. М. Русанівський. Київ : АртЕк, 2001. – 392 с.
8. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова : монографія / Ірина Фаріон. Вид. 2-ге, допов. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 336 с.

*Стаття надійшла до редакції
12 січня 2023*

ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ
ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНО ОБДАРОВАНОЇ ТВОРЧОЇ
ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

УДК 378.091.33 – 027.22 : 821.161.2

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА

*викладач-методист кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

БІЛИК ІРИНА

*студентка філологічного факультету
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

У статті червоною ниткою проходить думка про необхідність вирішення проблеми результативності організації позакласної роботи з літератури на уроках та в позаурочний час, висвітлено її основні завдання, особливості організації, названо найдієвіші форми і методи, що сприяють ефективності основних напрямків діяльності педагога-словесника у даній царині.

***Ключові слова:** позаурочні заходи, мовна сфера, близька мотивація, літературний твір, інтерес до літератури, зацікавленість.*

Постановка проблеми. Учителі-словесники, як ніхто, з кожним роком все більше і більше відчують, наскільки особливо актуальною стає проблема розвитку читацької самостійності школярів та потреби реорганізації позакласної роботи, оскільки саме сформованість навичок самостійної роботи з книжкою є передумова інтелектуального та духовного світу дитини. Як відомо, духовне відображення українського народу неможливо уявити без живодайного впливу художньої літератури на формування національної самостійності, бо саме література є одним із активних чинників суспільного виховання совісті, моралі, загальнолюдських цінностей, інтелектуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Працюючи над вивченням та

вдосконаленням форм і методів позакласної роботи, дослідники спрямували свою роботу в трьох напрямках:

– методика підготовки та проведення позакласної роботи (Л. Базильчук, В. Білоусова, П. Глухова, Д. Григорьев, І. Гришай, Т. Калечиць, З. Кейліна, І. Колесник, Б. Купріянов, В. Кутьєв, В. Лозова, Н. Мойсеюк, М. Петрухіна, В. Сипченко, С. Смірнов, Г. Троцько, М. Фіцула, М. Чепіль, Н. Шеліхова та ін.);

– організація позакласної роботи з української літератури (В. Андрусенко, Т. Бабійчук, Л. Базиль, Т. і Ф. Бугайко, Н. Волошина, О. Куцевол, А. Лісовський, В. Неділько, Є. Пасічник, С. Пультер, А. Ситченко, Б. Степанишин, Г. Токмань);

– зміст і специфіка позакласної роботи в розвитку творчих здібностей підлітків (В. Белова, Л. Бруднов, І. Винниченко, А. Возняк, В. Горський, А. Журкіна, І. Колесник, О. Лаврентьєва, Е. Марієнгоф, Л. Якубова та інші).

Ми ж у своїй роботі будемо опиратися на праці тих науковців, котрі вивчали передумови та умови успішного проведення позакласної роботи з української літератури.

Метою статті є звернути увагу на важливість позакласної роботи у навчально-виховному процесі освітніх закладів, проаналізувати шляхи, форми, методи та прийоми такої роботи, підкреслити її необхідність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення різних поглядів щодо визначення позакласної роботи з літератури надає можливість тлумачити її як систему різноманітних організаційних форм і видів діяльності, що проводяться в позаурочний час у сфері шкільного освітнього середовища та відкривають додаткові можливості для розвитку творчих здібностей учнів у галузі мистецтва слова.

Методисти С. Пультер й А. Лісовський вважають, що метою позакласних заходів з літератури є розширення літературної освіти учнів, поглиблення читацької культури школярів, розвиток творчих літературних здібностей дітей, виховання естетичних смаків юних літераторів, закріплення громадянських та моральних світоглядних позицій школярів на матеріалі творів художньої літератури тощо [6, с.119].

Отож, метою позакласної роботи з української літератури є формування й розвиток літературно обдарованої творчої особистості учня, забезпечення його всебічного й гармонійного розвитку, задоволення різноманітних освітніх запитів та пізнавальних інтересів.

Розглядаючи питання завдань позакласної роботи, В. Войчук наголошує на:

1) формуванні творчої спрямованості особистості;

2) розвитку рис характеру: цілеспрямованості, ініціативності, допитливості, критичності, самостійності, вимогливості, наполегливості, винахідливості, оригінальності, готовності до виправданого ризику, а також організованості, працелюбності, порядності, відповідальності тощо;

3) формуванні творчої самосвідомості, що виявляється в самопізнанні та адекватній самооцінці, самовдосконаленні, емоційній саморегуляції;

4) розвитку творчих якостей інтелекту – діалектичного та цілісного сприйняття дійсності, спостережливості, творчої уяви і фантазії, інтуїції, уваги й пам'яті;

5) розвитку творчого потенціалу учнів – бажання систематично здобувати нові знання в певній галузі, уміння творчо їх використовувати, експериментувати, досліджувати;

6) формуванні якостей творчої особистості й відповідного індивідуального стилю діяльності та поведінки;

7) вихованні в школярів здатності до творчого спілкування з діячами науки,

техніки, культури, мистецтва, уміння вести діалог, висловлювати свою думку тощо [2, с. 31].

М. Белікова вважає, що позакласна робота спрямована на вирішення низки завдань: формування в учня позитивної Я-концепції; створення сприятливих умов отримання позитивного досвіду роботи в колективі; формування необхідності продуктивної, соціально корисної діяльності відповідно до нахилів учнів та можливість самостійно її організувати; формування моральних, емоційних, вольових компонентів світосприйняття; розвиток пізнавальних інтересів; організація вільного часу школярів.

На нашу думку, до основних завдань позакласної роботи з української літератури належать:

- 1) формування пізнавального інтересу школярів до української літератури;
- 2) виявлення й розвиток індивідуальних творчих здібностей та нахилів, літературної обдарованості учнів;
- 3) закріплення, збагачення та поглиблення знань, набутих у процесі навчання, застосування їх на практиці;
- 4) створення, за висловленням В. Сухомлинського, інтелектуального фону, що сприяє свідомому й глибокому засвоєнню літературознавчого матеріалу;
- 5) розвиток творчої активності, ініціативи, самоосвіти учнів;
- 6) удосконалення вмінь і навичок усного й писемного мовлення, використання джерел інформації;
- 7) формування в учнів наукового світогляду;

8) організація інтелектуальних розваг школярів, поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання.

Позакласна робота характеризується низкою особливостей, до яких

Л. Якубова відносить: висунення на перший план творчих і продуктивних завдань; «занурення» в діяльність; формування сенсів і цілей діяльності; відповідність завдань логіці зростаючої креативності результату, їх спрямованість на спонукання школярів до самореалізації в діяльності, висунення нових цілей, зміни смислових установок, при цьому завдання спрямовані на розширення зони найближчого творчого розвитку учнів.

Нам імпонує думка Д. Ліференка, який наголошує на врахуванні таких особливостей при організації позакласної роботи:

- ✓ формування взаємин на основі творчої співпраці;
- ✓ організація навчання на основі особистісної зацікавленості учня, його індивідуальних інтересів і здібностей;
- ✓ превалювання ідеї подолання труднощів, досягнення мети в спільній діяльності педагога та учнів, самостійній роботі школярів;
- ✓ вільний вибір форм, напрямів, методів діяльності;
- ✓ розвиток системного, інтуїтивного мислення, уміння «згортати» й деталізувати інформацію;
- ✓ гуманістичний, суб'єктивний підхід до виховання;
- ✓ створення нового педагогічного середовища [5, с. 38].

Найбільш важливими для позакласної роботи з літератури, спрямованої на

розвиток творчих здібностей і заняттями, адже вона розв'язує ті ж літературних обдарувань учнів, на наш погляд, є такі її особливості:

✓ здійснюється у вільний від основного навчання час;

✓ добровільність, ініціативність і активність усіх учасників;

✓ відсутність жорсткої регламентації й обов'язкового результату, примусу й системи оцінок;

✓ вільний вибір напрямів, видів, форм діяльності, можливість урізноманітнювати зміст, методи і форми навчально-виховної роботи, використовувати інноваційні методики (ігрові, творчі, проєктні, проблемно-пошукові тощо);

✓ акцент на організації різних форм творчої діяльності, які мають переважно практичну спрямованість, а не на пояснювально-інформаційному способі навчання;

✓ гнучкість і варіативність позакласної роботи, орієнтація на розвиток творчих здібностей, пізнавальних інтересів, індивідуальних задатків і нахилів учнів, а не реалізацію освітніх стандартів;

✓ більша відкритість, безпосередність і неформальність спілкування;

✓ можливість вільного самовизначення й самореалізації особистості;

✓ практично-діяльнісне спрямування позакласної роботи та її проведення на засадах особистісно зорієнтованого підходу.

Теоретики й практики наголошують на проведенні позакласної роботи з літератури в тісному зв'язку з класними

завданнями, що ставляться на уроках.

Вагомість позакласної роботи у формуванні й розвитку творчих здібностей особистості на сучасному етапі функціонування системи шкільної літературної освіти визначається її функціями.

Оскільки позакласна робота з української літератури є складовою педагогічної діяльності, можна відзначити подібність їх функцій.

І. Зимня, узагальнюючи дослідження вчених Н. Кузьміної, О. Щербакова, В. Богословського, О. Боборикіна, Ю. Кожухова, В. Сластьоніна та ін., усі функції педагогічної діяльності поділила на дві групи – ціленаправлені та організаційно-структурні. До першої групи належать орієнтаційна, розвивальна, мобілізуюча й інформаційна функції, до другої – конструктивна, організаторська, комунікаційна та гностична [3, с. 244].

В. Семиченко розглядає всі функції, які виконує вчитель у процесі професійної діяльності в кількох проєкціях і на різних рівнях: термінальні, або функції-цілі (навчальна, виховна, розвивальна, соціалізуюча та ін.), інструментальні, або функції-засоби (інформативна, діагностична, стимулююча, прогностична, психотерапевтична, рекреаційна та ін.), операційні, або функції-прийоми (управлінська, коригувальна, методична).

Ряд учених (Г. Глухова, Т. Калечиць, З. Кейлина, М. Петрухина, Я. Фруктова) виділяють такі основні функції позакласної роботи:

- ✓ освітня – одержання позапрограмних знань;
- ✓ виховна – збагачення й розширення культурного простору освітнього середовища, формування в учнів чітких моральних орієнтирів, екологічної культури поведінки;
- ✓ креативна – розвиток творчого потенціалу особистості;
- ✓ компенсаційна – доповнення базового компонента середньої освіти новим змістом, напрямами та сферами діяльності;
- ✓ рекреаційна – організація змістового дозвілля як сфери відновлення психофізичних можливостей учня;
- ✓ профорієнтаційна – сприяння у визначенні життєвих прагнень особистості, формування стійкого інтересу до соціально значущих видів професійної діяльності;
- ✓ інтеграційна – збагачення змісту знань учнів основами інших навчальних предметів;
- ✓ соціалізаційна – засвоєння школярем соціального досвіду на основі взаємодії з іншими суб'єктами навчання;
- ✓ самореалізаційна – самовизначення учня в соціально-культурних формах життєдіяльності, проживання ним ситуації успіху.

Т. Іваха на основі аналізу наукових джерел робить висновок про поліфункціональність позакласної діяльності й зазначає, що в ній поєднується конструктивна, комунікативна, гностична, інформаційна, проєктивна, мобілізаційна, орієнтаційна, гуманістична, діагностична та розвивальна функції [4, с. 37].

З огляду на вищесказане, доходимо висновку, що мета й завдання багатофункціональної позакласної роботи вчителя-словесника спрямовані на розвиток всебічно розвиненої особистості.

Специфіка позакласної роботи потребує відповідних професійно-особистісних якостей педагога, індивідуального стилю мислення, спрямованого на творчий пошук оригінальних рішень, розвиток літературних здібностей старшокласників у позаурочний час. А. Бруднов підкреслює, що своєрідність цього виду діяльності пов'язана з інноваційними ідеями: гуманістичної спрямованості освіти (відмова від функціональної заданості цього процесу, самовизначення дитини, формування особистісної позиції, перехід від культури корисності до культури гідності); ієрархії педагогічних цілей побудови індивідуалізованих систем навчання, перетворення знання на інструмент творчого освоєння світу, включення науково-дослідної діяльності в процес навчання [1, с. 2].

Не слід забувати, що позакласна робота сприяє розширенню сфери застосування вмінь і навичок, які були здобуті на уроках, та розширенню мовної сфери. Якщо позакласна робота супроводжує увесь курс вивчення української літератури у школі, то воно успішно підтримує так звану близьку мотивацію, так як у кожному елементі навчального процесу створюються умови для застосування набутих знань, умінь і навичок, що, в свою чергу, забезпечує стійке позитивне ставлення до навчання.

Видатний педагог Василь Олександрович Сухомлинський

наголошував, що книга виховує дитину, надає наснаги, допомагає жити, всебічно розвиває, примушує хвилюватися за своїх героїв, занурюватися у світ казок, фантазій, пригод, вона дає можливість стати її головним героєм та відчувати на собі все вищесказане. Тому читання книжок у системі виховання сучасної української школи займає особливе місце. Понад 30 років видатні педагоги, вчені України працюють над проблемами поліпшення уроків позакласного читання та позакласної роботи з літератури – розробляють методичні рекомендації до підготовки і проведення уроків позакласного читання та їх проведення, тематику занять, бо позакласне читання – це керівництво самостійним читанням. Воно є чудовим засобом виховання, розвиває бажання учнів вчитись, багато знати та вміти, прищеплювати любов до своєї рідної країни, до Батьківщини, виховує патріотизм та гуманізм, формує соціальне та громадське самопізнання школярів.

Важливо, щоб часто використовувались в позакласній роботі цікаві за формою проведення види роботи. Це різного типу змагання, загадки, казки, ігри тощо. Всі вони ефективні лише тоді, коли змістовні, вимагають застосування знань з літератури, присвячені певній темі – темі позакласної літературної екскурсії, на якій практикуються. В екскурсійній роботі учні (особливо

старших класів) розвивають навички дослідження і знаходять вихід своїм індивідуальним здібностям та рисам характеру.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи особливості позакласної роботи з літератури, Ми можемо ствердити, що позакласна робота з української літератури дає цікавий матеріал для літературного дослідження, у розгортанні позакласної роботи з літератури велика роль належить різним видам пропаганди та інформації. Випуск спеціальних бюлетенів, оформлення куточків, листків-інформації про деякі нові питання літературознавства, виставки цікавих книг, радіопередачі про життя українських письменників та викличуть у дітей інтерес до позакласної роботи. Збудивши цей інтерес, учителі легко підтримають його, планово організовуючи позаурочну літературознавчу роботу в усіх її різновидах.

Зібраний нами матеріал може стати в пригоді вчителю-словеснику на уроках української літератури, засіданнях мовних та літературних гуртків, під час проведення свят та літературних конференцій.

Отже, позакласна робота має плануватись і проводитись так, щоб відомості, явища опрацьовувались учнями в певній системі, послідовності, у взаємозв'язку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376
2. Енциклопедія освіти [гол. ред. В. Г. Кремень]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

3. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 380 с.

4. Маловік С. В. Розвиток пізнавальних інтересів учнів у позанавчальний час. URL : <http://osvita-dnepr.com/index.php/metodichni-rekomendatsiji/2210-rozvitok-piznavalnikh-interesiv-uchniv-u-pozanavchalnij-chas>

5. Поняття позакласної виховної роботи. URL : <http://www.rozumniki.ua/ua/view-articles/id-ponyattya-pozaklasnoyi-vihovnoyi-roboti-45.htm>

6. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 312 с.

Стаття надійшла до редакції

11 лютого 2023

**КОРОТКИЙ ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ СТАНОВЛЕННЯ МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСИ ДО
СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

УДК 37.016 : 821.161.2 (091)

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА

*викладач-методист кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

ГУЧОК НАДІЯ

*студентка філологічного факультету
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

У статті розглянуто основні етапи становлення методики викладання української літератури з часів Київської Русі до середини ХХ століття, а також названо найвидатніших діячів, окреслено їхній внесок та заслуги у цій галузі.

Ключові слова: *методика навчання, комплексне виховання, методична думка, робота з книгою, літературний твір, підготовка майбутніх учителів.*

Постановка проблеми. Питання і практичної складових професійної освіти підготовки майбутніх учителів української вчителів-словесників. літератури до роботи з фактами і явищами Отже, створення й осягнення літературного процесу є складовою літературного твору важливі як процеси, комплексної проблеми формування що змінюють кордони (горизонти) готовності учителів-словесників до роботи свідомості суб'єктів, які їх здійснюють. з теоретико-літературними поняттями. Саме так буття літературного твору входить в коло великого буття, здійснюючи Ефективність вирішення зазначеного на нього вплив, масштаби котрого ще не питання визначається сучасним станом і вповні усвідомлені. Подієва, буттєва, онтологічна сутність літературного твору перспективами реформування теоретичної

вимагає від літературознавства відповідності та відповідальності, які на кожному новому етапі розвитку усвідомлюються заново й по-новому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні принципи і прийоми вивчення елементів теорії літератури в школі обґрунтовані у фундаментальних працях академіка С. Голубкова. Висвітлюють особливості вивчення теоретико-літературних понять науковці Є. Васильєв, О. Галич, В. Назарець; відомі психологи Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Єльконін, О. Леонтьєв, Н. Молдавська, О. Нікіфорова, С. Рубинштейн, М. Тализіна, які у своїх працях аналізують механізм і специфіку поетапного процесу формування теоретичних понять в учнів. У методиці викладання зарубіжної літератури проблеми вивчення теоретико-літературних питань досліджували О. Бандура, О. Богданова, Г. Беленький, Г. Іонін, Н. Корст, Є. Пасічник, М. Рибнікова, Б. Степанишин.

Метою статті є аналіз основних етапів становлення методики викладання української літератури з часів Київської Русі до середини ХХ століття, а також коротке знайомство з діяльністю найвидатніших мислителів та педагогів, їхній внесок та заслуги у цій галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Довгий і тернистий шлях свого розвитку, невіддільний від історії народу, пройшла методика викладання української літератури, як наука. Оскільки перші навчальні заклади для дітей з'явилися ще в часи Київської Русі, то й зародження науки про навчання читачів

пов'язується також із тим стародавнім часом. Адже «книжне навчання» вимагало підручників та найелементарніших форм, методів і прийомів роботи з ними [5, с. 14]. У статті «Повчання Володимира Мономаха дітям», що в Лаврентіївському списку 1096 р., висловлені актуальні й досі педагогічні ідеї, що стосуються природовідповідного навчання і виховання, оскільки людина є невіддільною частиною природи – «от персти», комплексного виховання, яке має проводитись за релігійним, моральним, розумовим, фізичним, трудовим, військово-патріотичним, громадянським та сімейним напрямками – «да сю грамоти цю прочитаю- чи, потьсьнетеся на вся дьла добрая», а також підкреслено, що навчання має бути тісно пов'язане з викликами життя й відповідати інтересам держави і народу.

Як бачимо, вже тоді стверджувалася позитивна роль прикладу у навчанні та вихованні: «а се вы поведаю, дьти моя, трудь свой...», – говорив, звертаючись до дітей, князь – автор «Повчання».

Розвиток особливих шкіл – братських, статуту яких визначали порядок навчання у цих закладах освіти, зокрема роботи учнів із літератури, став новим етапом розвитку методичної думки в Україні. У статутних статтях Луцької школи вказано, що учні повинні «...слухати, розуміти, розповідати і запам'ятовувати все, що буде говорити і диктувати вчитель...» [1, с. 25]. У «Статуті шкільному» Луцького братства є вимога: «...учитися читати й вивчати напам'ять; привчатися пояснювати прочитане й роздумувати про нього», що орієнтує на свідоме читання

літератури і вказує на прийоми роботи над текстом [5, с. 7– 8]. Діяльність братських шкіл була осередком боротьби українського народу за свою культуру.

Іван Вишенський, котрий активно виступав за освіту народу, розвиток рідної літератури та її вивчення у школах, наголошував на необхідності не лише усвідомлювати прочитане, а й керуватися книжною мудрістю в житті, що відіграло позитивну роль у становленні вітчизняної методичної науки. Полеміст сформулював чотири основних вимоги І. Вишенського до шкільного літературного читання, котрі також не втратили своєї актуальності:

перша - «оволодіти досконалою технікою і дотримуватися правильної методики свідомого читання»;

друга - «правильно організувати учнів під час читання твору в школі, забезпечити їх максимальну увагу, активне слухання»;

третя - «правильний режим читання»;

четверта - «глибоке усвідомлення прочитаного і зв'язок його з життям» [5, с.5-6].

Незаперечно, особлива роль у розвитку шкільної справи в Україні належала тоді Києво-Могилянській духовній колегії. Діяч Колегії Феофан Прокопович, усвідомлюючи необхідність зв'язку шкільної науки з життям, важливість вивчення словесності, подає в Регламенті або Статуті духовної колегії немало цінних положень щодо шкільного навчання, опікуючись передусім тим, «...каковых исперва учителей определить, и каковой учения образ показать оным...», «... чтоб ученики видели берег, к которому плывут, и лучшую бы охоту возимели, и

познавали бы повседневною прибыль свою, також и недостатки» [3, с. 163–164].

Про організацію навчальної роботи з книгою дбав і Г. Сковорода, не визнаючи безладного читання, виступаючи за те, щоб прочитане було «пережоване» й «переварене». Цінні його методичні вказівки щодо того, яких авторів читати, як робити виписки з прочитаного; поради читати «со вкусом», звертаючи увагу на художні засоби; читати з користю для виховання учнів; поєднувати пізнавальне й естетичне під час вивчення твору [4, с. 135–140].

Метою навчання він вважав забезпечення розвитку в учнів природних здібностей і нахилів, насамперед – розумових, закликаючи до критичного прочитання книжок. Особливо цінним у розвитку методики літератури є положення філософа про єдність розумового і морального виховання молоді. Ефективним засобом навчання Г. Сковорода називає такі вправи: переклади, перекази, листування, творчі роботи, зокрема спогади; рекомендує пізнавальні екскурсії, підкреслює вагу самостійності, ініціативності й наполегливості у навчанні [4, с. 114].

Значне місце у розвитку методичної справи посів Тарас Шевченко, автор першої української навчальної книжки з літератури для дітей – «Букваря южнорусского 1861 року». Важливу роль поет відводив виховній спрямованості художнього читання, високо цінував народну мудрість, перли якої подає в «Букварі»: «Ледачому животові – і пироги вадять», «Багато панів - а на греблю й нікому» [11, с. 49–50].

Загальнопедагогічне та гуманістичне значення мають ідеї Т. Шевченка щодо навчання у школах рідною мовою і вивчення дітьми народної творчості.

Ще в середині XIX ст. було помічено й активно почав розроблятися багатьма вченими особистісний аспект літературної освіти, який уже тоді для них був пріоритетним у контексті шкільних завдань. М. Костомаров, наприклад, наполягав на тому, щоб унаслідок вивчення рідної словесності «поселянин став причетним до великої справи історичного прогресу, людської освіченості, був знайомий з її результатами і тому усвідомлював і свою людську і громадянську гідність» (газ. «Голос», № 94, 1863 р.). Із позицій сучасної практичної педагогіки така вимога цілком виправдана, бо «розвиток дитини відбувається в особливій діяльності привласнення суспільно заданих цінностей» [2, с. 119].

Оскільки за царизму українська література не була в числі шкільних предметів, вітчизняна методика її викладання довгий час живилася здобутками російської методичної думки. Пріоритетним вважалося виховання в читачів інтелектуальних можливостей, потрібних для освоєння морально-естетичного потенціалу конкретного явища мистецтва слова. Розвиваючи філософсько-педагогічні ідеї Г. Сковороди, А. Острогорський твердив, що «всі засоби розумового розвитку за інших рівних обставин благотворно впливають на вдосконалення моральних сил людини» [4, с. 37], що дає змогу говорити про

особистісний вплив художнього твору на читачів.

Водночас методисти застерігали від вульгарного тлумачення літератури або зведення ідейно-художнього аналізу лише до розмов із приводу прочитаного, наголошуючи на детальному розгляді змісту самого твору. Підкреслювалася необхідність безпосереднього й повного прочитання виучуваного твору, що, на думку Ф. Буслаєва, є «основою теоретичних знань і практичних умінь» [3, с. 82]. Визначалися й прийоми вивчення твору: для детального розгляду В. Водовозов пропонував вибрати з тексту окремі уривки як «особливе ціле», розглянути їх як такі й уже потім, під час аналізу всього твору, ці самодостатні епізоди матимуть додаткове висвітлення й допоможуть читачам скласти цілісне уявлення про зміст і значення твору [3, с. 337]. На слушність такого вибіркового підходу до аналізу художнього твору пізніше вказувала й М. Рибникова.

Особливу увагу вчені приділяли розвитку читацької уяви, яка унаочнює пізнавальний процес, дає змогу прогнозувати результати діяльності, служить розвитку мовлення, пам'яті й фантазії (М. Вессель, В. Водовозов). Підкреслювалася роль чуттєвого досвіду школярів, який має допомогти їм у сприйнятті й осмисленні духовного змісту прочитаного. Для того, щоб учні змогли уявити чи описати схід сонця або весняного ранку, зауважував

М. Вессель, треба їм хоча б один раз спостерегти цей схід чи ранок, бо коли діти не бачили їх у своєму житті, ніколи «не проводили весняного ранку під

відкритим небом», ми вимагаємо від них неможливого [6, с. 190]. Так вважав і В. Сухомлинський.

На порі становлення методики літератури педагоги не оминули увагою і питання методів шкільної літературної освіти, вибір яких залежить щоразу від конкретної дидактичної мети: поглиблена аналітична робота з художнім текстом потребує, вважали вчені, застосування бесіди; навпаки, для збудження уяви та розвитку почуттєвої сфери юних читачів доцільно використати лекцію. Так вважав, зокрема, і Г. Сковорода. Головне у навчанні, вказував М. Пирогов, полягає не в тому, що саме повідомляється учням, а те, як саме це робиться. Ефективним методом навчання літератури він вважав бесіду, метою якої бачив обмін думками, поглядами й переконаннями її учасників; високо цінував самостійну роботу школярів, без чого навчання уявлялося йому безплідним [1, с. 180, 184].

Уже з кінця позаминулого століття одним із засобів активізації самостійної пізнавальної діяльності читачів-учнів вважається літературна задача і вправа, що є засобом розвитку природних сил і здібностей школярів [2, с. 207].

У минулому в Україні широко практикувалося домашнє навчання, досить модне серед багатіїв. Успішно проводив цю роботу й Г. Сковорода. Однак небезпечно за змістом у реакційному суспільстві викладання літератури, зокрема української, а також труднощі, які переживали приватні вчителі, викликали пересторогу в передових колах суспільства. Природно, що це навчання було предметом пильної уваги

письменників та педагогів (Марко Вовчок: роман «Живая душа», 1868 р. ; оповідання «Похождения домашнего учителя», 1899 р.). Пізніше цей напрям освіти досліджувала Христина Алчевська, яка зосередилася згодом на недільних школах, перетворивши їх на освітні центри, пропагуючи твори Т. Шевченка, М. Кропивницького, І. Франка, М. Коцюбинського, виступаючи за диференційоване навчання, індивідуальний підхід до роботи з дітьми, належну організацію позакласного читання, розширення позакласної роботи з учнями. Відома й шанована у світі Х. Алчевська вивела українську педагогічну думку на європейський рівень.

Як і нині, письменники активно втручалися у справу шкільної літературної освіти. І. Нечуй-Левицький, який понад чверть століття працював учителем, написав під псевдонімом А. Глаголь ряд статей про зміст і порядок художнього читання в школі, зв'язок літературної освіти з життям («Російська народна школа на Україні», «Педагогічна проява в російській народній школі» та ін.). Особливо обурювався він заборонаю українського слова: «Невже нам не дадуть в школах ніякої відомості про Шевченка та Котляревського? Через 100 років після написання «Енеїди»?» [2, с. 120– 121]. Таку ж позицію займав і Панас Мирний, висвітлюючи темні явища народної освіти й показуючи позитивні образи народних учителів («Пригода з «Кобзарем», «Народолубець», «Повія» та у статтях «Про мову», «Рідна мова» тощо). Відомий творами про долю вчителів старої школи і С. Васильченко.

З повною віддачею над цими питаннями працював, І. Франко, висловлюючи свої думки і пропозиції, що стосуються аналізу твору, розвитку самостійного мислення учнів, реалізації виховного потенціалу прочитаного. Системно їх виклав історик методики літератури О. Мазуркевич.

Етапним явищем методичної думки є курс української літератури в середній школі Т. Бугайко і Ф. Бугайка. Висловлені в ньому ідеї аналізу художнього твору орієнтують учителя на цілісне осягнення учнями тексту, розгляд його образних компонентів у взаємозв'язку, оцінку художнього розкриття авторської концепції. Найголовнішим етапом роботи над текстом вони виділили розв'язання вузлових питань щодо його змісту й значення, спрямованих на активізацію аналітичної думки вихованців. Науковці виступили за продуману систему кожного навчального заняття й етапу роботи над твором, застерігаючи, водночас, і від шаблонного підходу до художнього пізнання [3, с. 52–58]. Методисти ствердили єдність навчання й виховання засобами літератури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як бачимо, відкритість літературознавства до різноманітних

нових методів та методик пізнання дійсності виправдана й необхідна за умови збереження цілісності шляху літературознавства від давніх часів до сучасності. Такого роду цілісність, встановлення параметрів якої сприймається як нагальне завдання сьогодні, співвідноситься з цілісністю шляху світової літератури, збереження якої є обов'язковою передумовою продовження її розвитку. Методика викладання української літератури це не просто наука викладання, це форма гносеологічного, пізнавального досвіду, що об'єднує можливості науки та мистецтва, використовуючи подвійну оптику, тобто скеровуючи свій погляд і на репрезентовану літературним твором дійсність у всіх її вимірах та проявах, опираючись на величезний досвід талановитих педагогів та філософів ще з часів Київської Русі. Найвидатніші літературознавці та методисти минулих століть, до яких би шкільні чи напрямкові розвитку науки про літературу та методику її викладання вони не належали, поєднували різні точки зору за принципом доповнення, балансує між небажаними крайнощами, окреслюючи перспективи та можливості подальшого руху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Богосвятська А. І. Особливості вивчення теоретико-літературних понять. *Українська література в школах України*. 2014. № 10. С. 22–28.
2. Бондаренко Ю. І. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Ніжин: Видавництво НДУ ім. Миколи Гоголя, 2009. 351 с.
3. Волошина Н. Й. Наукові основи методики літератур: посібник. Київ: Лен-віт, 2002. 344 с.

4. Градовський А. В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури: методологія та методика: монографія. Черкаси: Брама, 2003. 292 с.
5. Лілік, О. О. Спецкурс з методики навчання української літератури. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2016. 16 с.
6. Мітосек З. Теорії літературних досліджень / пер. з польськ. В. Гуменюк, наук. ред. В. І. Іванюк. Сімферополь: Таврія, 2005. 408 с.
7. Нич Р. Перелицювання теорії. Зауваги про по структуралізм. Світ тексту: поструктуралізм та літературознавство / пер. з польськ. О. Галета. Львів: Літопис, 2007. С. 16–27.
8. Пантелеєва В.В. Секрети мого педагогічного успіху. *Українська література в школах України*. 2014. № 2. С. 14–15.
9. Пехота О. М. Індивідуальність учителя: теорія і практика: навч. пос. Миколаїв: Іліон, 2009. 272 с.
10. Ребель Г. М. Методологічне значення поняття цілостності (полемическіе заметки). *Літературознавчий збірник*. Вип. 29-30. Донецьк: ДонНУ, 2017. С. 13–31.
11. Українська література. 10-11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Природничо-математичний, технологічний, спортивний, суспільно-гуманітарний, художньо-естетичний напрями; філологічний напрям (профіль – іноземна філологія). Академічний рівень / М. Г. Жулинський, Г. Ф. Семенюк, Р. В. Мовчан, Н. В. Левчик, М. П. Бондар, О. А. Камінчук, В. І. Цимбалюк; за ред. Р.В. Мовчан. Київ: Грамота, 2011. 50 с.

Стаття надійшла до редакції

11 лютого 2023

ІСТОРИЧНА ІНВЕРСІЯ В ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРАХ ЯК АВТОРСЬКИЙ ПРИЙОМ БАЧИТИ СВІТ ІНАКШЕ

УДК 378.016 : 821.161.2

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА

*викладач-методист кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

ІВАШКО АНАСТАСІЯ

*студентка філологічного факультету
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

У статті окреслено простір для вивчення сюжетно-композиційних, мовних, жанрових особливостей, специфіки побудови образів-персонажів у процесі вивчення літературних творів з історичною інверсією, за умови, що вся робота на уроці відбувається під кутом зору, що саме робить письменник на кожному рівні твору, щоб сформувавши бажаний ідеал.

***Ключові слова:** історична інверсія, авторське бачення, обставини життя, художні елементи, життєві ідеали.*

Постановка проблеми. Для свідомості засобами української конструювання власного майбутнього Україна, що наприкінці ХХ століття вступила в діалог зі світом як самостійна і незалежна держава, відчула необхідність щонайперше пізнати своє історичне минуле. Історико-культурний досвід кожної нації є унікальною скарбницею колективних значень і смислів, які для прийдешніх поколінь стають основою усвідомлення власної національної ідентичності, консолідують спільноту. Тому набуває особливої актуальності проблема формування у молодих поколінь українців уміння декодувати значення й смисли історико-культурного досвіду нашого народу, будувати на їх основі власний світогляд, поглиблюючи й розвиваючи національну самосвідомість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам національної самосвідомості присвячені дослідження як вітчизняних, та зарубіжних учених – В. Андрущенко, Дж. Армстронга, А. Бичко, Ю. Бромля, М. Боришевського, Е. Вільсона, М. Вівчарика, Б. Гаврилишина, Е. Гелнера, М. Головатого, Р. Додонова, Л. Дробіжевої, В. Жмири, Г. Касьянова, І. Кресіної, В. Лісового, Д. Міллера, С. Мофи, І. Надольного, М. Пірен, Ю. Римаренка, Е. Сміта, П. Ситника, Л. Шкляра, Р. Шпорлюка, О. Шморгуна та ін. У більшості з цих робіт проведено соціально-філософський аналіз досліджуваного феномену, здійснено спробу визначити національну самосвідомість, простежити її історичний розвиток.

Деякі теоретичні й практичні аспекти проблеми формування національної

літератури в різний час були предметом досліджень вітчизняних методистів-словесників і дидактів – В. Стоюніна, К. Ушинського, Ю. Дзеровича, І. Огієнка, С. Русової, Я. Чепіги, Г. Ващенко, О. Дорошкевича, Т. Бугайко, Ф. Бугайка, В. Лесика, В. Ходосова, О. Мазуркевича, а також українських письменників – С. Васильченка, І. Франка, Б. Грінченка. Останні, враховуючи виховні можливості української літератури, розглядали в своїх працях питання методики формування патріотичних ідеалів, громадянської свідомості дітей, юнацтва та молоді.

Метою статті є аналіз основних етапів становлення методики викладання української літератури з часів Київської Русі до середини ХХ століття, а також коротке знайомство з діяльністю найвидатніших мислителів та педагогів, їхній внесок та заслуги у цій галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи шкільну програму з української літератури, ми бачимо, що до неї увійшла частина творів історичної тематики, написана за принципом «історичної інверсії», яка є способом ідеалізованого змалювання попередніх епох. Це авторський міф минулого, що постає у вигляді доби, коли все відбувалося так, як хотілося б.

Для інверсованого міфологічного світогляду властиве звернення до світової або національної історії. Воно надає їм виключно позитивного характеру, наділяє ідеалами, які ще не досягнуті, бажаними ознаками, втілює в них свої історичні прагнення. М. Бахтін таким чином

пояснює сутність указанного явища: «...Міфологічне і художнє мислення локалізують у минулому такі категорії, як мета, ідеал, справедливість, досконалість, гармонійний стан людини і суспільства», «...тут зображується як уже колишнє, те, що насправді може бути чи повинно бути здійснене тільки в майбутньому, що, по суті, є метою..., але ніяк не дійсністю минулого» [5, с.80].

Історичну інверсію можна спостерігати повністю або частково у багатьох текстах: «Енеїди» І. Котляревського, романтичних творах про козаччину, «Захар Беркут» і «Мойсей» І. Франка, прозі А. Кашенка, А. Чайковського,

Ю. Опільського, «Меч Арея» І. Білика та ін. У ній антураж минулих епох виконує роль уявного поля, де скристалізовані авторські історичні прагнення. Адже «...міф – не приналежність нашого минулого, міф постійно присутній у нашому внутрішньому світі, більше того – саме міф шифрує якісь важливі аспекти нашого індивідуального несвідомого, відкриваючи можливості для самопізнання». Отже, міфологізовані внутрішні спрямування письменника у сфері історії і мають бути предметом дослідження на уроках літератури [6, с.15].

На наш погляд, історична інверсія – один із способів вираження філософсько-історичних поглядів письменника. У такому ракурсі й повинно відбуватися вивчення творів. Нижче наводимо коло понять, що можуть стати призмою для аналізу. Разом з учнями вчитель з'ясовує, із якими суспільними чи особистісними

обставинами життя людей автор пов'язує своє бачення справедливого, досконалого, гармонійного в історії, як він втілює його з допомогою різних художніх елементів. Теоретичною основою зазначених підходів до аналізу літературних джерел є твердження, що «...міфи ніколи не пояснюють, вони завжди встановлюють певний прецедент як ідеал і як гарантію довговічності цього ідеалу» [5, с.80]. Внутрішнім зором письменник схильний сприймати в зображуваному минулому образ ідеального для себе історичного майбутнього:

Ще як були ми козаками,
А унії не чуть було,
Отам-то весело жилось!
Братались з вольними ляхами,
Пишались вольними степами...

(Т.Шевченко, Полякам»)

У наведеному фрагменті вірша ідеалами Т. Шевченка є воля, братання з іншими народами, релігійна свобода, які він хотів би бачити у перспективі для України. Твір відображає слов'янофільські спрямування поета. Логіка міфологізованої свідомості митця працює так: раз я бачу в історії попередніх епох зразкові для себе явища, значить їх треба утверджувати й на перспективу [6, с.15].

Кожен рівень тексту надає письменнику специфічні можливості для ідеалізації, в основі якої присутня установка автора на відображення абсолюту. Однак вчителю обов'язково треба брати до уваги, що «...справжні складові одиниці міфа становлять не поодинокі відносини, а «пакети» відносин, і лише завдяки комбінаціям цих «пакетів» складові частини набувають функціональної

значущості». Якісне прочитання цілісної структури історичної інверсії можливе лише через аналіз тексту як системи відносин між різними його компонентами. Але в першу чергу аналізуємо зв'язки між сюжетними складовими, образами-персонажами та мовними одиницями – головними носіями значень у будь-якому міфі. Цим обумовлено використання методичних прийомів, що необхідно застосовувати на уроці [5, с.81].

Так, у сюжеті творів з історичною інверсією обов'язковими є епізоди чи композиційні частини, у яких герої демонструють свою духовну велич, присутні описи бажаного для письменника суспільного устрою, гармонійних стосунків між людьми, рівноправних міжнародних відносин тощо. Вказані фрагменти читаємо вголос, переказуємо, а потім аналізуємо поглиблено, осмислюючи, що саме прагне ідеалізувати художник слова, яким чином він цього досягає, які конкретно поняття – справедливість, досконалість, гармонія чи подібні – реалізовані в кожному випадку, у яких образах вони втілені і з якою метою це зроблено [5, с.82].

Дослідження таких епізодів /частин/ легко вплітається в загальну канву послідовного аналізу художнього твору. Важливо, щоб учні розкрили той емоційний та інтелектуальний вплив, який справив вибраний фрагмент, констатували, який саме художній засіб на них у тексті подіяв і що у епізоді, на їх погляд, подано як ідеал, чи можна його вважати історичною метою автора. Допомагаючи школярам, вчитель пояснює головні етапи діяльності:

✓ Назвати епізоди /частини/, у яких наявна ідеалізація зображеного.

✓ Обґрунтувати вибір: розкрити зміст, вказати, що саме ідеалізовано і за допомогою яких засобів.

✓ Пояснити, які світоглядні установки продемонстрував письменник у цьому фрагменті.

✓ Визначити, яке значення має епізод /частина/ для вираження головної думки твору [5, с.82].

З'ясування художньої функції таких сюжетних епізодів – необхідний момент під час аналізу. Запитання на зразок: «Яку роль відіграє епізод з історичною інверсією, що він дає для реалізації теми, ідеї, задуму автора?» корисні тим, що допомагають сформуванню цілісної оцінки ролі цих фрагментів [4, с.25].

Продуктивним є і завдання уявити твір без вказаного епізоду/частини/. Далі необхідно відстежувати, як це впливає на розгортання сюжету й композиції, розстановку персонажів, на вираження теми, ідеї, проблематики тощо [4, с.26].

Наступний крок – підбір епізодів, де ідеалізація, на думку школярів, досягає найбільшого вияву. Проводимо зіставлення різних частин тексту, визначаємо, у яких із них досягнуто найбільшого ступеня ідеалізації зображеного. Так відкривається шлях до усвідомлення ключових суспільних, психологічних, культурних та інших пріоритетів письменника, історичної мети, яку він сповідує. До кожного з відібраних епізодів необхідно добирати назви – спосіб, який допомагає оцінити фрагмент і його художнє надзавдання. Непогано, якщо ці заголовки цитатні, із мовних

формул автора, де сконцентроване його уявлення про довершене. Учні накопичують потрібні художні вислови, виявляють через зіставлення, які з них можуть претендувати на роль заголовків і разом з тим аналізують під необхідним кутом зору мовну тканину літературного твору: «Любов к отчизні де героїть, там сила вража не устоїть» («Енеїда»

І. Котляревського); «Із номадів лінивих ся мить люд героїв сотворить» («Мойсей» І. Франка) [6, с.15].

У деяких випадках історичній інверсії притаманний особливий розвиток сюжету як руху змальованих подій до певної мети, здебільшого суспільної або ж духовного зростання героїв (поема «Мойсей» І. Франка, у якій інверсія представлена в кінці твору). Зрозуміти це учням допомагає складання сюжетного плану, який відбиває етапи зазначеного процесу. Здебільшого його розгортають за хронологією подій у творі, але не треба забувати й про причинно-наслідкові зв'язки: школярі повинні пояснювати, яким чином кожна із ситуацій зумовлює наступні висхідні точки, як вона наближує події чи персонажів до бажаного для автора результату. План доцільно створювати як звичайний, так і цитатний, як простий, так і складний. Остання його позиція – формулювання, що підтверджує досягнутість окресленого автором ідеалу. Для поеми І. Франка «Мойсей» він набуває такого вигляду: кожен пункт відображає новий етап у наближенні євреїв до їхнього внутрішнього переродження, яке відбулося в кінці поеми; із таких самих позицій має бути осмислена роль і тих фрагментів, де

біблійний народ коливається, вступає у протидію зі своїм провідником і замислом Бога, де сам Мойсей зазнає зневіри й смерті – ці епізоди теж наближають очікувану мить [4, с.27].

Встановлення зв'язку між подіями у творі з історичною інверсією – важливий вид роботи, який поглиблює розуміння учнями характеру історичного мислення письменника. Як відомо, існує декілька видів зв'язку: причинно-наслідковий, коли одна подія зумовлює іншу, хронологічний і суто художній, коли події пов'язані тільки ідейним задумом письменника.

Під час аналізу сюжету можна зробити групування подій за характером зв'язку між ними. При цьому найкраще брати головні з них і проводити лінії до інших – теж головних або другорядних. Так для школярів вимальовуються сюжетні центри як основні носії подієвості і авторської ідеалізації зображеного, учні зможуть сконцентруватися на ключових моментах змісту. Кожен тип зв'язку вимагає своєї послідовності дослідження.

Найлегше дітям визначати хронологічні зв'язки, які накладаються на послідовний розвиток сюжету. У випадку, якщо є екскурси в минуле (а вони теж можуть відображати рух подій до мети-ідеалу), відсутня хронологічна наступність у різних композиційних частинах, робота ускладнюється: дітям власноруч доводиться визначати часовий ланцюг [5, с.83].

З'ясування причинно-наслідкових зв'язків у подібних творах вимагає певного тренінгу учнів. Треба встановлювати не тільки наявність зв'язку, але і його характер. Спочатку учні

називають головні події, а далі індивідуальної характеристики образів замислюються, що саме стало причиною кожної з них та які наслідки вона породила, а в кінці: як все разом впливає на формування історичної інверсії?

Коли учні встановили два перші типи зв'язку, переходимо до з'ясування третього – ідейно-художнього. Тут відбувається оцінка ролі кожного епізоду у вираженні ідеї твору: ідеалізація картин минулого підпорядкована донесенню до читачів провідної думки тексту. Так стає зрозумілою пов'язаність між собою різних подій в контексті історичного міфу, запропонованого письменником. Адже чітко спрацьовує правило: «Людина – це істота, що винаходить той чи інший міф, а потім прилаштовує світ під виміри цього міфу». Кожен митець, який створює історичну інверсію, працює за поданою схемою [4, с.28].

Важливе місце в її розгортанні поруч із подієвою частиною тексту посідає система образів-персонажів. У ній чітко помітна ідеалізація внутрішнього світу героїв, а сукупно вона спрямована на відображення як чеснот персонажів-лідерів, так і громадянських взаємин, суспільного ладу, яким автор надає перевагу, якими захоплюється («Захар Беркут» І.Франка).

Тому духовно-психологічна характеристика має передувати художньо-естетичній оцінці героїв. Адже остання – це виявлення ролі персонажа в тексті, тобто в розгортанні сюжету, композиційній побудові, постановці проблематики, вираженні авторської позиції – у нашому випадку сумарній оцінці історичної інверсії. Отже, під час

індивідуальної характеристики образів людей важливо виділити риси-домінанти: герої в історичній інверсії у більшості випадків є носіями незначної кількості провідних рис, це швидше ідеалізовані персонажі-типи (козацькі ватажки в ранніх поемах Т. Шевченка, Захар Беркут у І. Франка, Петро Сагайдачний у А. Чайковського), підпорядковані філософсько-історичним уявленням письменника, аніж персонажі-характери [5, с.84].

У процесі ж аналізу міжобразних контактів осмислюємо їхню якість – предмет, через який також постає картина ідеального суспільства. Учні з'ясовують, які громадянські цінності реалізовані у взаємовідносинах героїв, розгорнутих подіях, роблять висновок, чи можна ці стосунки вважати гармонійними, справедливими, досконалими. Оскільки «міф містить оцінку способу, за допомогою якого відбулася означена організація», вивчення художніх зв'язків наближує школярів до досягнення механізмів творення історичної інверсії з допомогою груп персонажів, мовних образів, сюжетно- композиційних частин як системних утворень, поєднаних між собою логікою міфа [4, с.29].

Художня інформація, подана через системи образів-персонажів, може бути підсилена розлогими описами соціального устрою, авторськими роздумами про суспільну досконалість. Вони допомагають учням побачити історичну мету та пріоритети письменника більш наочно. У них історичний міф опредмечується, постає у вигляді готових сентенцій, чітко помітні способи й

напрямки розв'язання історичних проблем. Виділяємо прямо висловлені думки письменника, розглядаємо, у яких картинах історичної інверсії вони також втілені [6, с.15].

Крім того, треба мати на увазі, що твори з історичною інверсією досить часто з'являються тоді, коли письменники не знаходили в житті ідеалів, які хотіли б бачити. Авторський міф виникає як «альтернативна реальність», у якій існує те, чого не вистачає в дійсності, «спосіб бачити світ інакше», ніж він є насправді. «Історично обґрунтовуючи свою мрію про досягнення суспільної досконалості, автор-філософ зазирає у майбутнє, кидаючи виклик сучасності». Ці слова про І.Франка та його повість «Захар Беркут» узагальнюють логіку художнього мислення митців, що використовують історичну інверсію як творчий прийом [4, с.30].

Поруч із текстами, що вивчаються, на уроки залучаємо й інші художні, документальні, епістолярні джерела цього ж письменника, де розкривається його бачення сучасного для нього стану справ.

Про особливості творчого методу автора учням розкажуть і джерела інших митців, дослідження істориків, соціологів, політологів, документалістів тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ми бачимо, що у процесі роботи над творами з історичною

інверсією відбувається спостереження над тим, як письменник хотів би розв'язати-зняти суперечність, тобто нейтралізувати небажане для нього в сучасному. Тут необмежений простір для вивчення сюжетно-композиційних, мовних, жанрових особливостей, специфіки побудови образів-персонажів і т. д. Уся робота спрямована на те, щоб визначити, що робить письменник на усіх рівнях твору, щоб сформувати бажаний ідеал. Школярі мають можливість зробити висновок, яким чином письменник розв'язує суперечність – наскільки далеко іде у формуванні ідеалу, які засоби для цього використовує, якого вигляду йому надає і як це впливає на всю художню структуру твору, окреслюють ідейно-історичний зміст та центральну історичну ідею твору, виходячи з логіки розв'язання суперечності між авторським сприйняттям теперішньої для нього дійсності й уявно бажаним станом справ у суспільстві.

З'ясування міфологізованої авторської позиції пронизує всю роботу з дослідження творів з історичними інверсіями. Адже усі міфи є істинними лише тому, що вони можуть бути поміщені в певну феноменологію духу, яка вказує на їх функцію стосовно дії свідомості й остаточно встановлює їх власне значення відповідно до їх значення для філософів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко Ю. Релігійна модель історії в поемі І. Франка «Мойсей». *Дивослово*. 2014. №11. С.10-12
2. Бугайко Т.Ф., Бугайко Ф.Ф. Навчання і виховання засобами літератури. Київ: Радянська школа, 1989. 176 с.

3. Гомон П. До проблеми сучасного прочитання літературних творів. *Дивослово*. 2015. №2. С.41-43.
4. Захарова В.А. Роль Івана Франка в історії методики викладання літератури. *УЛ в ЗОШ*. 2017. №9. С.25-32.
5. Надольний І.Ф. Національна самосвідомість як чинник розвитку духовності українського суспільства. *Рідна школа*. 2012. № 1. С.80-88
6. Шуляр В. Сучасний урок і проблеми викладання актуальної літератури в старшій школі. *УЛ в ЗОШ*. 2011. №8. С.15-20.
7. Якименко Т.В. Як народжується любов до Батьківщини. *Рідна школа*. 2014. №11. С. 28-31.

*Стаття надійшла до редакції
11 лютого 2023*

THE IMPACT OF ENGLISH BIBLICAL TRANSLATIONS ON THE DEVELOPMENT OF LANGUAGE AND LINGUISTICS

УДК 2-234+811.111]-042.3

МИХАЛЬЧУК ОЛЕСЯ

старший викладач кафедри германської та слов'янської філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

ДЕРЕВЕНКО ОЛЕКСАНДРА

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

The article presents a diachronic review of the prominent English translations of the Bible, outlines the approaches applied in the process of translating and highlights the influence of Biblical translations on language development and language studies.

Keywords: *the Bible, translation, language standardization, functional translation, formal translation, direct translation, indirect translation.*

The problem under investigation. The Bible has proven itself over millennia to be the most valuable book that humanity possesses. It is the world's most translated and most widely distributed book. English translations of the Bible shaped the language and have had a dramatic impact on the developments in the field of linguistics, which makes them a matter of great importance in various areas of language studies. **Previous research on the subject** include an extensive body of diachronic studies of the Bible translations by F. Bruce,

B. Condit, D. Daniell, J. Jeffcoat, E. Hayes, B. Metzger, R. Morton and others. A comprehensive study of the influence of Biblical translations on the development of the English language is represented by works by T. McArthur, G. Sampson, C. M. Millward, M. Hayes, D. Crystal, O. Currie, C. Hallen, T. Spackman. The impact of the Scriptures translations on translation studies has been treated in the works by K. Smith, D. Moo, G. Scorgie, M. Strauss, S. Voth, E. Nida and other researchers.

The **purpose** of the article is to trace the advance made in the attempts to render the texts of Holy Scriptures into English and to explore the ways in which Biblical translations contributed to the development of linguistics. The **tasks** of the research include to provide a diachronic review of the most influential English Biblical translations and to emphasize the key linguistic issues influenced by these translations.

Main part. The term “Bible” dates from the 14th century and originates from French *Bible*, Latin *Biblia*, a feminine singular adaptation of Greek neuter plural *Biblia* – little papyrus rolls, a description of the Hebrew scriptures. The Bible is a collection of sacred texts usually regarded as a unified whole and published as a book consisting of a number of books. The 66 books that constitute the Bible were written by about 40 authors and cover a period of approximately 1,600 years. For Christians these books are grouped into an Old Testament, whose original texts are Hebrew (and some Aramaic), and a New Testament, whose original texts are Greek [1, p. 116].

Being translated in whole or in part into more than 1,500 languages, the Bible is considered the most translated and disseminated text in the world, available for reading, discovering and investigating by everyone. Among the characteristics that induce people to make constant efforts in the labor-intensive and long-lasting process of the Bible translation G. Sampson lists the following:

- universality of interest;
- the correctness and picturesqueness of its language;
- the simplicity of its structure;

- a rhythm largely independent of the features, prosodical or other, of any individual language [2, p. 150].

Bible translation involves navigating a complex spectrum of linguistic, textual, literary, historical, rhetorical, traditional, semantic, and other tensions. At its widest, the process of restatement from one language into another can include both transliteration (transfer from one writing system to another) and the range of options from strict word-for-word literalism to free adaptation. The spectrum of translation thus includes the source; transliteration; word-for-word literalism; a close blank-verse translation; a close translation in prose; a freer translation in prose; a free “biblical” prose translation; a free colloquial version [1, p. 1052].

The earliest attempts to render the Holy Scripture into the English language were undertaken during Old English period (circa 449–1066). Among the Biblical translations of the Old English period are the “Heptateuch” (the first seven books of the Old Testament), portions of the Psalms, and the late Anglo-Saxon Gospels. Caedmon is credited with making the first paraphrases of the Scriptures into Old English sometime around 670 A.D. One example of his work that has survived is called “Caedmon’s Hymn”. During Middle English period (1066–1475) an Oxford professor, scholar, and theologian John Wycliffe and his associates were the first to translate the entire Bible from Latin into English (1380s). This translation is credited with more than a thousand Latin words not previously found in English. The language of the Wycliffe version is simple and forceful and laid the foundation for other Bibles in English. Many

phrases from the King James Bible of 1611 can be traced back to Wycliffe, e.g. *an eye for an eye, woe is me*, etc.

Early Modern period (1475 – circa 1750) was the flourishing period for English Biblical translations. William Tyndale became perhaps the greatest single individual translator of the English Bible. He was a superb linguist, possessing knowledge of at least seven languages besides English. He completed the first edition of his English language New Testament in 1526. This translation was the first translation of the New Testament from Greek. Many of the phrases Tyndale introduces in his translation are still used today: *give up the ghost, the powers that be, my brother's keeper, the salt of the earth, fight the good fight, a law unto themselves*, and many more.

Between Tyndale's Bible and the King James Bible (1611), six influential translations were published: Coverdale's Bible (1535); Matthew's Bible (1537); The Great Bible (1539); The Geneva Bible (1560); The Bishops' Bible (1568) – a revised version of the Great Bible, which became an authorized version of the Church in 1571, replacing the Geneva version (which did, however, continue to be widely used in homes). It was a primary text for the scholars working on the King James Bible.

The Reformation and the separation of Protestants from the Roman Catholic Church the Protestant belief that people should read the Bible for themselves led to numerous translations of the Bible, culminating in the Authorized Version (the King James Bible) of 1611, whose language has had a powerful effect on English. In particular, its plain style (when compared with the ornate language

and obscure vocabulary of many Renaissance texts) has been praised and recommended for emulation. The translation was made by fifty-four translators who worked together in small groups, using older translations as their guide. They aimed to make the language sound like poetry when it was read out, making poetic rhythm one of the characteristic features of their translation. The King James Bible was read in churches and people's homes and taught at school everywhere in England, Scotland, and Wales for the next three hundred years. For many people it was the only book that they read again and again. As a result, it had an important effect on the English language. Many expressions from it became part of the language; for example, *the apple of somebody's eye; by the skin of your teeth; the salt of the earth; the straight and narrow* [3, p. 221]. The period from 1611 to the middle of the 20th century may be called the great "missionary endeavor", when pioneer translators undertook the preparation of renderings into the hundreds of languages. In that phase, the King James Bible was the primary Bible of people speaking English. Beginning from the mid-20th century to the present day the King James Bible has been joined by a very large number of new English translations and versions, none of which is dominant. Among the most widespread modern translations are The Jerusalem Bible (1966), The New English Bible (1970), The Living Bible (1971), The New American Standard Bible (1971), The Good News Bible (1976), The New International Version (1978), The Revised English Bible (1989), The New Revised Standard Version (1989), The New Living Translation (1996). Most

modern English translations of the Bible follow the translating tradition established by the King James Bible. According to Yu. A. Moroz, the key features constituting this tradition include repetitions on various language levels (repetition of the conjunction *and* is especially evident); frame constructions; inversion; parallelism; the abundance of idiomatic expression and morphological archaisms [4, p. 126].

Despite the translators' attempts to preserve the sense and the form of the original text, the translation always alters them, adding national linguistic and cultural connotations. On the other hand, the existence of vernacular Bibles was important for the growth, enrichment, and even preservation of many of the languages of Europe, and the early translations into English were profoundly important for the development of the language. The diachronic view on the evolution of English Biblical translations shows that such translation significantly shaped the language and contributed to the development of certain fields of language studies.

The most vivid cases of the Bible shaping language are the use of biblical language in totally non-biblical contexts. There are numerous Biblical expressions in daily use; for example, the phrase *Let there be light*, which is an English translation of the Hebrew *אור יהי* found in Genesis 1:3 of the first part of the Hebrew Bible, is used as the motto of a Swedish manufacturer of sliding-doors, windows and doors. D. Crystal argues that biblical expressions can also be found in discourses of nuclear physics, court cases, TV sitcoms, recipe books, punk rock lyrics, and video games. The researcher counts 257

phrases from the King James Bible which are in daily use in contemporary English and points out that it's not so much the number of phrases that is impressive, but the range of nonbiblical settings into which they've been introduced [5, p. 10]. Bible translations have played a central role in language standardization – a process during which a variety becomes the standard in a country. According to the model suggested by E. Haugen, language standardization comprises four stages: selection of norm, codification of norm, elaboration of function, and acceptance by the community [6, p. 933]. For the English language, the most significant stage of this process took place during the Early Modern period. The language variety of the Bible translations achieved selection and codification due to its authoritative status and unprecedentedly wide diffusion, being among the first books to be printed after the introduction of printing in the late 15th century, and also the most frequently published book and daily reading of millions of people. This promoted elaboration, when besides written channels, the language of the Bible was diffused verbally in church services as well as in more informal family and group worship. Finally, historical and cultural circumstances favouring the diffusion of the Bible meant that the language variety of the Bible translations could also achieve to a large extent the stage of acceptance [7].

Closely related to the standardization process is the impact of Biblical translations on early lexicography. The publication of Johnson's Dictionary in 1755 was certainly the most important linguistic event of the 18th century and the entire linguistic history, for

to a large extent it “fixed” English spelling and established a standard for the use of words. Another milestone in the history of lexicography was Noah Webster’s famous dictionary, which bore the deliberately patriotic title “An American Dictionary of the English Language” (1828). Both lexicographers used Biblical citations to exemplify the headwords in their dictionaries. According to C. Hallenand and T. Spackman, Johnson used citations from the King James Bible and focused on the Bible as a great literary work and a way of modeling elegant English usage, whereas Webster’s focus on the Bible was as a tool for the religious and moral betterment of his readers [8, p. 49]. Thus, for example, Johnson’s entry for the headword *abase* exemplifies its use by the following citation from the Bible: *Behold every one that is proud, and abase him* (Job, xl. 11). In Webster’s Dictionary the use of the same word is illustrated as follows: *Those that walk in pride he is able to abase* (Daniel 4:37). *Whosoever exalteth himself shall be abased* (Matthew 23:12. Job 40:11. 2 Corinthians 11:7) [9; 10]. Another major influence of the Bible was in the domain of translation theory and practice. Both translators and scientists have always argued whether the translation should retain all the peculiarities of the original – the form, the word order, the parts of speech, plays of words, unusual grammatical structures, the form or state of the word, rhythms, rhymes etc. – or render the text so that the meaning is the same but the form changes. First in the line of existing approaches to Biblical translation come formal and functional equivalence. To elucidate the formal

equivalence, the New American Standard Bible and New King James Version can be named as they serve as brilliant examples of such an approach. Formal equivalence derived its name due to the fact that it focuses on the form of the original. The translators that prefer this way say the God himself was dictating the text, selecting the words and expressing through them his vision that serves as the most convincing proof of why one should apply the formal equivalence. The translators believe that the order and the form of the words are sacred, so they should be preserved because it will provide additional knowledge and comprehension of the Holy Script. Unlike formal equivalence, functional concentrates on the meaning. Its main task is to communicate the message that is hidden behind the form without its preservation. To illustrate the functional equivalence we can name the Good News Bible (also known as Today’s English Version), the New Living Translation, God’s Word, the New Century Version, and the Contemporary English Version. As opposed to the formal equivalence translators, the functional equivalence translators feel free to use any language tools to fulfill their task. The form differs in various languages, the same thought can be expressed with different language means, so this is the head thought of the functional approach. The only criteria the translators have are the naturalness of expression and ease of understanding. In order to produce the relevant and equivalent translation, they should use as natural expressions as possible to reach the same ease of the thought as in the original text.

Among the newer approaches are direct and indirect translation. Indirect translation

first of all attempts to remain as close to the content of its source as possible since the translators are not communicating their own message; they are not free to change, add to, or subtract from the macro-level content of the original. Secondly, it must convey the same meaning as the source text. Thirdly, an indirect translation is based on the principle of relevance that means it has to make the text spontaneously clear. Fourthly, an indirect translation presumes the receptor language context. It allows for the communicating as many assumptions from the original text as possible. In direct translation the attention is devoted to linguistic properties of the text, thus in some cases the form of the original must be changed in order to preserve the communicative clues it provides. This approach requires translators to communicate the meaning from the original correctly, so before producing any translation, translators must identify correctly the initial communicative clues. The central aspect of direct translation requires readers to use the original contextual assumptions in order to interpret it correctly. The translator has the informative intention to communicate to the receptor language audience all the assumptions communicated by the original in the context envisaged for the original. A healthy balance between literalness and naturalness should be maintained preserving these two features in direct translation [11].

All the approaches mentioned contributed, on the one hand, to the valid and relative translation of the Bible and, on the other hand, to the evolution of the translation studies, teaching both keeping ambiguities and translating clearly as well as retaining form of the initial text revealing the meaning,

or using diverse language tools to express the same thought with different words. Each approach brought its unique peculiarities to the translation theory, enabling translators all over the world to plunge into its studying and use these methods during any translation process. **Conclusion and further research perspectives.** Having analyzed the impact of English Biblical translations on various areas of language development and linguistic studies we can conclude that their most profound effect can be seen in the following domains: enriching the language with numerous idiomatic expressions which became an integral part of everyday Modern English; standardization process, including advances in lexicography; evolution of approaches used in theory and practice of translation.

The modern digital era poses new challenges for the study of Biblical translations. In 2005 the project called “SMSBible” was launched in Australia to translate the Bible into text message speak. The idea of the project was to make it possible to spread the word of God to family and friends by mobile. The first line of Genesis is rendered into text message speak as *In da Bginnin God cre8d da heavens & da earth*; the first verse of John 4.19 became *We luv coz God luvd us 1st* [12]. As the emergence of new translations of the Bible seems to be a never-ceasing process, these new translations and the approaches used by their authors will require linguistic analysis which provides grounds for further investigation.

1. The Oxford Companion to the English Language / ed. T. McArthur. Oxford University Press, 1992. 1184 p.
2. Sampson G. The Concise Cambridge History of English Literature. Cambridge University Press, 1970. 976 p.
3. Millward C. M., Hayes M. A Biography of the English. Boston: Wadsworth Cengage Learning, 2012. 478 p.
4. Мороз Ю. А. Національна традиція біблійних перекладів : філософсько-релігієзнавчий аналіз : дис. ... канд. філософських наук : 09.00.11 / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2017. 214 с.
5. Crystal D. Begat : The King James Bible and the English Language. Oxford University Press, 2010. 327 p.
6. Haugen E. Dialect, Language, Nation. *American Anthropologist*. 1966. Vol. 68. № 4. P. 922–935.
7. Currie O. The role of the Bible in Language Standardization Processes : The Case of Welsh. *Jezik in Slovstvo*. 2022. № 67. P. 27–47.
8. Hallen C., Spackman T. Biblical Citations as a Stylistic Standard in Johnson's and Webster's Dictionaries. *Journal in English Lexicology*. 2010. № 5. P. 47–60.
9. Samuel Johnson's Dictionary. URL : <https://johnsonsdictionaryonline.com/views/search.php?term=ABASE> (дата звернення: 2.02.2023).
10. American Dictionary of the English Language. URL : <https://webstersdictionary1828.com/Dictionary/Abase> (дата звернення: 2.02.2023).
11. Smith K. Bible Translation and Relevance Theory : The Translation of Titus. A dissertation submitted for the degree of doctor litterarum. University of Stellenbosch, 2000. 260 p.
12. Marks K. In da Bginnin : Bible is Translated for Text Message Generation. Independent. 2005. 07 October. URL : <https://www.independent.co.uk/news/science/in-da-bginnin-bible-is-translated-for-text-message-generation-317803.html> (дата звернення: 7.02.2023).

Стаття надійшла до редакції
01 лютого 2023

**ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

УДК 378.091.12 : 005.336.1] – 027.22

СВЕРЛОВИЧ ВАЛЕНТИНА

заступник з навчально-виробничої роботи

Комунального закладу вищої освіти

«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Входження України в європейський освітній простір передбачає реформування системи вищої професійної освіти, зокрема підвищення її якості. Сучасна вища школа

зорієнтована на якісну підготовку фахівця, який відповідає змінам, що відбуваються на ринку праці. У зв'язку з цим гостро постає проблема підготовки професійно компетентних педагогів, формування яких відбувається протягом усього освітнього процесу в коледжі.

Об'єктивною проблемою впровадження компетентного підходу до навчання є необхідність технологічної адаптації освітнього процесу до нових вимог. Традиційними педагогічними технологіями, розробленими для знаннєвого підходу, неможливо продуктивно формувати компетентності здобувачів освіти.

Слід оновлювати арсенал педагогічних технологій, якими володіють педагоги, як процесуальної умови реалізації компетентного підходу до навчання.

Розвиток освіти не може йти інакше, ніж через оволодіння новим, через інноваційний процес. Об'єктом майже кожного інноваційного процесу стають здобувачі освіти.

Ключові слова: професійна компетентність, психолого-педагогічні особливості, педагогіка партнерства, індивідуальна освітня траєкторія, здобувачі освіти.

Актуальність. Професійна формування професійної компетентності в компетентність педагога потребує процесі педагогічної практики, дозволяє постійного розвитку і удосконалення. значною мірою надати процесу навчання у Особливо актуальним це питання є у період коледжі особистісно орієнтованого діяльності, пов'язаної з реалізацією напряму.

Концепції «Нова українська школа», **Аналіз наукових досліджень.** У підготовки його до роботи в нових умовах. контексті нової освітньої парадигми

Формування педагога нового типу – професійна компетентність визначається не ініціативного, мислячого, самокритичного лише як загальна культура, суспільно- – можливе лише за умови наближення економічна поінформованість чи система навчання у закладі вищої освіти до реальної знань, умінь і навичок, а уміння професійної діяльності. мобілізувати отримані знання та досвід у

Адже становлення педагога, як і будь- необхідне русло вирішення завдань, якого фахівця, визначається не лише нестандартних ситуацій тощо. Професійна глибокими знаннями основ наук, а й компетентність відіграє важливу роль у постійним удосконаленням його соціальному та професійному житті професійних умінь і навичок. індивіда. Такі особисті риси як упевненість

Однією зі складових освітнього процесу у власних силах, віра в успіх, у закладі вищої освіти є педагогічна відповідальність та ініціативність, практика. Безпосередня практична працьовитість й цілеспрямованість діяльність за місцем майбутньої роботи вважаються окремими науковцями здійснює значний вплив на підготовку ключовими аспектами професійної здобувачів освіти, а педагогічно доцільна її компетентності. Зокрема науковці організація, за умови розробки системи О.Вознюк, О.Дубасенюк вважають

«професійну компетентність здатністю роботами Л. Васильченко, С. Гончаренка, О. особистості здійснювати професійну Дубасенюк, М. Дяченко, П. Зеєра, І. діяльність на основі набутих професійних Зимньої, О. Пометун, Н. Ничкало, О. компетенцій, які сприяють розвитку Савченко, В. Семиченко, А. Смирнова, С. творчого потенціалу особистості, її Шишова, Р. Шаповал.

професійному саморозвитку та Використання технічних засобів самовдосконаленню». навчання на базі нових інформаційних

Формування здібностей творчої технологій, використання засобів особистості майбутніх фахівців досліджено мультимедіа, створення педагогічних у працях В. М. Анфімова, В. О. Моляко, програмних засобів обґрунтовано в роботах В. В. Рибалки, О. Г. Романовського та ін Ю. К. Бабанського, С. Я. Батишева,

Проблема компетентності як В. П. Безпалько, В. Ю. Бикова, багатомірного феномена ґрунтовно Б. С. Гершунського, В. М. Глушкова,

досліджена в роботах С. У. Гончаренко, Р. С. Гуревича, М. Ю. Кадемії, М. І. В. П. Бездухова, О. М. Дахіна, Жалдака, В. М. Монахова, І. П. Підласого,

Б. Д. Ельконіна, А. К. Маркова та ін. С. О. Сисоєвої та інших відомих Сучасними підходами до проблеми дослідників.

компетентності опікуються А. В. Василюк, **Мета.** Проаналізувати шляхи О. В. Овчарук. Питання професійної формування і розвитку професійної

підготовки на основі компетентнісного компетентності здобувачів освіти в процесі підходу розглянуто в працях практичної підготовки; визначити роль

В. М. Анищенко, А. М. Михайличенко та системи практичної підготовки в ін. Визначення ключових компетентностей освітньому процесі, актуальні проблеми,

подано в роботах І. А. Зимньої, пов'язані з реалізацією даного питання. Г. К. Селевко, П. І. Третьякова, **Виклад основного матеріалу.**

Т. І. Шамова та ін. Компетентність – це загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях,

діяльності, узагальнених способів здібностях, набутих завдяки навчанню. діяльності визнавалася В. Давидовим, І. Система компетентностей в освіті має

Лернером, В. Краєвським, В. Лозовою, В. ієрархічну структуру, рівні якої складають: Онищуком, В. Паламарчук, М. Скаткіним

та іншими науковцями. У психолого-компетентності; предметні компетентності. педагогічній літературі накопичено

чималий досвід з проблеми компетентності, Основними групами компетентностей є: соціальна; полікультурна; комунікативна; яка була висвітлена в наукових працях Н. інформаційна; саморозвитку та самоосвіти; Бібік, О. Біляковської, Є. Бондаревської, Б. продуктивної творчої діяльності.

Гершунського, А. Хуторського, А. Компетентність, на відміну від простого Щекатунової та ін. знання, існує у формі діяльності (реальної

Питання професійно-педагогічної чи мисленнєвої), а не інформації про неї. У компетентності знайшли відображення в формуванні компетентності як загальної

здібності беруть участь усі групи і всі вони технології навчання і виховання є є вирішальними: за умови несформованої актуальною, тому що:

бодай однієї з них неможливо досягти - по-перше, професійно компетентний компетентності. освітянин робить позитивний вплив на

Професійна діяльність майбутнього педагога Нової української школи формування творчих здобувачів освіти у процесі роботи в закладі освіти;

базується на його підготовці як високопрофесійного фахівця, який - по-друге, зможе добитися кращих результатів у своїй професійній діяльності;

ознайомлений з сучасними світовими вимогами до освітнього процесу, - по-третє, сприяє реалізації професійних можливостей.

підготовлений до організації навчальної діяльності. Доказом цьому служить діяльність освітніх установ нового типу: ліцеїв,

Професійна компетентність педагога – це гімназій, шкіл з поглибленим вивченням сукупність його особистісних якостей, навчальних предметів.

загальної культури та кваліфікаційних Різні трактування професійної компетентності зумовлені, насамперед,

знань, умінь, методичної майстерності, особливістю структури діяльності фахівців різних професій.

На перший план висувуються внутрішні **Професійна компетентність** – це базова фактори педагога: особистісні якості, тобто характеристика діяльності спеціаліста; вона структура особистісних здібностей та рис включає як змістовий (знання), так і характеру, його загальна культура, процесуальний (уміння) компоненти і має управлінські та організаторські головні суттєві ознаки, а саме: мобільність

можливості, а вже потім – кваліфікаційна знань, гнучкість методів професійної компетентність, яка передбачає знання, діяльності і критичність мислення.

уміння, навички з отриманої спеціальності. Стрижневими поняттями компетентності є готовність та здатність.

Професійно-педагогічна компетентність **Готовність** як психологічний стан особи працівника освіти є складною визначається не тільки наявністю багаторівневою стійкою структурою його відповідних мотивів, а й зацікавленим психічних рис, що формується внаслідок ставленням до майбутньої діяльності як інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для вчителя привабливої діяльності.

практичних умінь, значущих для вчителя **Здатність** тлумачиться як психічний та особистісних якостей і має окреслені фізичний стан особи, якому притаманні суттєві ознаки (мобільність, гнучкість і процеси цілепокладання, планування, критичність мислення).

Проблема підвищення рівня професійної **Здатність** тлумачиться як психічний та компетентності майбутнього фахівця, фізичний стан особи, якому притаманні процеси цілепокладання, планування, моделювати освітній процес, самостійно контроль, оцінки та рефлексії.

генерувати та утілювати нові ідеї і Крім того, здатність передбачає компоненти психологічної оснащеності, які, зокрема, сформувалися завдяки попередньому досвіду стійкими способами

генерувати та утілювати нові ідеї і

генерувати та утілювати нові ідеї і

генерувати та утілювати нові ідеї і

генерувати та утілювати нові ідеї і

генерувати та утілювати нові ідеї і

діяльності (можуть формуватися і усвідомленість вибору студентами змінюватися в процесі навчання). Отже, майбутньої спеціальності.

здатність як ключовий компонент В наших спеціальностях ці практики, як компетентності містить дві підсистеми – правило, мають пасивний характер, але в психологічна готовність і психологічна них прослідковується педагогічна оснащеність. спрямованість: пропедевтична практика

На сучасному етапі розвитку суспільства (спостереження уроків англійської мови) однією з найбільш актуальних проблем виявляє бажання і здатність практикантів професійної готовності, як свідчать останні дивитися, аналізувати й оцінювати дослідження в галузі психології є проблема відвідані уроки з точки зору психолого-готовності до взаємодії. Сучасними педагогічних аспектів діяльності тощо.

психологами активно вивчаються питання Психологи акцентують увагу на тому, що соціальної, міжособистісної, професійної, нині важливо, розуміючи закономірну педагогічної взаємодії. Партнерська зміну цілей загальної та професійної освіти, взаємодія в умовах закладу освіти вносити суттєві корективи в цілі, зміст, відбувається на рівнях: «викладач- форми й методи навчання та виховання.

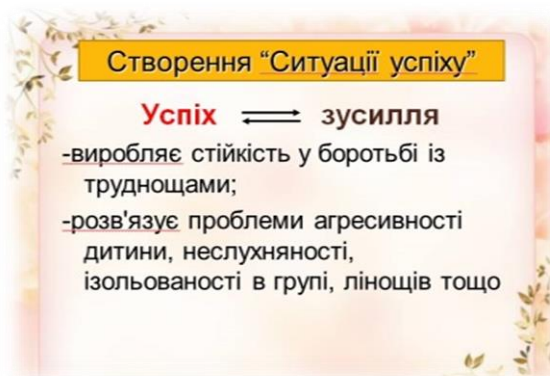
студент», «студент-студент», «викладач- У контексті формування професійної викладач», «викладач-керівництво», компетентності фахівця особливого «викладач-батьки», а для нас додається ще значення набуває проблема формування та рівень «викладач-методист – студенти- розвитку професійної самосвідомості практиканти - представники баз практики». фахівця-професіонала, що має стати Організація партнерської взаємодії в формою існування й психологічним системі «викладач-студент» є особливо механізмом розвитку діяльності фахівця, важливою, оскільки сприяє руйнуванню здатного опанувати нові досягнення попередніх стереотипів професійного професійної культури та, долаючи мислення майбутнього фахівця. досягнутий рівень, йти далі, розвиваючи цю культуру.

Виявлення стану готовності студента до професійної діяльності пов'язане із У сучасних працях психологів необхідністю забезпечення діагностичності підкреслено величезну роль першого цілей підготовки майбутнього фахівця, позитивного досвіду як специфічного перевірки й об'єктивної оцінки результатів феномена. Позитивний досвід майбутнього навчання шляхом застосування адекватних вчителя, набутий при виконанні окремих змісту підготовки спеціаліста форм, педагогічних задач, які подібні до задач методів і засобів контролю готовності до майбутньої професійної діяльності, професійної діяльності на етапі навчання. усвідомлюється як оволодіння певними

Щодо цього, варто підкреслити значення вміннями. і роль навчальних практик, адже зі Якщо в процесі діяльності, імітуючої ставлення студентів до виконання завдань майбутню професійну діяльність, викладач такої практики можна з достатньою або один із студентів висловив думку про вірогідністю визначити вмотивованість, явно виражені здібності, то ці слова можуть

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

значно вплинути на професійне моделювання, що дає можливість набуття становлення майбутнього фахівця. Такі саме позитивного першого досвіду, а по-коментарі мають особливу владу друге, позитивного критичного мислення. впливаючи на сприйняття себе, особливо, Наші викладачі разом зі студентами вже якщо студент поважає того, хто схвалив кілька років займаються дослідженням цієї

Кредо інтерактивного навчання

- Те, що я чую, я забуваю.
- Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю.
- Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти.
- Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок.
- Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром.

його перший досвід.

проблеми, організують і проводять

Зважаючи на сказане, варто підкреслити конференції, круглі столи, стартапи, значення, по-перше, технології створюють різні проекти.

Педагогічна практика є необхідною складовою підготовки висококваліфікованих компетентних фахівців.

Її ефективне проведення залежить від таких важливих чинників:

- 1) якості навчально-методичного забезпечення практики;
- 2) рівня сформованих у студентів-практикантів умінь і навичок, застосування ними методів викладання професійно орієнтованих дисциплін фахового спрямування;
- 3) залучення здобувачів освіти до психолого-педагогічних досліджень;
- 4) допомоги наставників в адаптації студентів до умов професійної діяльності під час проходження практики;
- 5) системності контролю та об'єктивності оцінки результатів практики.

Метою педагогічної практики є:

- набуття професійно-педагогічної, соціально-громадянської, загальнокультурної, мовно-комунікативної компетентностей, які необхідні вчителю НУШ;
- оволодіння сучасними методами, формами організації праці в галузі майбутньої професії;
- формування на базі одержаних у коледжі знань професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час роботи в реальних умовах;
- виховання потреби систематично поповнювати знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності.

Педагогічна практика здійснюється в різних формах. Під формами навчання в

процесі практичної діяльності розуміються різні варіанти її організації та взаємодії керівників практики і студентів.

Найбільш ефективними формами і методами формування професійної компетентності майбутніх педагогів у процесі педагогічної практики є ті, що забезпечують активну діяльність студентів, а саме: конференції, інструктажі, індивідуальні бесіди, консультації; колективне обговорення проблем; творчі вправи, завдання; прогнозування; розробка конспектів, структурування тем уроків та виховних заходів; аналіз планів, проведених уроків та виховних заходів, педагогічних ситуацій.

Педагогічна практика проводиться в рамках освітнього процесу та передбачає включення всіх студентів коледжу, як правило, з другого курсу і до завершення навчання у систематичну педагогічну діяльність. Це дозволяє послідовно і в певній системі протягом усіх років навчання в коледжі поєднувати оволодіння теорією з практичною діяльністю майбутніх вчителів і вихователів у закладах освіти.

Здобувачі освіти коледжу творчо реалізують себе на різних видах педагогічної практики: «Пропедевтична практика», «Пропедевтична психолого-педагогічна практика» «Пробні уроки та заняття у закладах освіти», «Літня практика в оздоровчих центрах і закладах дошкільної освіти», «Перші дні дитини в школі», «Безперервна переддипломна практика», для бакалаврів – практика з науково-педагогічних досліджень тощо.

Всі види практики творчо доповнюють одна одну, формуючи у студентів педагогічні компетентності, теоретичні знання та перші професійні вміння. У коледжі створені необхідні умови для якісної практичної підготовки майбутніх фахівців.

У зв'язку з реалізацією завдань Державного стандарту початкової освіти ще більше активізувалася співпраця закладу освіти та закладів міста, району, області. У комплексі практичної підготовки велике місце займає співпраця вчителів шкіл та викладачів коледжу: обмін досвідом на методичних об'єднаннях, спільні методичні засідання вчителів та кафедр, циклових комісій, участь вчителів шкіл у науково-практичних конференціях, де педагоги діляться практичним впровадженням інноваційних технологій навчання, демонструють цікаві презентації з використанням нетрадиційних форм та методів навчальної діяльності; зустрічі з авторами підручників, представниками видавництва.

Особливу увагу в коледжі приділено безперервній переддипломній педпрактиці з основної та додаткових спеціальностей. Тут помітно діє педагогіка партнерства, обмін новаторськими починаннями, пошуками, удосконалення педагогічної майстерності. Здобувачі освіти під керівництвом методиста та керівника від бази практики проводять відкриті уроки і заняття, виховні заходи, конкурси, практикуми, семінари, психолого-педагогічні тренінги. А на підсумковій конференції обмінюються враженнями від роботи під час переддипломної практики,

дають цінні поради студентам: вивчати основи методики освіти, активно відвідувати заняття гуртків, факультативів, спецкурсів, бути творчим під час всіх видів педагогічної практики.

Випускники готують огляд-виставку своїх перших педагогічних надбань: демонстрація відеопрезентацій та наочних посібників, роздаткового матеріалу, подають зразки своїх конспектів, дитячих виробів, а ряд світлин лише доповнюють творчу роботу, креативні ідеї студентів під час проходження переддипломної педагогічної практики.

Практиканти цікаво організовують роботу з учнями в позаурочний час: проводять лялькові вистави, евристичні бесіди, організовують екскурсії в природу, походи в музеї міста, залучають дітей до гурткової роботи.

Літня практика в оздоровчих закладах, за словами студентів, – один з важливих видів педагогічної практики. Саме тут студент вперше проявляє самостійність, несе відповідальність за організацію та цікаве дозвілля дітей, формує з групи дітей тимчасовий колектив, в якому діти в кінці зміни зі сльозами на очах та щирими обіймами від'їжджають з оздоровчих центрів. Адже численні свята, веселі розваги, запальні дискотеки чи просто теплі бесіди з вихователем біля вогнища, конкурси назавжди залишають в дитячих серцях приємні спогади незабутнього літа.

Під час звітування практиканти розкрили форми і методи роботи, які використовували в освітньому процесі, обґрунтували їхню доцільність. Особливу

увагу звернули на загальні та фахові компетентності, які набули під час практики, зробили висновки про ефективність проходження практики, висловили пропозиції щодо її організації та проведення.

Протягом навчання, в тому числі практичної підготовки, у студентів формуються педагогічні вміння, які так необхідні сучасному фахівцю. Педагогіка партнерства, педагогіка гуманності є особистою ініціативою кожного викладача та студента коледжу. Новаторські починання, реалізація креативних планів, творчі пошуки, формування професійної майстерності можливе тільки під час поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх педагогів – агентів змін Нової української школи.

Сьогодні особливу увагу слід приділити підвищенню стресостійкості всіх учасників освітнього процесу. Для цього варто нагадати принципи педагогіки партнерства як запоруки успішної реалізації завдань практичної підготовки, а саме такі рекомендації:

✓ Позбавитися демотиваторів (знайти негативний чинник і усунути його);

✓ Якомога частіше надавати зворотній зв'язок (усміхатися, приділяти трохи часу бесідам зі студентами, аналізувати, схвалювати їх дії);

✓ Делегувати повноваження і спеціалізуватися (призначати керувати роботою груп творчих, ініціативних студентів);

✓ Не розв'язувати складні проблеми у режимі реального часу (збавити темп, відкласти на деякий час рішення проблеми);

✓ Спілкуватися з колегами і студентами безпосередньо (живе спілкування ламає бар'єри);

✓ Проявляти емпатію і терпіння (уміти поставити себе на місце іншого);

✓ Тримати руку на пульсі (приділяти увагу всім членам колективу);

✓ Постійно ознайомлювати колектив з результатами роботи (це допоможе відчувати єдність, командний дух);

✓ Ставити вимірні цілі (це посилить самоконтроль, дозволить відчувати причетність до спільної справи);

✓ Вирощувати лідерів у своєму колективі (передати частину функцій своїм підлеглим);

✓ Вивчати проблеми зсередини (занурюватись у вир педагогічної взаємодії);

✓ Відокремлювати емоції від прийняття рішень (коли емоції не впливають на прийняття рішень, виграють всі).

Зважаючи на реалії сьогодення, слід приділити увагу груповим формам роботи в умовах дистанційного (змішаного) форматів навчання, ролі використання цифрових технологій в процесі практичної підготовки.

Групові форми роботи традиційно застосовуються в освіті для організації навчальної діяльності. Розглянемо можливості, які надають сучасні інформаційні технології для організації групової взаємодії у системі практичної підготовки в умовах дистанційного і онлайн-навчання.

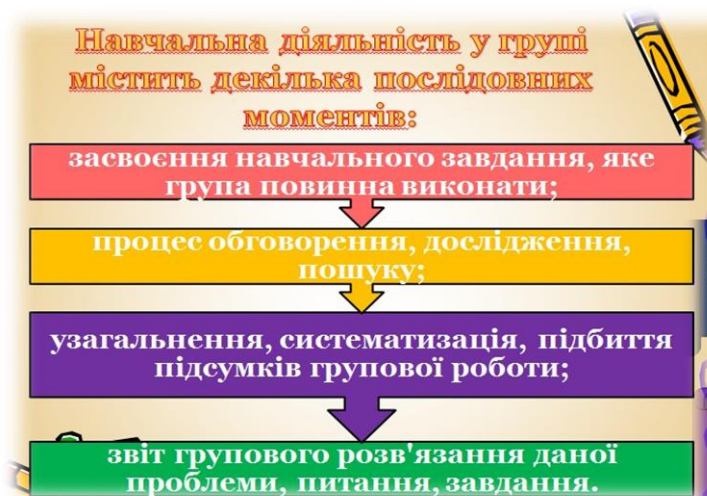
Найбільш ефективними інформаційними технологіями для організації групових форм взаємодії є

відео-, аудіоконференції та вебінари, які відносяться до синхронних інформаційних процесів.

Технологічною основою для проведення дистанційних занять служать інтернет-платформи, які забезпечують всі етапи групової роботи: організаційний, аналітичний та контрольний-підсумковий. Для організації групової роботи при дистанційному навчанні можна запропонувати два основні способи: заочно дистанційну роботу з наступною демонстрацією створеного продукту для всіх учасників і очну форму роботи з поділом здобувачів освіти на групи в онлайн режимі.

З огляду на поширення популярності дистанційного навчання дослідження

різних форм групової роботи стає все більш актуальним. На сьогодні поєднання трьох освітніх компонент: інформаційних комунікаційних технологій (чат, відеозв'язок), хмарних ресурсів із спільним доступом та групових форм діяльності сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, розширює педагогічний операційний простір як для викладачів так і для студентів, забезпечує поєднання усталених педагогічних схем з інноваційними. Для подальших наукових досліджень видається важливим розробити методики поєднання STEM-технологій з груповими формами роботи.

Вирішення проблеми професійної підготовки, а отже й її невід'ємної частини – практичної підготовки майбутнього фахівця пов'язане з питанням побудови та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти, тобто персональним шляхом реалізації його особистісного потенціалу.

Поняття «індивідуальна освітня траєкторія» розглядається вітчизняними науковцями як:

– певна послідовність елементів навчальної діяльності *кожного здобувача освіти, що стосується реалізації власних освітніх цілей, які відповідають здібностям, можливостям, мотивації, інтересам здобувача;*

– цілеспрямована освітня програма, *що забезпечує студентові позиції суб'єкта вибору, розробки, реалізації освітнього стандарту при здійсненні викладачем педагогічної підтримки, самовизначення і самореалізації;*

– обраний здобувачем освіти за власним бажанням і під власну відповідальність рух до досягнення визначеного стандартом освіти рівня професійної компетентності, що здійснюється за постійної педагогічної підтримки та контролю, *в процесі якого відбувається його творча самореалізація, прояв і розвиток сукупності особистісних якостей, відповідно індивідуального освітнього маршруту.*

За висновками вітчизняних та зарубіжних науковців щодо сутності та особливостей побудови індивідуальної

освітньої траєкторії, яка виявляється у виборі здобувачем освіти змісту, цілей, методів та засобів навчання на кожному з етапів професійної підготовки: **адаптаційному, інформаційно-когнітивному, операційно-діяльнісному, рефлексивно-оцінювальному.**

Адаптивний етап передбачає «входження» здобувачів вищої освіти у неперервний процес професійної підготовки, їх адаптацію до умов організації та здійснення цього процесу, формування ціннісно-мотиваційних цілей освітньої діяльності; мотивування та стимулювання студентів до оволодіння професійними знаннями та вміннями; формування потреби в постійному особистісному й професійному саморозвитку. Розробка індивідуальної траєкторії професійної підготовки здобувача вищої освіти є важливою складовою адаптаційного етапу. Така траєкторія розробляється за результатами вхідної діагностики та з урахуванням здібностей та потреб здобувача освіти.

Інформаційно-когнітивний етап передбачає формування у здобувачів вищої освіти цілісного образу фахівця-професіонала, який не лише володіє фаховими знаннями, але й виявляє свою обдарованість у професійній сфері, є носієм нестандартного професійного мислення, здатного творчо реалізувати професійні задачі.

Операційно-діяльнісний етап передбачає формування актуальних умінь (обирати ефективну стратегію професійного спілкування, створювати, розробляти й реалізовувати творчі проекти у сфері професійної діяльності,

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

визначати найбільш продуктивні засоби вирішення ситуацій (у тому числі обираючи нестандартні методи), виявляти свої творчі здібності, мотивуючи інших до розвитку власних здібностей і талантів, забезпечувати психологічно комфортне середовище).

Рефлексивно-оцінювальний етап передбачає саморефлексію освітньої та професійної діяльності, контроль та оцінювання результатів, визначення її напрямів на якісно новому рівні. На цьому етапі доцільно використовувати технології проблемного, активного та креативного навчання, різноманітні види, форми і методи контролю, самоконтролю і взаємоконтролю.

Індивідуальні освітні траєкторії здобувачів освіти вибудовується на основі

вхідного тестування на початку навчання й реалізується у співробітництві з викладачем завдяки таким здійсненню таких організаційно-педагогічних заходів:

- участь здобувачів освіти у тренінгу з метою побудови індивідуальної програми особистісного та професійного розвитку;
- упровадження різноманітних за складністю завдань до семінарів та індивідуальних навчально-дослідних завдань;

Сучасні підходи до розвитку освіти, підготовки здобувачів освіти передбачають запровадження обов'язкового та вибіркового модулів безперервної виробничої практики, що враховують інтереси та потреби здобувачів освіти, їх залучення до участі в дискусійних платформах.

СИСТЕМА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА ОП СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 ПОЧАТКОВА ОСВІТА ФМБ

№	НАЗВА ВИДУ ПРАКТИКИ	СЕМЕСТРИ
1.	Пропедевтична психолого-педагогічна практика	4,5
2.	Практика з природознавства та краєзнавства	4
3.	Пробні уроки та заняття	6,7
4.	Табірний збір з підготовки до роботи з дітьми влітку	
5.	Практика в дитячих оздоровчих таборах	
6.	Перші дні дитини в школі	
7.	Переддипломна педагогічна практика з основної кваліфікації	
8.	Переддипломна педагогічна практика з додаткової кваліфікації	

СИСТЕМА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА ОП СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (МОВА І ЛІТЕРАТУРА (АНГЛІЙСЬКА)) БАКАЛАВР

№	НАЗВА ВИДУ ПРАКТИКИ	СЕМЕСТР
1.	Пропедевтична психолого-педагогічна практика	2,3
2.	Табірний збір з підготовки до роботи з дітьми влітку	2
3.	Практика в дитячих оздоровчих таборах	2
4.	Пропедевтична практика	4
5.	Пробні уроки з англійської мови	5,6
6.	Пробні уроки із зарубіжної літератури	7
7.	Практика з науково-педагогічних досліджень	7
8.	Переддипломна педагогічна практика	8

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

Таким чином, індивідуальна освітня траєкторія здобувачів освіти забезпечує ефективне управління процесом професійної підготовки, реалізацію її структурних компонентів на індивідуальному рівні та пов'язана зі специфікою змісту, засобів, форм і методів освітнього процесу та практичною підготовкою, відображає особистісні

майбутніх фахівців, забезпечує взаємодію теоретичної і практичної підготовки, має системний комплексний характер. Вона забезпечує підвищення готовності студентів до постійного вдосконалення, професійного росту, збагачення творчого потенціалу; реалізує поетапне формування професійної компетентності майбутніх фахівців на підставі наступності цілей,

доцільному науково-обґрунтованому добору змісту, принципів, активних методів, ефективних організаційних форм.

Основними умовами підвищення ефективності практики є особистісно-орієнтований, компетентнісний і креативно-діяльнісний підходи до її змісту та організації, інтегрований зв'язок з теоретичним навчанням, систематичність, безперервність, творчість і послідовність у її здійсненні.

особливості кожного здобувача, забезпечує освітнє середовище, що сприяє розвитку обдарованості студентів.

Висновки. Отже, практична підготовка відіграє системоутворювальну роль у формуванні творчої особистості

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Арабаджи-Донець Л.І. Компетентнісний підхід в сучасній освіті. Особистіснопрофесійний розвиток вчителя в умовах реалізації Концепції Нової української школи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (14–16 червня 2018 р., м. Мелітополь, Україна) / Ред.-упоряд. Дубяга С. М., Чорна В. В., Яковенко І. О. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. С. 21
2. Білявська О. О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності URL : <http://lib.mdpu.org.ua/nvs/>
3. Гапоненко Л. Розвиток рефлексії як психологічного механізму корекції професійної поведінки у педагогічному спілкуванні. Рідна школа. 2002. № 4. С. 14–16.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 375

5. Марченко І. А. Основні вимоги до професійної компетентності вчителів початкових класів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. URL : <http://innovacoipro.edukit.kr.ua>
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: http://kubg.edu.ua/images/stories/nova_shkola_proekt.pdf
7. Паращенко Л. І. Технологія формування ключових компетентностей у старшокласників: практичні підходи. Київ : «К.І.С.», 2004. С.73-84.
8. Сергієнко Н. Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя. URL : http://images/content/nashi_vydanya...upr
9. Скворцова С. О. Професійна компетентність вчителя: зміст поняття // Наука і освіта. 2009. № 4. С. 93–94.
10. Терешук Г. В. Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції Нової української школи. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка, 2017. С. 6–16.
11. Трубачова С. Е. Умови реалізації компетентісного підходу в навчальному процесі. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 53-56.
12. Тур Р. Й. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості. Управління школою. 2004. № 13. С. 22–24.

*Стаття надійшла до редакції
10 лютого 2023*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОХОДЖЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

УДК 37.091.33 – 027.22 : 398]: 378.018.43

ГОРОДЕЦЬКА ВАНДА

*викладач кафедри теорії та методики музичного виховання
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Одним із важливих факторів виховання підростаючого покоління є усвідомлення ним елементів національної ідентичності, яке досягається через вивчення та збереження надбань народної української культури. Саме така робота дозволить протистояти вульгарній глобалізації, через яку спотворюється сфера українських ритуальних традицій та втрачаються колись сакралізовані зв'язки між їх формою та змістом.

За таких умов вчитель освітнього закладу чи вихователь дитячого садка, який репрезентує зміст української народної культури має завжди прагнути і намагатись відокремлювати пізні глобалізовані нашарування від справжнього змісту прадавніх сакральних українських традицій, формування яких може сягати своїм корінням періоду зародку саме перших форм релігійних вірувань. Зважаючи на вище викладене

вчитель та вихователь повинні мати об'ємні знання в царині дисципліни «Українська народна музична творчість», а відтак бути компетентним в галузях етнографії, релігійної філософії, історії та ін.

Фольклорна практика виступає практичним вираженням якості здобутих теоретичних знань з багатьох предметів гуманітарного напрямку навчального плану закладу, а звіт фольклорної практики показує здатність здобувача освіти до систематизації результатів своєї пошукової роботи і є чи не найпершим його науковим здобутком

Метою статті є актуалізація ролі фольклорної практики в підготовці вчителя музичного мистецтва та вирішення труднощів, що виникають під час її проходження у дистанційному форматі.

Фольклорна практика, як освітня дисципліна, є невід'ємним елементом у підготовці вчителів за спеціальністю «Музичне мистецтво». Вона дає можливість майбутнім вчителям не лише відчувати неповторність української народної пісні а і безпосередньо доторкнутись до її витоків. І цей дотик є незамінним джерелом у розумінні її змісту, що ховає в собі радість, журбу, відчай та сподівання народу, який ці пісні складав і складає.

Самим організаційно складним та ресурсозатратним етапом фольклорної практики є фольклорна експедиція. Вона є одним з найважливіших, найповніших джерел вивчення фольклорної традиції і передбачає безпосереднє та тривале перебування в середовищі матеріального

та духовного побуту носія.(3, ст.407) Вимоги, що висуваються до записувача музичного фольклору потребують: активної діяльності з набуття професійних знань про фольклор; накопичення знань із народної творчості свого регіону; комунікативних навичок для роботи з носіями народних традицій; наявності дослідницько-аналітичних знань і вмінь щодо аналізу, оцінювання, порівняння, узагальнення виявлених музичних матеріалів [2, ст.11].

Сьогоднішні реалії ставлять перед нами додаткові проблеми. Наше завдання знайти способи їх вирішення. Найпершою проблемою являється знаходження саме носія фольклорної спадщини. І тут є два варіанти: звернутися до людей, до яких переїздили вся область або ж і вся Україна, або ж шукати носія в глухому, забутому селі. Звичайно, можна піти легким шляхом, і це непогано: адже і у відомих інформаторів вдається почути щось нове, ще ніким не записане. Набагато цікавіше бути першовідкривачем, хоча такий варіант потребує неабиякої наполегливості, терпіння та винахідливості. Інколи людина, до якої звертаються вперше із проханням щось заспівати, та й ще невідомі люди, з неохотою іде на контакт, відноситься з пересторогою або ж просто відмовляється. Запорукою вдалого встановлення контакту із носієм є продумана аргументація фольклориста щодо доцільності та необхідності його роботи, де наріжним каменем виступає можлива втрата важливих фольклорних відомостей після смерті носія. Студент не завжди здатен на поєднання наукової та

прагматичної аргументації із моральними установками та етичними поглядами, які притаманні літнім людям. Під час дистанційного навчання здобувач освіти не повинен залишатися із цією проблемою наодинці. За таких умов викладач має продовжувати «вести за руку», використовуючи всі можливі і доступні засоби:

- рекомендувати звернутися за допомогою до місцевих працівників закладів культури та освіти, краєзнавців;

- запропонувати звернутися до носіїв у своїй родині, бо можна, як той Садко, шукати щастя по всьому світу тоді, коли воно поруч. Інколи ми самі не знаємо багато чого про своїх рідних та близьких, в цьому випадку, якраз випадає нагода вивчити історію свого роду та села (містечка);

- надати відео-зразки інтерв'ю з інформатором, проведені викладачем.

Обов'язково проводиться відео-конференція, надаються письмові рекомендації (план звіту, правила проведення, опитувальник, рекомендації щодо процесу безпосереднього запису, тощо), також потрібно продумати та обговорити можливі життєві ситуації та вирішення проблем, що можуть виникнути:

- для встановлення контакту із носієм фольклору потрібно проявити інтерес до самого інформатора і крім запису його особистих даних (імені, освіти, професії) поцікавитись його сім'єю, родиною, життєвим досвідом, улюбленою справою (вишивка, малювання, квіткарство та ін.)

- слід відмітити, що важливим фактором, який допомагає налагодити

стосунки є гостинець (солодощі, різні смаколики) і окремо буханець хліба – літні люди шанують народні традиції та з повагою ставляться до тих, хто їх дотримується;

- обов'язково попередити та домовитись про дозвіл на фото-, аудіо-, відео- запис. Напередодні та безпосередньо перед записом перевірити обладнання, щоб уникнути технічних проблем.

- під час запису виконавець може зупинитися, забути слова, мелодію інше. Потрібно проявити витримку і зачекати. При цьому бути обережним, щоб не збити виконавця. Усі запитання щодо незрозумілої лексики, змісту, структури твору необхідно ставити після виконання, прохати повторити твір, якщо виникли письмові чи технічні помилки.

- особливу увагу приділити діалекту та мовним зворотам, притаманним для місцевості, де проходить запис. Такі особливості потрібно фіксувати також, адже вони мають таку ж цінність, як і музичні зразки.

- при можливості домовитися про повторну зустріч, але не бути надокучливим. Досвід показує, що якщо записувачу вдалося встановити приязні стосунки з інформатором, як правило, після такої пропозиції можна очікувати на позитивну відповідь.

Виникає питання: а що робити здобувачам освіти, які проживають у місті і не мають можливості пройти фольклорну практику у повному обсязі? Таким студентам пропонується робота саме у формуванні звіту: оформлення звітної документації (титулка, паспорт

пісні, укомплектування аудіо-, відео-, фото-матеріалів, збір інформації про місцевість, розшифровка та нотний запис пісень)

У наш час можливостей відео-зв'язку здається, що можна консультувати студента навіть під час самої зустрічі з інформатором. Але це є неприпустимим. Під час інтерв'ю студент має покладатися виключно на свої сили та знання. Потрібно зважати на деякі технічні нюанси та психологічні фактори: необхідна наявність кількох записуючих засобів (для відео, аудіо-запису інформації та для відеозв'язку викладача зі студентом); наявність якісного мобільного зв'язку; часова домовленість. Можливість деяких технічних перебоїв, несинхронність зв'язку поведе за собою втрату контакту із виконавцем (а він повинен бути постійним) і в результаті ми отримуємо неякісне виконання завдання та негативне враження від спілкування у самого носія фольклору. А цього ніяк не можна допустити, адже даний співак може і надалі бути об'єктом досліджень, або ж

надати інформацію про інших знавців фольклору, які проживають у його місцевості.

Зараз збирач фольклору, як той художник кожною новою піснею, мелодією домальовує картину музичної творчості нашого народу. Інколи можна натрапити на раритетні зразки і це вартує наполегливих, тривалих та ретельних пошуків.

Український музикознавець-фольклорист Климент Васильович Квітка свого часу стверджував, що «опис фольклору навіть окремого населеного пункту важливий, оскільки в ньому зберігається все те частково поодиноке, що вельми цінне для усвідомлення й подальшого продовження духовних традицій українського народу» [1, с.116] Таким чином, фольклорист кропіткою і ретельною працею заповнює українське музичне полотно пісенним візерунком кожного села. І вчитель, відчуючи свою причетність до величної справи, стає сам величним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

- 1.Квітка К.В. Потреби в справі дослідження народної музики на Україні / К.В. Квітка // Музика – 1925.- №2 – 3. – с.116-117
2. Сторожук А.І. Новорічно-різдвяна пісенність та обрядова традиція зими на Східному Поділлі: навчально-методичний посібник / А.І. Сторожук. – Вінниця: ТОВ «Консоль», 2018. – 326 с.
- 3.Українська фольклористика. Словник-довідник / Укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 448с.

*Стаття надійшла до редакції
10 січня 2023*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ
ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ АСПЕРГЕРА ТА СДУГ

УДК 37.015.3 : 376 – 056.3

БАРЩЕВСЬКА ІННА

*викладач кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Дана стаття розкриває важливість діагностики та педагогічного підходу до дітей із так званим високофункціональним аутизмом, або синдромом Аспергера, а також синдромом дефіциту уваги та гіперактивності. На жаль, варто визнати, що діти з такими психоневрологічними особливостями сьогодні, особливо в Україні, залишаються не діагностованими вчасно та педагогічно занедбаними, оскільки через брак знань цієї проблеми досить часто їм ставиться помилковий ярлик «неуспішність». Отже, спробуємо докладніше розглянути не лише актуальну, але й дуже цікаву з погляду педагога тему.

Ключові слова: *синдром Аспергера, аутичний спектр, «люди дощу», високофункціональний аутизм, соціалізація, комунікативні навички, діагностика, синдром дефіциту уваги, гіперактивність.*

У науковому просторі існує чимало визначень синдрому Аспергера, оскільки медицина не стоїть на місці, у психіатрії ж на зміну «лякаючого» діагнозу аутизм прийшов «аутичний спектр», що, на нашу думку, дуже справедливо й ось чому.

Аутичний спектр – це особливість будови нервової системи, зокрема головного мозку, ключовим проявом якого є порушення соціальної взаємодії, а також вербальної та невербальної комунікації, що має різний ступінь вираження.

Синдром Аспергера є однією з форм розладу аутичного спектру, що позначений труднощами в соціальній взаємодії, особливому погляді на світ та оточуючих, проте з нормальним або (досить часто) з високим рівнем інтелекту, особливо в якійсь одній галузі діяльності.

Чому для педагогів так важливо мати базові знання, аби вміти виокремити та навіть діагностувати дитину із синдромом Аспергера? Тому що ці дітки, якщо не були діагностовані у віці до 3-х, 5-ти років (коли вже є певна симптоматика розладу аутичного спектру, особливо при важчих формах, такими дітьми займаються зазвичай кваліфіковані психоневрологи, психологи та педагоги), ідуть до звичайної школи, де стикаються з першими труднощами в соціальній взаємодії та часто «неуспішності» в навчанні. Особливістю синдрому Аспергера, тобто високофункціонального аутизму, є те, що він може ніяк себе не проявляти до підліткового або навіть дорослого віку. Хлопчиків із синдромом Аспергера більше, проте в дівчат він має дуже легкі прояви, й іноді важко навіть повірити, що дівчинка з оточення Вашої

дитини в школі має синдром Аспергера, оскільки такі дітки в подальшому вчать «маскувати» свою «некомунікативність».

Отже, перейдемо до симптоматики, на основі якої педагог може запідозрити синдром Аспергера:

- **Мова** – можуть починати розмовляти із затримкою (є одним з основних проявів РАС!), у дітей шкільного віку Ви можете помітити так звану «стереотипність» мови, часто вживаються одні й ті ж слова, важко засвоюються правила граматики, такі вихованці можуть придумувати свої слова, не завжди до кінця розуміють співрозмовника.

- **Невербальна комунікація** – таким діткам важко зчитати інформацію з міміки, жестів співрозмовника. Вам може здаватися, що дитина «байдужа», «неемоційна», що вона незацікавлена в розмові тощо. Ні, це лише одна з особливостей «людей дощу».

- **Соціальна взаємодія** – одна з найхарактерніших проявів розладів аутичного спектру. Щоб Ви краще могли зрозуміти стан таких діток, уявіть себе всередині скляної банки. Так, Ви спостерігаєте за світом, Ви бачите і чуєте, але між вами є той бар'єр, який заважає зрозуміти все цілком та отримати всю інформацію ззовні і, своєю чергою, відреагувати на неї. Варто зауважити, що ці дітки і дорослі люди не мають так званої інтуїції, вони не розуміють натяків, у них немає гнучкості поведінки, досить часто мають свою особливу реакцію на події та подразники. Оскільки дитина отримує інформацію в дещо приглушеному вигляді, вона продовжує

жити у своєму світі й не шукає дружби, контакту. У дорослому чи підлітковому віці такі люди мають не більше одного друга.

- **Важко сприймають зміни, також можуть спостерігати досить довго за якимось одним явищем.** Наприклад, можливо, Ви помічали, як у Вас на уроці є дітки, які можуть годину дивитися у вікно на те, як падає сніг або дощ, не виявляючи інтересу до того, що відбувається на уроці.

- **Навички та інтереси.** У дітей та дорослих з «особливим поглядом на світ» дуже добре себе демонструє компенсаторна функція нервової системи. Що це означає? У таких діток унікальні здібності в мистецтві, музиці, науці тощо. Телефони, комп'ютери, операційні системи й подібне – це все здебільшого і створено цими унікальними людьми. Існує таке поняття, як «музикотерапія», і саме музикою Моцарта лікують багато розладів нервової системи, варто зазначити, що і в Моцарта були ознаки синдрому Аспергера. З огляду на це Ви, як викладачі, можете спостерігати різницю успішності в навчанні: труднощі з одними предметами, та, навпаки, великі досягнення в засвоєнні інших, – це і є сильним аспектом таких дітей, які потребують розвитку та підтримки.

- **Школа.** У кожного з нас свої спогади. Але такі дітки відчують свою «особливість»: їх часто ображають, у них нерідко формуються фобії, часті пориви гніву, іноді з аутоагресією. Тому особливим завданням педагогів є згладжування таких гострих кутів. Якщо у Вас в класі є учень чи учениця, що має

певні ознаки, вказані вище, Ваш обов'язок – забезпечити комфортну атмосферу такій дитині.

Отже, ми живемо в час, коли часу бракує. Батьки бувають різними і не всі здатні зауважити «особливості» поведінки своїх дітей, особливо тоді, коли це в легкій формі і вже проявляє себе в шкільному віці. Педагог досить часто є саме тією «первинною ланкою», яка може виявити, продіагностувати й далі, вже із залученням фахівців та батьків, продовжувати продуктивно працювати з дітками, які потребують трішки більшої уваги та підходу. У дітей із синдромом Аспергера, як було сказано вище, досить часто є талант до певних галузей та спеціалізацій, тому Ваше завдання – разом із батьками допомогти розвивати ці «сильні сторони», оскільки це і стане запорукою успішного майбутнього дитини. Також робота психолога та психотерапія в комплексі допоможуть боротися з нападами страху, паніки, гніву та аутоагресії.

Варто зазначити, що так звані «люди дощу» при грамотному підході фахівців, у нашому випадку це робота педагогів разом з батьками та психологами, мають великі шанси на успішне майбутнє та повноцінне яскраве життя. І хто знає, можливо, саме у Вашому класі є майбутній видатний художник, музикант, письменник чи науковець.

СДУГ (синдром дефіциту уваги та гіперактивності) – це неврологічно-поведінковий розлад, який проявляється в нездатності дитини або дорослої людини довгий час концентрувати увагу, в імпульсивності та в надмірній моторній

активності. При невчасній діагностиці та без комплексного лікування може призвести до важких поведінкових та психологічних розладів людини, що, своєю чергою, знижує якість життя та призводять до інвалідності у важких випадках. Кожен педагог повинен знати прояви цього розладу для ранньої діагностики, а також комплексного та продуктивного підходу в освітньому процесі.

Враховуючи, що в час гаджетів та доступності інтернету все більше дітей вважаються «гіперактивними», а термін «гіперактивність» стає трендовим, нівелюючи всю проблематику істинного неврологічного розладу, який потребує уваги та корекції.

Основні поведінкові прояви СДУГ, на які повинен звернути увагу вчитель, це:

- **неуважність** – дитині важко сконцентрувати свою увагу на чомусь більше, ніж на кілька хвилин;
- **надмірна моторна активність** – дитина не може всидіти на місці, встає, ходить по класу, часто супроводжує це стереотипними рухами та нервовими тиками;
- **імпульсивність** – необдумані дії, дитина не може дочекатися завершення питання чи завдання, починає викрикувати, вигукувати на місці;
- **педагогічна запущеність та неуспішність** – труднощі з розумовою діяльністю (варто зауважити, що досить часто в дітей із СДУГ немає дефіциту інтелекту та розумової відсталості, навіть навпаки, серед таких людей багато талановитих), а саме із виконанням

домашнього завдання, особливо тоді, коли воно потребує багато часу;

- **агресія** також є одним із проявів СДУГ – тому варто про це пам'ятати, вибираючи спортивні секції для дитини, уникати таких, які можуть лише погіршити ситуацію (боротьба, бокс тощо), та віддавати перевагу ігровим видам спорту;

- **розсіяність та забудькуватість** – губить речі, одяг, іграшки, невчасно приходить на заняття тощо;

- **зміна настрою;**

- **проблеми із самоорганізацією** – таким дітям складно виконувати якісь поставлені перед ними завдання, що потребують відповідальності;

- **хлопчики схильні до такого розладу частіше, ніж дівчата.**

Тому існує вагома різниця між просто «гіперактивними» дітьми та неврологічною гіперактивністю. Важливо про це знати для того, щоб «не упустити» момент та звернутися до потрібних спеціалістів. Передусім до лікаря-психоневролога, оскільки, починаючи із 6-ти років, діти із СДУГ середнього та важкого ступеня важкості потребують насамперед медикаментозного лікування, а також психолого-педагогічної корекції, причому разом із батьками.

Оскільки у звичайних школах, майже в кожному класі, є хоча б одна дитина із СДУГ, учителям необхідно вміти комунікувати з такими учнями.

Отже, якщо у Вас в класі є дитина з СДУГ, **необхідно:**

- Передовсім провести розмову з батьками; у випадку, якщо дитина не

обстежена, вимагати консультації з лікарем-психоневрологом.

- Не можна підвищувати голос та порівнювати таких дітей з іншими, оскільки у них і так занижена самооцінка, такими діями вчитель лише погіршити ситуацію.

- Дати такій дитині час на «відновлення» уваги, не вимагати більше, ніж дитина може в даний момент зробити: якщо 2 хвилини – тоді 2 хвилини, 5 – тоді 5, якби ви не намагалися «спіймати» більше його уваги, не вийде.

- Таких дітей потрібно мотивувати та хвалити за будь-які позитивні дрібниці.

- Настоювати на грамотному підборі спортивних секцій.

- А також це робота з психологом, арт-терапія тощо.

Незважаючи на всі труднощі, діти із СДУГ – це, здебільшого, обдаровані люди, які потребують особливої підтримки, уваги та розуміння.

І, підсумовуючи, зауважимо, що, на труднощі, з якими стикаються під час освітнього процесу як викладачі, так і діти з даними неврологічними особливостями, натрапляють також і їхні батьки. Наше завдання як педагогічних працівників володіти знаннями для ранньої діагностики, а також створювати оптимальні освітні умови для розвитку індивідуальних здібностей та тих сильних сторін, якими володіє кожна унікальна дитина із синдромом Аспергера та СДУГ. А також підтримка та допомога в тих царинах діяльності, у яких спостерігаються найбільші труднощі.

Як демонструє всесвітня історія, переважно не діагностованими дітьми з найвидатніші науковці, музиканти та особливими освітніми потребами. митці свого часу були саме такими,

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Adams, P.L. (1973). Obsessive Children: a Sociopsychiatric Study. Butterworths: Lond
2. Asperger, H. (1944). Die 'aunstisehen Psychopathen' im Kindesalter. Archiv fur psychiatrie und
3. Nervenkrankheiten 117, 76-136.
4. Asperger, H. (1968). Zur differentialdiagnose des kindlichen Autismus. Acta paedopsychiatrica 35, 136-145.
5. Asperger, H. (1979). Problems of infantile autism. Communication 13, 45-52.
6. Bartak, L. & Rutter, M. (1976). Differences between mentally retarded and normally intelligent autistic children. Journal of Autism and Childhood Schizophrenia 6, 109-120.
7. Галян І. М. Психодіагностика. Навчальний посібник / І. М. Галян . - К.: Академвидав. - 2009. - 464 с.
8. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності / Т.В.Дуткевич, О.В Савицька - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 256 с.
9. Корольчук М.С. Психодіагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів /М.С. Корольчук, В.І. Осьодло; за заг. ред. М.С.Корольчука. М.: Москва. - 2010.- 400 с.
10. Поліщук С.А. Методичний довідник з психодіагностики: навч.-метод. посібник / С.А. Поліщук. – Суми : Університетська книга. - 2009. – 226 с.

Стаття надійшла до редакції

15 січня 2023

РОЛЬ КАЗКИ В РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

УДК 159.923 : 821 - 93

ЦІСАР ІРИНА

спеціаліст вищої категорії кафедри теорії, фахових методик та технологій дошкільної освіти КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

БОРОДІЙ ОЛЬГА

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Актуальність. Період дошкільного дитинства можна назвати віком пізнавальних емоцій, до яких відносяться почуття здивування, зацікавлення, допитливості. Діяльність дітей, стосунки з дорослими й однолітками, реакції на нові обставини, ставлення до персонажів казок, розповідей сповнені емоцій і почуттів, що

спонукають активно сприймати світ, стимулюють вплив на пізнавальні та інші психічні процеси, виробляють індивідуальне ставлення та сприйняття світу, мотивують вчинки. Одним із перевірених часом природніх засобів впливу на особистість дитини є казка. Саме казки, на думку вчених, є першими чітко структурованими, цілісними історіями, які можуть братися дітьми за зразок, і в майбутньому несвідомо впливати на вибір певної форми поведінки. В контексті оптимізації розвитку дошкільної освіти метод казкотерапії може бути одним із найдієвіших серед методів психологічного впливу.

Аналіз наукових досліджень. Наукові розробки фольклористів 19-20 сторіч дали матеріал для аналізу феномену казки. Було підтверджено, що чарівні казки різних народів мають не тільки спільні сюжети, а і більш глибокий зв'язок у вигляді спільних морфологічних структур та їх послідовності.

К. Юнг стверджував, що вивчення казок – це найкращий спосіб дослідження «порівняльної анатомії колективного несвідомого, тобто глибинних шарів людської психіки». Його послідовниця Марія-Луїза фон Франц була переконана, що у казці «немає нічого особистого, що виходить з особистих комплексів людини, у якій було містичне бачення або активна уява, завдяки яким народилася та чи інша історія, що відхиляється від архетипових патернів». Е. Берн розглядає казку як можливий варіант життєвого сценарію, на який старші покоління «програмують» дітей. Беттельхайм підкреслював

важливість взаємодії батьків та дітей у казковому полі для розвитку особистості дитини. Геніальний педагог і тонкий знавець дитячих душ В. Сухомлинський зазначав, що «Казка – це активна естетична творчість, що охоплює всі сфери духовного життя дитини – її розум, почуття, уяву, волю».

Метою статті є аналіз значення казки для всебічного розвитку дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Казка – це перший літературний жанр, з яким знайомиться кожна дитина. Саме слово «казка» несе для малечі тільки позитивні відчуття і дарує чудові емоції. У вільний час малюк з нетерпінням чекає, коли батьки відкриють книгу і перенесуть його у світ дивовижних пригод з улюбленими героями. Казки існують у нашому житті ще з давніх-давен – їх розповідали підростаючому поколінню, навчаючи і формуючи уявлення про навколишній світ.

Казки ненав'язливо розповідають про те, що добре, а що погано, що таке дружба та шляхетність; вчать спілкуванню та людським взаєминам. Вони мають справді чарівну силу: навчальну, розвивальну, творчу. Варто відзначити, що казки впливають на формування мислення дитини, на її поведінку протягом усього дитинства з перших днів життя, а потім відгукуються у дорослому житті.

Завдяки казці, у дитини розвиваються фантазія і творчість, необхідні для ефективного існування. В процесі слухання, придумування, обговорення і програвання казки дитина засвоює основні механізми пошуку і прийняття рішень.

Природне ототожнювання себе з головним героєм гарантує дитині подолання разом із ним випробувань на шляху до перемоги, усвідомлення емоційних протиріч, пошук вирішення проблеми, досвід конструктивного виходу із ситуації, віру у свої сили і в перемогу добра на свідомому та підсвідомому рівні.

Ефективність використання казки в роботі з дітьми дошкільного віку підтверджується рядом причин. По-перше, казка створює умови для свободи вираження почуттів та емоцій, створення безпечного середовища. У дошкільному віці казка є специфічною діяльністю дитини, в ній вона створює особливу реальність, яка допомагає безбоязно зустрічатися зі складними явищами і почуттями в доступній для розуміння дитини формі, осягати дорослий світ почуттів і переживань. По-друге, при сприйнятті казки відбувається процес об'єднання дитини з казковим героєм, тому вона порівнює себе з ним, що дозволяє відчувати і зрозуміти, що не тільки у неї є такі проблеми і переживання. Виходи з різних складних ситуацій можна пропонувати дитині за допомогою ненав'язливих казкових образів, також забезпечується підтримка її можливостей і віри в себе. Ототожнення дитини найчастіше відбувається з позитивним героєм. Наслідування більш привабливих героїв допомагає дитині розрізнити хороші вчинки і погані, засвоювати правильні норми і цінності.

Казки унікальні, і не лише як літературний жанр, але і як твір, який цілком зрозумілий дитині. Казки наповненні глибоким значенням, змістом, який є різним для різних людей і навіть різним для однієї людини в різні моменти її життя. Дитина отримуватиме той чи інший сенс з однієї і тієї ж казки залежно від її інтересів та потреб у даний момент. Якщо їй надати можливість, дитина повернеться до тієї ж самої казки, коли буде готова розширити її попередній зміст або ж замінити його новим.

На заняттях з казкотерапії діти «проживають» різні емоційні стани, вербалізують свої власні переживання, знайомляться зі словами, що позначають різні емоції, вчать розуміти емоційні стани героїв казки по обличчю, міміці, жестах, позах, поведінці, оволодівають способами вираження емоцій та регуляції власної поведінки. Так, у них розвивається здатність до глибшого розуміння себе та інших людей, вміння орієнтуватися в емоційній реальності.

Висновки. Отже, казка – це саме той спосіб спілкування дорослого з малюком, який найбільш зрозумілий дитині. Застосовуючи казкотерапію для розвитку дітей, психологи, педагоги та батьки роблять вагомий внесок у їхнє щасливе майбутнє. Даний метод неодмінно допоможе малюку більш впевнено почувати себе у дорослому житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Баєр У. Творча терапія / пер. з нім. Климової Є. та Комарової В. Харків : Клас, 2015. 552 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

2. Беттельгейм Б. Психологічний аналіз чарівної казки / пер. з англ. Харків, 2001. 230 с.
3. Бреусенко-Кузнецов О. А. Казкотерапія // Теоретичні основи і застосування в освіті та соціальній роботі : зб. статей. Київ, 2008. № 20 (23). С. 3-12.
4. Василевська О. І. Казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки. 2012. Вип. 39. С. 30-36.
5. Вачков І. В. Введення в казкотерапію, чи Хатинко, хатинко, повернись до мене передом... Київ : Генеза, 2011. 288 с.
6. Заліток Л. М. Казкотерапія за Василем Сухомлинським // Інноватика у вихованні. 2017. Вип. 6. С. 99-106.
7. Замелюк М. Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. № 2 (351). С. 14-19.
8. Зінкевич-Євстигнеєва Т. Д. Практикум по казкотерапії. Київ : ТОВ «Мова», 2000. 310 с.
9. Приходько Ю. О. Генезис провідних ставлень дитини дошкільного віку як основи її особистісного розвитку : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Український держ. пед. Університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 1997. 428 с.
10. Пропп В. Морфологія чарівної казки. Черкаси : Лабиринт, 2006. 128 с.
11. Руденко А. В. Ігри і казки, які лікують. Харків : Вид. група «Основа», 2017. 208 с.

*Стаття надійшла до редакції
25 січня 2023*

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖИНИ В ОЗНАЙОМЛЕННІ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ

УДК 373.2.015.31 : 502\504

ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА

викладач-методист кафедри теорії, фахових методик та технологій дошкільної освіти КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

КАПУСТА ДАР'Я

*студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва,
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

У статті розкрито роль екологічних стежок в процесі виховання екологічної культури дошкільників в природі. Визначено сутність екологічної стежки та необхідність її включення в освітній процес закладу дошкільної освіти.

***Ключові слова:** екологічна стежина, природнича компетентність, маршрут екологічної стежини, екологічна система, експериментально-дослідницька діяльність.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах питання формування екологічної освіти дітей дошкільного віку є важливим і актуальним, адже основи екологічного виховання закладаються ще в молодшому дошкільному віці, адже вплив природи на дітей величезний. Навколишнє природне середовище є не тільки джерелом розумового розвитку дітей, а й джерелом естетичних відчуттів дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження багатьох педагогів (Д. Браус, Б. В. Пясковський, Н. В. Лисенко, Н. Ф. Яришева, Г. П. Пустовіт, А. О. Рахманов, Т. М. Титаренко) свідчать: розуміння необхідності інтеграції знань потребує не лише підготовки дітей до системного, наукового сприйняття світу та наявних у ньому екологічних проблем, але й до пізнання природи, до активних природоохоронних дій.

Виокремлення мети та основних завдань дослідження.

Мета дослідження: обґрунтувати роль екологічної стежини як засобу екологічного виховання дошкільнят в ЗДО.

Завдання дослідження полягає в тому, щоб розкрити особливості формування природничої компетентності, екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку; описати екологічну стежину, як засіб ознайомлення дітей зі світом природи; описати орієнтовну модель проведення роботи на екологічній стежині.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Екологічна стежина» допомагає налагодити стійку логічну систему екологічного виховання дітей,

надати їм якомога більше знань, сформувані цілісне уявлення про дивовижний світ природи, краще розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей.

Результатом екологічного виховання в закладах дошкільної освіти є розвиток у дітей емоційної свідомості, а також бажання брати активну участь у роботі з охорони та захисту природи. Для екологічного виховання найкраще підходять екологічні освітні стежки. Вони створюються на території навчальних закладів або поблизу них і призначені для проведення занять з природничих дисциплін і розширення шкільних знань. Вони повинні включати елементи природи, розглянуті в межах шкільної програми, максимально розкриваючи взаємозв'язки природних компонентів у природних системах. Навчально-виховна робота на екологічній стежині спрямована на розвиток сукупності наукових знань, поглядів і переконань, які закладають основу для відповідального та активного підходу до природного середовища. Тобто ця робота спрямована на формування екологічної культури дітей дошкільного віку.

Костянтин Ушинський (1824-1870) писав, що в дошкільників необхідно формувати широке коло знань про неживу природу, рослинний світ, тваринний світ, працю людей у природі. Він закликав розширити спілкування дитини із природою й дивувався тому, що «... виховний вплив природи... так мало оцінений у педагогіці». [7]

Стратегічні цілі екологічної стежки:

- формування в дітей наукового світогляду, екологічної свідомості і культури;

- навчання свідомого бачення взаємодії об'єктів живої та неживої природи;

- розробка й проведення на провідних пунктах стежки теоретичних і практичних занять;

- пропагування й проведення природоохоронних заходів;

- інформування про види рослин і тварин, навчання розпізнавати їх у природі;

- прищеплення дбайливого ставлення до об'єктів живої природи [8].

Щоб підвищити цікавість дітей до занять на екологічній стежині, вихователі разом з дітьми обирають «провідника» стежинки. Діти хочуть бачити його добрим, сміливим, чесним, розумним. Ним можуть бути герої казок, оповідань про природу – Лісовик, Пан Коцький, Котигорошко, Травознайко, Лелія. Їх доцільно зобразити на табличці, хоча б на початку маршруту, де персонаж зустрічає дітей.

Вихователю слід спонукати дітей звертати увагу на красу навколишнього середовища, гуманно ставитися до тварин і рослин, знайомити з яскравими явищами та станами природного середовища. Виховувати інтерес до навколишнього природного середовища через ознайомлення дітей з явищами і властивостями природних об'єктів. [2, с. 56]

Потрібно систематично проводити роботу на екологічній стежині. Тільки в цьому випадку воно має наукове і

практичне значення. З дітьми на екологічній стежці потрібно створити або використовувати ситуації, в яких діти повинні дотримуватися певних правил поведінки на природі.

Після прогулянки на будь-яку тему по маршруту екостежки дітям рекомендується виконати завдання намалювати побачене. Спостереження фіксують у природному та погодному календарях. Необхідність цього зумовлюється засвоєнням дошкільнятами закономірностей сезонних змін.

Дуже важливо, щоб діти, які пройшли екологічну стежку, відчули бажання берегти свою рідну природу та жити за законами охорони природи.

Досліди, які проводять діти на екологічних стежках, можуть значно збагатити освітній процес закладів дошкільньої освіти, зробити його сучасним та ефективним, підвищити його якість. Під час експериментально-дослідницької діяльності діти мають можливість застосовувати знання з різних галузей на практиці, почуватися впевнено, успішно, розвивати самостійність. [3, с. 20]

Орієнтовна модель проведення роботи на екологічній стежині.

- ознайомити дітей з метою роботи;

- повторити й закріпити правила поведінки у природному довкіллі;

- запропонувати дітям загадки або проблемні ситуації про передбачувані об'єкти для спостережень;

- організувати спостереження та пошуково-дослідницьку діяльність дітей у природному довкіллі;

- провести вправи на встановлення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами та явищами природи, скажімо, дидактичну вправу «Що було б, якби...(не стало калини, соловейка, ялинки?)»;
- провести природоохоронні заходи (за необхідності);
- організувати контрольні дії, обмін враженнями;
- організувати перетворювальну діяльність; [2, с. 29]

Дитина пізнає світ з відкритим розумом і серцем. Як вона буде ставитися до світу, чи навчиться бути дбайливим господарем, який любить і розуміє природу, сприймаючи себе як частину єдиної екосистеми, багато в чому залежить від дорослих, які займаються її вихованням. [6, с. 28]

Тому робота на екологічних стежках у закладах дошкільної освіти повинна бути організована таким чином, щоб діти здобули якомога більше знань, щоб у них формувалося цілісне уявлення про дивовижний світ природи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Я вважаю, що необхідно приділяти увагу створенню предметно-розвивального середовища в організації еколого-освітньої роботи, дотримуватись орієнтовного режиму роботи на екологічній стежині. Тому виховання екологічної культури людини – це складний і довготривалий процес, який необхідно починати з дошкільного віку, і більше уваги приділяти пошуку найбільш ефективних засобів, форм і методів екологічного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. 2021.
2. Беленька Г. Експериментально-дослідницька діяльність дітей у природі як технологія пізнавального розвитку / Ганна Беленька // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. - №11. – С. 10 – 21.
3. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років / [Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін.]. – К.: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2020. – С. 56-57.
4. Заровнятих В.Л. Екологічна стежина як засіб екологічного виховання дошкільнят. – Хмельницький: Генезум, 2020. URL: <https://genezum.org/library/ekologichna-stejyna-yak-zasib-ekologichnogo-vyhovannya-doshkilnyat>
5. Іванчук С.А. Екологічне виховання дошкільників у контексті його актуальних дефініцій / Сабіна Іванчук // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2020. URL: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-2.9>
6. Пасічник Н. Екологічна освіта дошкільників засобами театральної діяльності / Ніна Пасічник // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. - №4. – С. 27 – 31.
7. Педагогічні ідеї К. Д. Ушинського / редкол.: В. І. Войтко, С. М. Полгородник, Н. П. Калениченко [та ін.]. – К. : Вища шк., 1974. – 340 с.

Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля”/ О.Білан,
Вид. 2-ге зі зм. і доп. Тернопіль : Мандрівець, 2022. – 216 с.

8. Соломеннікова О.А. Екологічне виховання в дитячому садку. – М: Мозаїка-Синтез, 2008.

*Стаття надійшла до редакції
25 січня 2023*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНИХ ЗАСОБІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

УДК 37.091.33 – 028.22

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА

*викладач-методист кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

ПЕДОЧЕНКО АНАСТАСІЯ

*студентка філологічного факультету
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

У статті дається історіографічне тлумачення ролі наочності в навчально-виховному процесі а також висвітлено роль активного використання наочних засобів навчання на різних етапах розвитку шкільної освіти, накреслено певні моменти психолого-педагогічного аналізу використання наочності на уроках та в позакласних заходах.

***Ключові слова:** освітній процес, проблема наочності, психологічні умови, чуттєве сприйняття, історичний підхід, психолого-педагогічний аналіз.*

Постановка проблеми. Розвиток суспільства на сучасному етапі характеризується процесом його інформатизації, що змінює вимоги до освіти. Стрімкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій спричинив перебудову інформаційного середовища суспільства, відкриваючи нові можливості суспільного прогресу, що знаходить своє відображення і в освіті. З поняттям «інформація» тісно пов'язаний термін «наочність», що є одним із засобів інформаційних і комунікаційних технологій. Ефективність застосування наочності визначається її роллю у навчальному процесі. Визначення цієї ролі

впливає з психолого-педагогічних досліджень впливу складових наочних засобів навчання на розвиток когнітивних можливостей учня.

В наш час із зміною вимог і потреб суспільства і науки вдосконалилися, розвинулися і розширилися функції, можливості використання навчально-наочного матеріалу, його видова різноманітність, яка дає змогу зробити наочним вивчення таких предметів, процесів і явищ, які не можуть безпосередньо сприйматися за допомогою органів чуттів. Отже, традиційного розуміння принципу наочності у процесі пізнання в умовах сьогодення

недостатньо, тому це питання потребує розвитку і вдосконалення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемі використання принципу наочності приділяли значну увагу педагоги: В. Болтянський, Я. Коменський, А. Леонтьєв, Г. Песталоцці, Ж. Руссо, К. Ушинський, А. Брушлинський, та ін. В їх працях розглядалася роль та значення наочності в утворенні, формуванні понять та продуктивній навчальній діяльності учнів.

Теорії впровадження комп'ютерних технологій в освітній процес присвячено праці Н. Апатової, М. Жалдака, Ю. Машбиця, Н. Морзе, та ін.

Вирішенню проблем застосування технічних засобів навчання присвячені праці С. Архангельського, В. Беспалька, А. Прессмана, Г. Суворової та ін.

Питання формування інформаційної культури педагога, перспективи та проблеми застосування ТЗН і мультимедійних засобів розглядають Р. Гуревич, В. Биков, А. Гуржій, К. Елшир, М. Жалдак, Ю. Жук, І. Захарова, І. Підласий, Є. Полат, І. Роберт, С. Свириденко, О. Співаковський та ін.

Питанням навчального кіно присвятили свої монографії З. Аболіна, Т. Абрамова, Н. Арнольд, В. Балашов, Д. Полторак, Л. Прессман, О. Рябчун, В. Беспалько, Є. Соловійова, Л. Чашко, М. Шахмаєв, А. Юр'єв та ін.

Метою статті є вивчення та теоретичне обґрунтування проблеми застосування наочності, аналіз наукових підходів до проблеми використання наочності у навчальному процесі,

уточнення трактування наочності, як дидактичного принципу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема наочності в освітньому процесі має давні традиції і є історичною категорією. Наочність виникла з потреби передачі духовного досвіду одного покоління іншому через демонстрацію звичаїв, традицій, ритуалів, етичних норм поведінки і т. п. Підтвердження цьому знаходимо в народній педагогіці: «Краще раз побачити, ніж сто разів почути», «Бурчання наскучить, приклад научить» та ін. До використання наочності в освітньому процесі зверталися ще тоді, коли не існувало ні писемності, ні школи. Її інтуїтивно використовували в педагогічному процесі.

Аналізуючи античне виховання й навчання, дослідники історії педагогіки (М. Рубінштейн, Г. Жураковський, А. Марру і ін.) відзначають, що стародавні греки користувалися ідеєю наочності у вихованні, даючи конкретні зображувальні образи мужності, міцності, сили, краси і різних видів чеснот. У свою чергу стародавні римляни були впевнені, що повільніше проникає в душу те, що сприймається слухом, ніж те, що ми бачимо своїм надійним поглядом і що сприймається нами як спостереженнями. Звідси відомий вираз: спостереження на власні очі замінює собою доказ. За словами Квінтіліана, довгий і важкий шлях через правила, легкий і успішний – через приклади [1, с.16].

Антична педагогіка прагнула встановити співвідношення емпіричного й абстрактного знання, показати можливості

використання наочності в педагогічному процесі. Але антична педагогіка, зробивши перші кроки в області наочного виховання й навчання, не змогла розглянути цю проблему в комплексі через надзвичайно суперечливий, конфліктний суспільний розвиток.

У середні віки, коли переважали словесно-схоластичний шлях навчання й догматизм, ідея наочності була віддана забуттю. Схоластичне виховання з його догматизмом і вербально-абстрактним стилем виявляється нездібним забезпечити повноцінний розвиток дитини.

В епоху Відродження педагогі-гуманісти (Гуаріно да Верона, Джованні Конверсині да Равенна, Вікторіно да Фельтре, Ф. Рабле, М. Монтень, Х. Вівеса та ін.) пропонували починати пізнання із спостереження і досвіду. Вони пов'язували наочність з чуттєвим сприйманням навчального матеріалу, що сприяло свідомому засвоєнню знань учнями. Педагогі-гуманісти не змогли з'ясувати психолого-педагогічну сутність наочності, але включення наочних засобів в процес навчання починає носити цілеспрямований і систематичний характер.

Проблема наочного навчання набуває свого справжнього значення з виникненням дидактики, коли принцип наочності стає одним з провідних принципів навчання.

Ґрунтуючись на сенсуалістичній філософії і поставивши в основу пізнання і навчання чуттєвий досвід, Я. Коменський теоретично обґрунтував і розкрив принцип наочності «від живого

споглядання до абстрактного мислення...». Живе споглядання здійснюється через наочне навчання, і на цій основі відбувається перехід до абстрактного мислення. Цей принцип знайшов своє відображення у «золотому правилі» дидактики: «Тому нехай буде для учнів золотим правилом: усе, що тільки можна, пропонувати для сприймання відчуттями, а саме: бачене – для сприймання зором, те, що можна почути – слухом, запахи – нюхом, що підлягає смаку – смаком, доступне дотику – дотиком. Якщо які-небудь предмети відразу можна сприйняти декількома відчуттями, нехай вони відразу сприймаються декількома відчуттями» [2, с.8]. Як і Я. Коменський, багато тодішніх педагогів міркували так: у навчанні необхідно, наскільки це можливо, предмети, що вивчаються, представляти безпосередньому спостереженню учнів, учити учнів за самими предметами, а не з книжок про ці предмети.

Проблема наочності у вихованні й навчанні отримує свій подальший розвиток в працях таких видатних мислителів і педагогів, як І. Песталоцці,

Т. Кампанелла, Дж. Локк, Р. Оуен, Ж. Руссо, І. Гербарт, А. Дістервег та інших, які уточнили його сутність, виділили два рівні сприймання (зовнішнє і внутрішнє), обґрунтували психологічні особливості використання наочності під час навчання дітей різних за віком.

Ми не даремно звертаємося до з'ясування історичних моментів становлення й розвитку проблеми наочності, адже її суть і психологічна

основа за такого підґрунтя буде зрозуміліша.

Видатні педагоги минулого на основі сенсуалістичної філософії обґрунтували необхідність опори на чуттєве пізнання навколишнього світу у процесі навчання. Теоретичне пояснення наочного навчання уперше зроблено у XVII ст. чеським педагогом Я. Коменським, а пізніше – Дж. Локком, Ж. Руссо, Й. Песталоцці, К. Ушинським.

У історії слов'янської школи принцип наочності отримав широке практичне втілення. У школах Стародавньої Русі наочність застосовувалася як засіб ілюстрації назви букв у вигляді картинок в азбуках і букварях. Вагомий внесок у розвиток досліджуваної проблеми внесли послідовники Я. Коменського:

М. Ломоносов, М. Новіков, В. Одоєвський, В. Белінський та інші. Вони вважали, що у вихованні й навчанні дітей необхідно спиратися на факти і спостереження, поступово переходити від конкретного до загального.

В. Г. Белінський був гарячим прихильником наочного навчання, яке, на його думку, повинне було допомогти пам'яті й розуму дитини уявити вигляд і образ предметів, які він вивчає.

Засновник наукової педагогіки К. Ушинський розвинув вчення про наочність у навчанні. Він вважав, що наочне навчання будується не на абстрактних уявленнях і словах, а на конкретних образах, безпосередньо сприйнятих дитиною; виступає могутнім засобом формування розумової діяльності на основі чуттєвого образу, служить

основою природовідповідного навчання. Ці ідеї стають основними в розвитку вітчизняної педагогічної думки (М. Пирогов, А. Герд, М. Бунаков, В. Водовозов, М. Корф, В. Стоюнін та ін.).

«Отже, спостереження самих предметів – ось що потрібно для наочності: через порівнювання з баченими нею предметами дитина дістає уявлення і про ті, яких не бачила...», – зазначав В. Водовозов [3, с.76].

Фізіологічне обґрунтування наочності в навчанні дає вчення видатного фізіолога І. Павлова про вищу нервову діяльність. Згідно з його вченням точність у сприйнятті будь-якого знання забезпечується аналізаторами (зоровим, слуховим, дотиковим і нюховим). Мислення, що розглядається ним як результат взаємодії двох сигнальних систем, допомагає правильніше визначити взаємозв'язок образу, слова і дії, знань, умінь і навичок. «Слово, – зазначав

І. Павлов, – яке загубило зв'язок із реальними предметами і явищами, що ним позначаються, перестає бути сигналом для суб'єкта, втрачає для нього своє пізнавальне значення».

Однією із психологічних умов активного і свідомого сприймання засобів наочності є вироблення спостережливості в учнів та формування позитивної настанови під час показу. «Сама настанова на те, щоб дати докладний словесний опис спостережуваних явищ, може чималою мірою сприяти його точності», – зазначав Г. Костюк. Позитивна настанова спрямовує учнів на відтворення істотного у змісті показу, активізує розумову діяльність, допомагає визначити

причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами та явищами, сформулювати правильні висновки та узагальнення.

Відомий педагог кінця XIX – початку XX століття П. Каптерев розкрив витoki наочного навчання, показав його роль в початковому вихованні й освіті дітей, обґрунтував теорію наочного навчання. Він виділив види наочності: повна наочність, половинна і наочність розумова або по пам'яті і дав їм характеристику. П. Каптерев пропонував використовувати наочність на всіх етапах педагогічного процесу.

Значна увага принципу наочності в навчанні приділялася вітчизняними педагогами. У навчальних посібниках багатьох авторів (К. Арженіков, О. Гольденберг, В. Євтушевський, С. Шохор-Троцький та ін.) містилися ілюстрації і картини, що сприяли наочному засвоєнню навчального матеріалу з математики. Найвагоміше питання наочності розкрив С.Шохор-Троцький, що виділив «зовнішню» і «внутрішню» наочність. Він вважав, що наочність розвиває творчу уяву і наочно-образне мислення учнів.

Достатньо повне обґрунтування отримала наочність в освітньому процесі радянської педагогічної думки (П. Блонський, С. Шацький, П. Шимбірев, І. Огородніков, М. Данілов, Т. Ільїна, Г. Щукіна, Л. Занков і ін.).

Особливу увагу з вивчення засобів наочного навчання приділено професором Л. Занковим. Матеріали його дослідження узагальнені в книзі «Наочність і активізація учнів в навчанні». У ній даний глибокий аналіз ефективності різних форм

поєднання слова вчителя і вживаних ним на уроці наочних засобів навчання [4, с.8].

Питанню наочності в навчанні багато уваги приділяли методисти Н. Бу-наков і В. Вахтерів. Використовуючи на заняттях елементи цікавості і наочності, учитель урізноманітнює роботу учнів, яка стає змістовнішою і ефективнішою.

Тема наочності актуальна і в наш час. О. А. Смирнова у своїй публікації зазначила, що у більшості людей найбільшою чутливістю володіють органи зору, вони пропускають у мозок майже в 5 разів більше інформації, ніж органи слуху. Інформація, що надходить у мозок з органів зору по оптичному каналу, не вимагає значного перекодування, вона залишається в пам'яті легко, швидко й міцно. О. В. Запорожець наголошував, що розвиток сприймання відбувається в зв'язку із засвоєнням дитиною сенсорного досвіду людства, оволодінням нею людськими способами ознайомлення з предметами, певними еталонами оцінки їх звукових, оптичних і інших властивостей, словесними їх означеннями.

Філософський і психолого-педагогічний аналіз проблеми показав, що пізнання починається з чуттєвого сприймання навколишнього світу, яке забезпечує відображення дійсності у вигляді чуттєвих конкретних образів, сприймань і уявлень. За допомогою органів чуття людина пізнає навколишню дійсність, за допомогою наочних образів переходить до раціонального пізнання, що дозволяє проводити аналіз і синтез, робити висновки і узагальнення. Чуттєве відображення об'єкту, що виникає в процесі сприймання, формує його

наочний образ, який набуває наочного значення.

Наочність як основа розуміння наукового знання є чуттєво-емоційним феноменом, для якого характерні раціональність, стійкість, модельна визначеність. Предмети і явища, безпосередньо впливаючи на органи чуття, створюють певний образ. Це «зовнішня» наочність. Наочність, яка є основною межею чуттєвого образу, дає підставу ввести поняття *предметної наочності*.

У психолого-педагогічній літературі виділяють «внутрішню» наочність, яка є віддзеркаленням невидимого світу, тобто чуттєве сприйняття дозволяє відобразити не тільки зовнішні сторони предметів (створити їх образ), але і зумовити передумови для уявного аналізу предметів, переходу на рівень відображення сутності. Таким чином, окрім безпосередньої предметної наочності, існує наочність опосередкована, уявна наочність, яка є результатом діяльності пам'яті, уявлень і уяви людини. Отже, правомірно говорити не про «внутрішню» наочність, а опосередковану, *уявну наочність*.

Новий ракурс розуміння принципу наочності зв'язаний з використанням комп'ютерних технологій, які можуть моделювати різні наочні абстракції. За допомогою комп'ютерних технологій створюються і застосовуються віртуальні наочні матеріали, тому можна виділити *віртуальну або комп'ютерну наочність* [5, с.5].

Таким чином, наочність в навчанні й вихованні виступає історичною

категорією. Як дидактична категорія вона не є надбанням окремо взятої епохи, а володіє здатністю розвитку, взаємодії з іншими педагогічними категоріями як попередніх, так і подальших історичних етапів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ми бачимо, що наочність – це широкий комплекс засобів, методів, прийомів, що накопичилися та ствердилися протягом віків, і на сьогодні забезпечують, з одного боку, більш чітке і ясне сприйняття знань, що подаються в усній чи письмовій формі, а з іншого боку, формують, підтримують взаємозв'язок досліджуваних явищ з реальною практикою.

Наочність розвиває увагу, полегшує ясність сприйняття, сприяє кращому запам'ятовуванню і міцному засвоєнню знань, навичок і умінь, запобігає формалізму у навчанні, забезпечує зв'язок теоретичних знань із реальною практикою, полегшує процес засвоєння знань, стимулює інтерес до них, допомагає сприймати об'єкт у розмаїтті його виявів і зв'язків.

У процесі вивчення української літератури наочність має особливу форму реалізації, адже не тільки додаткові дидактичні засоби (натуральні, зображувальні, схематичні, аудіовізуальні) є її проявом, а й саме живе образне мовлення (зразкове вчителя і вдале учнів) виступає дієвим засобом наочності на уроці. А різнобічність та багатство її типів активно діють у взаємозв'язку і в найбільшій мірі сприяють ефективному формуванню відповідних компетентностей учнів.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бухлова Н. Як навчити учня вчитися: поради та рекомендації. Київ: Шк. світ, 2007. 128 с.
2. Вукіна Н. Навіщо нам, українцям, критичне мислення? *Відкритий урок*. 2012. № 9. С.8-10.
3. Коростельов В.В. Формування ключових компетенцій учнів на основі психолого-педагогічної діагностики особистості учня (на уроках української мови та літератури). *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2017. №6. С.86-90.
4. Пентилюк М.І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні української літератури. *Укр. мова і література в школі*. 2014. №3. С.8-10.
5. Стельмахович М. Розвиток усного мовлення на уроках української літератури в 4–8 класах. Київ: Рад. школа, 1976. 188 с. 5.

*Стаття надійшла до редакції
13 січня 2023*

**ВПЛИВ АРТ-ТЕРАПІЇ
НА МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА**

УДК 373.2.013.7] : 376 – 056.264

ЦІСАР ІРИНА

*спеціаліст вищої категорії кафедри теорії, фахових методик та технологій
дошкільної освіти КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

РУМЯНЦЕВА ВІКТОРІЯ

*студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Актуальність. На сучасному етапі розвитку суспільства все більше уваги приділяється дошкільному періоду життя людини, становленню її особистості, особливостям соціалізації, збереженню і формуванню психічно і фізично здорового покоління. Законом України «Про освіту» визначено, що основною метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, розвиток її талантів, розумових здібностей, збагачення інтелектуального, культурного потенціалу народу. Мовлення є частиною загального розвитку особистості, а навички володіння грамотним зв'язним мовленням – професійною потребою в багатьох сферах громадського життя. Без мовленнєвого спілкування не можливий повноцінний розвиток дитини. Рідна мова є загальною основою навчання і виховання дітей у закладі дошкільної освіти. Оволодіння нею як засобом пізнання і способом спілкування є найбільш вагомим досягненням дошкільного дитинства. Тому завдання навчання рідної мови, розвитку мовлення постає як одне з провідних у всебічному розвитку дошкільника. На сьогоднішній день виникає необхідність по новому розглянути проблематику оптимізації організації системи розвитку мовлення дітей дошкільного віку. У зв'язку з цим

особливої актуальності набуває вдосконалення вже існуючих і створення нових ефективних засобів, методів і прийомів розвитку мовлення, що підвищують потенційні можливості гармонійного й цілісного розвитку особистості дитини.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що проблема активізації мовленнєвої діяльності дошкільників засобами арт-терапії на сьогоднішній день є досить актуальною. Різні аспекти цієї проблеми в своїх працях розглядали О. А. Бреусенко-Кузнецов, О. Л. Вознесенська, А. П. Чуприков, М. Є. Бурно, Т. Д. Зинкевич-Євстигнеєва, А. І. Копитін, І. Ю. Левченко, Л. Д. Мардер, Н. М. Назарова та інші [2].

Метою статті є опис особливостей використання елементів арт-терапії в роботі з дітьми, що мають порушення мовленнєвого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Засвоєння дітьми рідної мови охоплює формування практичних мовленнєвих навичок, удосконалення комунікативних форм і функцій мовної діяльності (на основі практичного засвоєння засобів мови), а також формування усвідомлення мовної дійсності, що може бути названим лінгвістичним розвитком дитини.

Розвиток мовлення дитини в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти справедливо подано як один з основних освітніх напрямів. Причому акцент зроблено не на розв'язанні окремих завдань, а на цілісному підході до формування мовленнєвої компетентності (в єдності всіх її складових) як одного з

ключових критеріїв і водночас вагомої умови становлення мовленнєвої компетентності дошкільника [3].

У новій редакції БКДО мовленнєву компетентність визначено як здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження, тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. У Державному стандарті наголошується на взаємопов'язаності та взаємозалежності всіх складників мовленнєвої компетентності: фонетичного, лексичного, граматичного, діалогічного, монологічного. Формування відповідних умінь має втілюватись у різних формах і видах мовленнєвої комунікації. Нехтування будь-яким із них може ускладнити становлення мовленнєвої компетентності. Своєчасно сформована мовленнєва компетентність у дошкільному віці – складова цілісної особистості дитини, головна умова майбутнього життєвого успіху, психологічного комфорту.

Для оптимізації системи розвитку мовлення дітей дошкільного віку можна використовувати адаптовані до дітей дошкільного віку арт-методи, які включають в себе значний потенціал, що дає можливість якісно змінити процес розвитку мовлення. Арт-методи для дошкільників – це система ігор-завдань, яка не змінює основну програму, а максимально збільшує її ефективність. Широкий спектр арт-методів дає можливість педагогу перетворити навчальну роботу на цікаву та творчу подію.

Відомо, що музика і мова використовують одні й ті самі засоби перенесення і сприймання акустичних сигналів тими самими органами. У сприйманні і відтворюючій діяльності беруть участь однаковою мірою рухові й слухові шляхи та ядра нервів мозку. Зв'язок між музикою і мовою будується на спільних акустичних і виражальних елементах, таких як ритм, мелодія, гучність, динаміка, акцент і просодія [1]. За допомогою музичних засобів діти вчаться диференціювати мовленнєві та немовленнєві звуки, локалізувати звук у просторі, визначати джерело звуку. Музика ефективно сприяє розвитку почуття ритму, ритмічності рухів, мовлення. Через уведення музикотерапії під час занять у замкнутих дітей поліпшується комунікабельність, формуються навички спілкування, виникають доброзичливі зв'язки з однолітками. Боязкі діти в період адаптації набувають упевненості. Особливо доречним є проведення під музику самостійної художньої діяльності в другій половині дня, режимних моментів, занять з піскової анімації, піскотерапії, малювання на креативній дошці, що допоможе маленькій дитині швидше влитися в новий колектив, до того ж вона отримає великий емоційний заряд.

Казкотерапія – метод, який використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, удосконалення взаємодії з оточуючим світом. У корекційно-виховній роботі з дітьми, які мають мовленнєві порушення, застосування казкотерапії

сприяє розвитку зв'язного мовлення, подоланню порушень звуковимови, логофобій, дає дітям можливість відчувати впевненість у своїх силах, звільнитись від комплексів. [7]. Основним психологічним механізмом казкотерапії є метафора та її емоційне переживання дитиною. Природне ототожнювання себе з головним героєм гарантує дитині подолання разом із ним випробувань на шляху до перемоги, усвідомлення емоційних протиріч, пошук вирішення проблеми, досвід конструктивного виходу із ситуації, віру у свої сили і в перемогу добра на свідомому та підсвідомому рівні. Під час казкотерапії часто використовуються логоказки. Логоказка – це інтерактивна казка, так як вимагає не пасивного спостереження, а активної участі в ході розповіді.

Пісочна терапія як різновид арт-терапії зорієнтована на притаманний кожній дитині внутрішній потенціал здоров'я і сили. Вона акцентує увагу на природному вияві думок, почуттів та настрою в творчості, прийнятті дитини такою, якою вона є. Для дітей – це ігровий спосіб розповісти про свої проблеми, продемонструвати свої страхи та позбавитись їх, а також емоційного напруження [9]. Завдяки властивостям піску дитина стає безпосереднім учасником і режисером власних творів. Музичний супровід і колірні ефекти є потужним стимулом для розвитку емоційного світу дитини. Крім того, в поєднанні з пальчиковою та артикуляційною гімнастикою, драматизацією й мімічними етюдами заняття дозволяє гармонізувати емоційний стан дитини, розвивати пізнавальні,

сенсорно-моторні та мовленнєві навички. Граючись у піску, малюк здобуває життєвий досвід, навчається взаємодіяти з однолітками, висловлюючи свої думки та підтримуючи діалог.

Слід зауважити, що найсприятливішим для сендплею є саме дошкільний вік. Під час ігор з піском діти отримують велике емоційне задоволення, у них розвивається координація рухів, дрібна моторика, орієнтація у просторі, сенсорно-перцептивні здібності, зокрема тактильно-кінестетична чутливість, вони отримують

можливість проявити як вербальну, так і невербальну активність, у них, під час гри, формуються та розвиваються навички позитивної комунікації.

Висновки. Таким чином, арт-терапія є потужним засобом самовираження та самопізнання, розвитку комунікативної компетентності, підвищення самооцінки, впевненості у поведінці, а також ефективним засобом оптимізації процесу розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонова-Турченко О. Г., Дробот Л. С. Музична психотерапія. Посібник-хрестоматія. Київ, 1997. С. 79-81
2. Вознесенська О. Арт-терапія в роботі практичного психолога Використ. Арт-технологій в освіті. Мова. Київ : Шк. світ, 2007. 120 с.
3. Гавриш Н. В. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. 2021. № 3. С. 3-8.
4. Гавриш Н. В., Богуш А. М. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. Київ : Генеза. 2014. 160 с.
5. Крутій К. Л. Формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку: монографія. Запоріжжя: ЛІПС, 2004. 540 с.
6. Ленів З. П. Казкотерапія в системі корекції мовлення та гармонізації особистості дошкільників із ТПМ : наук.-метод. зб.: вип. 10 / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ : Наук.світ. 2010.
7. Ленів З. П. Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арттерапії : автореф. дис. Київ. 2010. С. 21.
8. Пінчук Ю. В. Основи методики виховання правильної вимови звука при дислалії // Педагогіка та методика спеціальні: зб. наук. праць. Київ. 2000. С. 43-49.
9. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками / Упоряд. Л. А. Шик, Н. І. Дикань, О. М. Гладченко, Ю. М. Черкасова. Харків : Вид. група «Основа», 2012. 127 с.
10. Савінова Н. В. Порушення звуковимови у дітей дошкільного віку // Наука і освіта // Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. 2004. № 8-9. С. 245-247.

*Стаття надійшла до редакції
18 січня 2023*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ
ПСИХОЛІНГВІСТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ
СУЧАСНИХ ЗАНЯТЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

УДК 378.147 : 81'243]: 81'23

МАРЦЕНЮК ОЛЕНА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Постановка проблеми. Ментальне здоров'я усіх учасників освітнього процесу важливий фактор в умовах організації навчання в змішаному форматі. Емоційний ресурс, який вичерпується і не має можливості для відновлення, може спровокувати великі психологічні проблеми як у педагогів, так і у здобувачів освіти. Чи відчували Ви стан задоволення та окрилення після занять? А навпаки – знесилення й втома? А ще гірше, коли стан нульової емоції та де мотивації. У чому проблема?

Мета дослідження. Враховуючи реалії сьогодення: війна в Україні, продовження пандемії коронавірусу, відключення світла по всій країні і багато іншого, організація освітнього процесу надзвичайно ускладнюється і не лише за рахунок зовнішніх факторів, а й через емоційне, моральне та психічне виснаження усіх учасників освітнього процесу. Додаткове, особливе, навантаження покладається на діяльність викладача іноземних мов: врахування психолінгвістики організації та проведення сучасних занять з англійської мови професійного спрямування. Є потреба у додатковому врахуванні викладачем у ході занять стану та розвитку психічних процесів здобувачів освіти (пам'ять, воля, увага, інтерес, мислення, інтелект тощо), вимоги до

підбору текстів за відповідним контентом, врахування психолінгвістичних аспектів сприйняття та розуміння іншомовних текстів, застосування ефективних комунікативних стратегій, в основі яких буде врахована психологія студента. Ми ставимо на меті розглянути можливості психолінгвістики занять з англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Нещодавно у межах роботи над Національною програмою психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, ініційованою Оленою Зеленською, відбулась стратегічна сесія за участі Міністра освіти і науки Сергія Шкарлета, фахівців із психічного здоров'я, представників міністерств та відомств, місцевого самоврядування, міжнародних та громадських організацій та бізнесу.

«Наш обов'язок – захисти не лише фізичне, а й психічне здоров'я наших дітей. Не можна допустити, щоб тягар

пережитого зламав їхнє майбутнє. Уже сьогодні їх необхідно підтримати психологічно й забезпечити таку підтримку стільки, скільки буде потрібно» - зазначила Олена Зеленська [1].

Говорячи за такий меседж, ми, викладачі іноземних мов, повинні звернути увагу і на психолінгвістичні аспекти організації та проведення занять з англійської мови. Нами було проведено опитування, у якому взяли участь викладачі іноземних мов ЗФПО Вінницької області, і які давали відповіді на такі питання:

1. Чи потрібно, на Вашу думку, враховувати психологічні основи методики навчання іноземних мов ?

2. Які мотиви регулюють навчальну діяльність здобувачів освіти у ході Ваших занять з іноземної мов?

3. Які прийоми ефективного запам'ятовування Ви застосовуєте на Ваших заняттях з іноземних мов професійного спрямування?

4. Для розвитку якого виду пам'яті Ви докладаєте більше зусиль і чому? (довільна, мимовільна, когнітивна, емоційна, короткотривала, довготривала, інші)

5. Розставте в порядку важливості для Ваших занять з іноземних мов такі види уваги: 1. Чуттєва, 2. Розумова, 3. Безпосередня, 4. Мимовільна, 5. Пасивна

6. Чи варіюєте Ви види навчальних вправ для здобувачів освіти з різним видом інтелекту?

7. Чи враховуєте Ви чуттєво-емоційний стан здобувача освіти у ході вибору текстів іноземними мовами для опрацювання (читання, переклад, аналіз)? Як саме?

8. Що Вам відомо про стратегію скафолдингу ?

9. Які інші ефективні комунікативні стратегії, крім скафолдингу, Ви використовуєте під час занять з іноземних мов?

10. Чи вважаєте Ви актуальним на сьогодні піднімати питання психолінгвістики у ході викладання іноземних мов професійного спрямування?

Отже, які складові психолінгвістики занять з англійською мови, на сьогодні ми повинні враховувати.

Психологія є базисної для методики наукою, так як виховання і навчання - процеси психологічні. Навчальна діяльність, як будь-який інший вид діяльності, заснована на базових потребах, які спонукають людину до цієї діяльності. З психологічної точки зору найсильнішим стимулом і імпульсом до діяльності виступає **інстинкт**.

Інстинкти є основною рушійною силою, що породжує **мотиви** -стимулюючі чинники, що обумовлюють людську поведінку. Педагогічна психологія приділяє особливу увагу мотивації як сукупності мотивів, що регулюють навчальну діяльність.

Традиційно виділяють наступні *види мотивації*.

- Зовнішня мотивація має місце, коли ми виконуємо будь-яку дію, щоб отримати винагороду, при цьому сам процес не завжди супроводжується позитивними емоціями і не завжди буває приємним. Наприклад, здобувачі освіти можуть витратити багато часу і зусиль на вивчення будь-якої нецікавою, на їхню думку, дисципліни тільки для того, щоб отримати хорошу оцінку. Внутрішня

мотивація має місце, коли дія виконується заради самого себе, а не для отримання будь-якої винагороди. Наприклад, здобувачі освіти можуть активно і з задоволенням працювати на занятті тільки тому, що їм цікавий сам процес навчання, а не для того, щоб їм поставили хорошу оцінку або похвалили.

- *Позитивна і негативна.* Позитивна мотивація передбачає прояв свідомої активності і пов'язана певним чином з проявом позитивних емоцій і почуттів. Наприклад, здобувачі освіти старанно виконують домашнє завдання, тому що хочуть порадувати і отримати схвалення вчителя, якого вони люблять і поважають. До негативної мотивації відноситься те, що тягне за собою, як правило, покарання не тільки в матеріальному, але і в психологічному сенсі слова. Боязнь покарання приводить звичайно до виникнення негативних емоцій і почуттів, що може спричинити небажання працювати в даній області діяльності. Наприклад, здобувачі освіти ходять на уроки тому, що бояться бути покараними (в тому числі фізично) батьками і (або) бути приниженим.

Не викликає сумнівів той факт, що в педагогічній діяльності необхідно виходити з позитивної мотивації, що стимулює навчально-пізнавальну діяльність здобувачі освіти.

Розглянемо деякі види *позитивних мотивів*, які впливають на навчальний процес, підвищуючи його ефективність.

- *Пізнавальні мотиви.* Спрямовані на предмет вивчення і пов'язані зі змістом навчальної діяльності. Для пізнавальних мотивів характерна орієнтація на оволодіння новими знаннями і на

засвоєння способів добування нових знань.

- *Мотиви цілей.* Орієнтують на здійснення тих чи інших дій для того, щоб досягти певну мету. Зокрема, учні будуть в найбільшій мірою залучені в навчальний процес, якщо вчитель пояснить на початку уроку, чому вони навчатимуться і що нового дізнаються. Тобто учні повинні не тільки усвідомлювати освітні та практичні цілі уроку, але також бути зацікавленими досягти їх.

- *Процесуально-змістовні мотиви.* Коли провідними мотивами в діяльності є процесуально-змістовні, сенсом діяльності стає сама діяльність. Велику роль у формуванні процесуально-змістовних мотивів на уроках іноземної мови грають цікаві прийоми навчання (особливо ігрові) і зміст завдань і вправ, які використовуються на уроці.

- *Мотив самоствердження* (прагнення утвердити себе в соціумі) пов'язаний з почуттям власної гідності, честолюбством, самолюбством. Людина намагається довести оточуючим, що він чогось вартий, прагне отримати певний статус в суспільстві, хоче, щоб його поважали і цінували. Іноді прагнення до самоствердження відносять до мотивації престижу (прагнення отримати або підтримати високий соціальний статус). Для підтримки мотиву самоствердження необхідно, наприклад, заслужено хвалити учня і всіляко задовольняти його почуття власної значущості. Існує усталена думка, що учень, якому сказали, що він нічого не варто і нічого не досягне, буде багато працювати, щоб довести зворотне. Однак необхідно відзначити, що, по-перше, даний стимул провокує негативну мотивацію до навчання, яке

супроводжується негативними почуттями та емоціями, по-друге, ця поведінка вчителя не завжди буде стимулом для старанної роботи - навпаки, в більшості випадків воно сприяє повної втрати інтересу учнів до виконання діяльності.

• *Мотив ідентифікації.* Ідентифікація з іншою людиною - прагнення бути схожим на героя, кумира, авторитетну особистість (батька, вчителя і т.п.). Цей мотив спонукає працювати і розвиватися. Він є особливо актуальним для підлітків, які намагаються наслідувати іншим людям в своїх діях. Наприклад, юнак, прагнучи бути схожим на видатного вченого, багато займається фізикою: читає, розмірковує і т.п. Авторитет батьків, вчителів, знайомих, прагнення бути схожим на кумира - істотний мотив діяльності, під впливом якого навчається прагне вчитися, розвиватися (вдосконалюватися).

• *Мотиви статусу.* У звичайному розумінні статус можна визначити як відносне положення, яке людина займає в групі. У ряді випадків статусні мотиви можуть ефективно впливати на навчальний процес, якщо буде використаний принцип змагальності. Прагнення бути кращим нерідко спонукає учнів докладати максимальних зусиль у навчальній діяльності.

Для визначення факторів, що сприяють успішному вирішенню проблеми формування мотивації, необхідно враховувати індивідуальні психологічні особливості здобувачів освіти, для того щоб зрозуміти, який з мотивів навчальної діяльності є найбільш ефективним для перекладу зовнішньої мотивації у внутрішню.

Облік психологічних особливостей здобувачі освіти неможливий без

розкриття таких понять, як мислення, пам'ять, увагу, уяву, воля, емоції, почуття.

Мислення - одне з вищих проявів психічного, процес пізнавальної діяльності індивіда, що включає аналіз, синтез, узагальнення умов і вимог розв'язуваної задачі і способів її рішення.

У психології найбільш прийнята і поширена наступна *класифікація видів мислення.*

1. *По генезису розвитку* розрізняють мислення:

1) наочно-дієве - вплетено в реальне маніпулювання предметами і обслуговує перш за все практичні завдання;

2) наочно-образне - в його основі лежить моделювання і вирішення ситуації в плані уявлень;

3) словесно-логічне - характеризується використанням понять, логічних конструкцій, функціонує на базі мовних засобів;

4) абстрактно-логічне - засновано на виділенні істотних властивостей і зв'язків предмета і відверненні від інших, несуттєвих.

2. *За характером вирішуваних завдань :*

1) теоретичне;

2) практичне (емпіричне) - рішення проблем реалізується у зовнішній практичній діяльності.

3. *За ступенем розгорнення :*

1) аналітичне - має чітко виражені етапи, значною мірою представлене у свідомості самої мислячої людини;

2) інтуїтивне - характеризується швидкістю протікання, відсутністю чітко виражених етапів, малою усвідомленістю.

4. *За ступенем новизни і оригінальності :*

1) продуктивне - характеризується створенням суб'єктивно нового продукту в

мислення від загального до конкретного. Два ці види умовиводів тісно пов'язані один з одним, дають можливість майбутньому вчителю іноземної мови розуміти суть дедуктивного та індуктивного шляху (способу) навчання монологічного і діалогічного мовлення, граматиці.

Сьогоднішнє молоде покоління має «клікове» або «кліпове» мислення. Кліпове мислення призводить до: масового синдрому розладу уваги; втрати бажань пізнання нового; знищення потреби та здатності до творчості, чому сприяє постійне використання вторинної інформації на рівні її переробки та комбінування; роздробу в бажаннях та вчинках; невідповідності образу думок образу життя; непослідовності в прийнятті рішень щодо розв'язання проблем, навіть, суто життєвих та послабленню відповідальності за їх наслідки; оперуванню тільки змістами фіксованої довжини, невмінню працювати з семіотичними структурами довільної складності та зосередитися на будь-якій інформації на довгий час; зниженню здатності до аналізу та синтезу; «віртуальної наркоманії» та інтернет-аддикції, залежності від пошуку інформації, комунікації в мережі та інших видах діяльності людини в інформаційному просторі всесвітньої павутини; антиінтелектуалізму та плагіату; масової неосвіченості молоді та феномену гордовитої захопленості своїм нецтвом; абсолютної впевненості у своїй правоті, завдяки тому, що люди, які персоніфікують антиінтелектуалізм, не усвідомлюють даної проблеми; диспропорції між формальним та дійсним рівнем знань; різкому зниженню

ході самої пізнавальної діяльності по його створенню;

2) репродуктивне - процес застосування готових знань і умінь.

Типологія видів мислення важлива для обліку індивідуально-вікових особливостей здобувачі освіти. Основними логічними формами мислення є поняття, судження і умовиводи.

Поняття - форма мислення, яка відображає істотні властивості, зв'язки і відносини предметів і явищ, виражена словом або групою слів.

Судження - форма мислення, яка відображає зв'язки між предметами і явищами. Важливо, щоб впевненість у правильності судження була обґрунтована об'єктивними даними.

Умовивід - форма мислення, при якій на основі декількох суджень робиться висновок. Розрізняють два основних види умовиводів: індуктивні і дедуктивні. Індукція - логічний висновок у процесі мислення від часткового до загального. Дедукція - логічний висновок у процесі

коефіцієнту засвоєння знань та фактичної успішності навчання; фальсифікації оцінки.

Кліпова свідомість передбачає майже повну відсутність раціональних основ та чіткої логіки; формування калейдоскопу, мозаїчності та фрагментарності сприйняття та вражень; порушення та відсутність будь-яких правил та догм. Абсурд стає «логікою» кліпового мислення. Складаючи картину світу з шматочків елементарного змісту, досягаючи максимуму спрощення при мінімалізації об'єму знака, кліпове мислення в режимі коротких, інтенсивних образів, фрагментарних та тимчасових модульних сполохів інформації (можливо, прагматично цілеспрямованих), створює новий образний ряд в химерній, скороченій, незв'язній формі, який не піддається жодній класифікації. І це є ментальною моделлю сучасної реальності – часу коротких фраз і думок. Таким чином, ми бачимо важливу місію викладача іноземних мов розвивати критичне мислення здобувачів освіти. Одним з ефективних прийомів є розвиток аналітичного читання. Наприклад, під час вивчення теми «Hobby. Ways of

https://www.youtube.com/watch?v=GCfpT5oB6Fk&ab_channel=MichiganMedicine (Compulsive Hoarding, when saving slips over the Line);

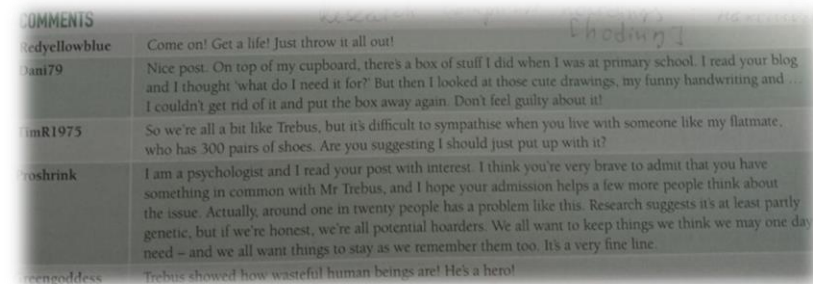
https://www.youtube.com/watch?v=soF7tKkOjI&ab_channel=RealStories (Obsessive Compulsive Real Stories), коментарі до відео.

Після ознайомлення студенти резюмують усе, що вони дізнались з цих блоків інформації, та висловлюють свою думку, посилаючись на свій досвід та реалії своєї родини. У ході організації та проведення заняття з аналітичного читання, студенти мають змогу використовувати сучасні джерела інформації іноземними мовами, аналізувати різні погляди на визначену проблему, порівнювати з реаліями та досвідом свого життя, враховувати думку рідних та близьких, та здобувають навички робити висновки не лише за одним лінком, а з різних джерел. На майбутнє такі навички потрібні здобувачам освіти у ході написання міні досліджень, рефератів, курсових робіт та дипломних. Неправильних думок – немає, бо усі вони повинні бути обґрунтовані.

Висновки. Таким чином, як ми бачимо

з попередньо викладеного матеріалу, дуже важливо зберегти баланс між ментальним та фізичним здоров'ям усіх учасників освітнього процесу. Для цього, ми, викладачі іноземних мов, повинні максимально врахувати

психологічні основи організації та проведення занять й психолінгвістичні аспекти у ході викладання англійської мови.

Collections», можна студентам запропонувати ознайомитись з різними типами інформації: досить змістовний друкований текст, коментарі до цього тексту та інформаційний відеоформат як

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегічна сесія щодо надання послуг дітям із психічного здоров'я. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vidbulas-strategichna-sesiya-shodo-nadannya-poslug-dityam-iz-psihichnogo-zdorovya> (дата звернення: 08.11.2022).
2. Беляєв Б. В. Методика і психологія. *Іноземні мови в школі*. 2012. № 5. С. 3-9.
3. Бочарова С. П. Психологія і пам'ять. Харків: Гуманітарний Центр, 2007.

*Стаття надійшла
до редакції 18 січня 2023*

НАБУТТЯ ПРОФЕСІЙНО-ЗНАЧУЩИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ДІЛОВИХ ІГОР

УДК 378.147.091.33:794] : 33

БУГА ОКСАНА

*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри фінансово-економічних дисциплін
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

В статті розглядається активний метод навчання, такий як ділові ігри (структура, порядок їх проведення), за допомогою яких можна значно підвищити інтерес студентів до дисципліни «Менеджмент», і стимулює їх до більш глибокого вивчення додаткової сучасної літератури.

Ключові слова: *набуття, професійно-значущі якості, ділові ігри.*

Постановка проблеми. Ринкова трансформація української економіки поставила на порядок денний необхідність розв'язання проблеми підготовки, з одного боку, зовсім нових кадрів, а з іншого – перепідготовку, перенавчання і підвищення кваліфікації значної кількості фахівців, які закінчили заклади вищої освіти в дореформений час. Через відсутність економістів і менеджерів з новою ринковою парадигмою мислення – суспільству довелося заплатити значну ціну за наслідки швидких темпів радикальних перетворень.

Розвиток економічної освіти є сьогодні умовою виживання економіки України [1, с. 28]. Тому науковці і практики шукають

шляхи вдосконалення економічної підготовки відповідно до рівня розвитку сучасної економічної теорії і практики господарювання. Саме майбутні фахівці з економічних дисциплін покликані створити власну високоефективну систему, що є важливою базою для формування могутньої держави. Проблема підвищення ефективності навчального процесу у вищій школі, зокрема, у підготовці нового покоління економістів, стає нагальною [2, с. 278].

Аналіз попередніх досліджень. Різні аспекти підготовки фахівців економічного профілю розглядаються в працях О. Аксьонова, В. Боброва, Н. Волкової, В. Лозовецької, І. Прокопенка та інших. У

багатьох публікаціях наголошується на необхідності підготовки майбутніх економістів до управлінської діяльності. Значна роль у такій підготовці відводиться науковцями психолого-педагогічним дисциплінам, вивченню закордонного передового досвіду [6, с. 325], гуманітаризації навчання.

Окрім того, на думку багатьох науковців, особливого значення набуває формування в студентів і фахівців здатності до управлінської діяльності, до керівництва великими і малими групами людей, тобто здатності бути менеджером. Це означає, що підготовка економіста до управлінської діяльності, потребує особливої уваги.

Мета статті – визначити зміст і технологію набуття професійних-значущих економічних якостей студентами у процесі застосування ділових ігор.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, коли Україна прямує до ринку, різко зріс попит на принципово новий тип керівника-управлінця. Можна вести мову про три рівні підготовки управлінців: перший – загальний, своєрідний лікнеп, всеобуч з управління; другий – професійна підготовка, тобто набуття навиків вирішення стандартних завдань у типових ситуаціях, вивчення методів організації діяльності колективу – те, що охоплено поняттям «сучасний менеджмент»; третій – підготовка керівників вищої ланки управління. У наш час необхідна функціональна система неперервної підготовки менеджерів, яка б готувала спеціалістів щоразу вищого класу.

У підготовці менеджерів в силу специфіки їхньої роботи треба

орієнтуватися не стільки на передавання їм знань, скільки на формування в них професійного ставлення до діяльності, налаштованості на успіх. Інтуїція, креативне мислення мають доповнювати глибокі знання з економічних дисциплін. Тому в професійній підготовці майбутніх фахівців має знайти місце управлінська модель навчання, що передбачає організацію навчання як процесу управління за такими етапами: формування мети, формування інформаційних основ навчання, прогнозування, прийняття рішень, організація виконання, комунікація, контроль і оцінка результатів, корекція. Таке навчання, на думку О. Романовського, «повинно підготувати людину до використання методів прогнозування, моделювання і проектування в житті та професійній діяльності» [5, с. 346].

Одним із найбільш перспективних шляхів удосконалення підготовки майбутніх менеджерів маркетингових комунікацій, озброєння їх необхідними знаннями, практичними вміннями є впровадження активних форм та методів навчання. Ділові ігри є саме тим методом навчання у вищих навчальних закладах, який надає студентам вміння знаходити відповідні рішення, виконувати розрахунки, оптимально вирішувати виробничі ситуації й обґрунтовувати своє рішення.

Ділові ігри використовуються як своєрідні моделі, призначені для відтворення господарських процесів, виявлення та узгодження господарсько-економічних інтересів учасників цих процесів, для відпрацювання навиків обґрунтування і прийняття рішень, для

розвитку, закріплення і контролю якості професійних знань і формування вмінь їх творчого використання в практичній діяльності.

У процесі проведення ділових ігор відбувається тренування і самонавчання учасників гри. Тренування майбутніх керівників і фахівців в умінні аналізувати результати своїх рішень, знаходити помилки, вносити корективи в раніше прийняте рішення, в стратегію діяльності є головним у ділових іграх. Вони вчать самокритичності, спроможності змінювати шаблонне мислення, сприяють "тренуванню у прийнятті рішень", виробленню "професійного чуття". Готуючи майбутніх фахівців, викладачі повинні прагнути не тільки озброїти студентів науковими знаннями, але і сприяти виробленню у них практичної діловитості й заповзятливості, формувати навички активного еко-номічного мислення. Тому важливо проводити зі студентами навчальні ділові ігри, які певною мірою імітують професійні економічні ситуації.

У студентів — учасників гри розвиваються практичні навички роботи в умовах трудового колективу, вони набувають досвіду управління, керівництва і організації колективу, освоюють навички комплексного творчого розв'язання проблем.[3, с.54-55].

Під час побудови, підготовки і проведення ділової гри доцільно створити реальну обстановку, в якій студенти виступають виконавцями конкретних ролей. Ролі повинні мати проблемний характер, а їх розподіл має відбуватися з урахуванням індивідуальних можливостей і нахилів, соціального статусу студентів. Зміст ділової гри має будуватися на

конкретному мовному матеріалі професійної спрямованості, що дозволить поєднувати навчання з виконанням професійних дій, що моделюють майбутню самостійну діяльність студентів в обраній професійній сфері. Під час ділових ігор звичайне заняття перетворюється на робочий день в офісі, презентацію фірми тощо.

З перших занять між студентами розподіляються ролі: менеджера, генерального директора, торгових представників. Студенти знайомляться з ін-формацією про фірму, домовляються про її розташування, визначають вид бізнесу, яким будуть займатися. Результаті кожен із учасників одні й ті самі питання вирішує з огляду на свої індивідуальні позиції. Зіставляючи ділові ігри з традиційними формами проведення занять, можна зробити висновок про те, що ділові ігри мають ряд переваг:

1. У процесі ділової гри досягається вищий рівень спілкування, ніж при традиційному навчанні, оскільки ділова гра реалізує конкретну діяльність (обговорення проекту, участь у конференції, бесіда з колегами).

2. Ділові ігри — це колективна діяльність, яка дає змогу брати у ній активну участь всій групі в цілому і кожному члену групи зокрема.

3. Виконання різноманітних завдань дає конкретний результат, завдяки чому у студентів виникає відчуття задоволення від власних дій, бажання ставити і вирішувати нові завдання.

4. У ділових іграх формуються і виробляються навички налагодження контакту, правильного сприйняття й оцінювання партнера як особистості.

5. Вироблення стратегії і тактики спілкування, а також вибору при цьо-му найбільш відповідних форм і засобів.

Характерною особливістю активних методів навчання є те, що вони спонукають студентів до спільної діяльності. При цьому їх активність має більш тривалий характеру [4, с.56-57].

Традиційне навчання	Активне навчання
1. Мета — засвоєння знань, умінь і навичок	1. Мета — розвиток особи в цілому
2. Повідомлення готових знань, їх інформаційна повнота	2. Принцип проблемної і неповної інформації
3. Недостатній розвиток мотивів, інтересів	3. Високий рівень внутрішньої мотивації й емоційності
4. Монологічне спілкування, діалог окремих студентів із викладачами	4. Діалог студентів із викладачами і між собою
5. Індивідуальна розумова діяльність	5. Колективна розумова діяльність
6. Акцент на активну діяльність викладача	6. Акцент на активну діяльність студентів
7. Розвиток переважно пам'яті	7. Спеціальний розвиток мислення
8. Гра як елемент зарядки	8. Гра як елемент навчання
9. Зміст навчання	9. Професіоналізація

становлять абстрактні знання	змісту
10. Забезпечення переважно першого й другого рівнів засвоєння (репродуктивна активність)	10. Забезпечення переважно третього і четвертого рівнів засвоєння (продуктивна активність)

У системі активного навчального процесу використовується такі модифікації ділової гри.

Імітаційні ігри. На заняттях імітується діяльність певної організації підприємства або його підрозділу. Імітуватися можуть події, конкретна діяльність людей (ділова зустріч, обговорення плану, проведення бесіди) і обстановки, умови, в яких відбувається подія або діяльність (кабінет директора, зал засідань). Сценарій імітаційної гри, крім сюжету подій, містить опис структури і призначення конкретних об'єктів, нормативні акти, які визначають специфіку діяльності, опис обстановки, в якій відбувається подія.

Операційні ігри. Допомагають опрацювати виконання конкретних специфічних операцій, наприклад, методику проведення опитування респондентів, проведення дегустації товарів у магазині. В операційних іграх моделюється відповідний процес. Ігри цього типу проводяться в умовах, імітуючи реальні.

Виконання ролей. У цих іграх опрацьовується тактика поведінки, виконання функцій і обов'язків конкретної посадової особи. Для проведення ігор з використанням ролей розробляється модель - п'єса ситуації, між слухачами розподіляються ролі.[7, с. 245]

Виділяють вісім основних якостей менеджерів маркетингових комунікацій, які формуються у діловій грі:

1. Уміння спілкуватися на формальній і неформальній основах і ефективно взаємодіяти на рівних.

2. Уміння проявити якості лідера.

3. Уміння орієнтуватися в конфліктних ситуаціях і правильно їх вирішувати.

4. Уміння отримувати й обробляти потрібну інформацію, оцінювати, порівнювати і засвоювати її.

5. Уміння ухвалювати рішення у невизначених ситуаціях.

6. Уміння розпоряджатися своїм часом, розподіляти роботу серед інших, і оперативно ухвалювати організаційні рішення.

7. Уміння проявити ділові якості підприємця: ставити перспективні цілі, використовувати сприятливі можливості.

8. Уміння практично оцінювати наслідки своїх рішень, вчитися на своїх помилках. [6, с.243]

Висновок. Отже, ділові ігри формують професійно виражені уміння і навички, активізують творчі здібності особи і

можуть бути засобом підготовки не окремих фахівців, а колективу, який, отримавши необхідні знання, легко засвоїть професії, пов'язані з економічними та управлінськими механізмами. Застосування ділових ігор під час занять у закладах вищої освіти дає змогу виявити і прослідкувати особливості психології учасників, а також стає можливою і психологічна діагностика особових характеристик представників груп. У процесі навчання за допомогою методів ділових ігор забезпечується формування комунікативної компетенції студентів – менеджерів маркетингових комунікацій. Студенти мають можливість розвивати свою особистість, формувати необхідні не тільки для професійної діяльності, але і для повсякденного життя навички спілкування з іншими людьми. У зв'язку з цим все більшого значення у навчально-виховному процесі заклади вищої освіти набувають активні методи навчання, які створюють конкретні ситуації у ділових іграх, що забезпечують умови для творчості і навчання творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Волкова Н. І. Удосконалення технології і методики викладання економічних дисциплін // Удосконалення технологій та методик професійного навчання: Зб. наукових праць // Проблеми сучасного мистецтва та культури – Київ: Науковий світ, 2001. – С. 28-36.

2. Єгорова В. В., Мазур Т. С. Використання методу випадків і ситуацій в Андрогогії (на прикладі навчання англійській мові студентів економічного профілю) // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наукових праць – Випуск 7 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ «Планер», 2005. – С. 278.

3. Катеруша О. Ділові ігри як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів // Вища школа. – 2009-№12. – С.53-61.

4. Полак Л.Б. Ділова гра як спосіб організації пізнавальної діяльності/ Л.Б. Полак// Директор школи- 2003- №2 - С.7-8.

5. Романовський О. Г. Розробка концепції навчання еліти в рішеннях сучасних екологічних проблем на рівні регіонального самоврядування // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: збірник наукових праць / за ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Вип. 5(9). – Харків: НТУ «ХПІ», 2004. – 484 с.

6. Сакада Н. А. Тенденції соціально-економічної поведінки керівників промислових підприємств в умовах ринкових трансформацій // За ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О. Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Вип. 5(9). – Харків: НТУ «ХПІ», 2004. – 484 с.

7. Яворська Ж. Ділові ігри та їх роль у підготовці сучасних фахівців // Вісник Львівського університету. – 2005-№19 - С. 241-246.

*Стаття надійшла до редакції
18 січня 2023*

ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДИКИ ТРЕНУВАННЯ В БІГОВІ НА ВИТРИВАЛІСТЬ

УДК 796.011.3:796.422(091)

ПРИСЯЖНЮК ДМИТРО

кандидат педагогічних наук, доцент

МАРТИНЮК ВІКТОР, БИСТРИЦЬКИЙ ОЛЕКСАНДР

викладачі факультету педагогіки та фінансово-економічної діяльності

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Постановка проблеми. У багатьох видах чоловічої легкої атлетики на сьогодні спостерігається тенденція до уповільнення темпів приросту спортивних досягнень. Особливо це стосується швидкісних і швидкісно-силових видів. В усіх стрибкових видах і метаннях європейські і світові рекорди були встановлені 15 років тому, що пов'язано, як пише В.М. Платонов з розширенням календаря комерційних змагань, що не дає можливості спортсменам цілеспрямовано готуватись до головних змагань якими вважаються Олімпійські ігри і Чемпіонати світу. У видах легкої атлетики, пов'язаних з витривалістю, оновлення рекордних досягнень продовжується, хоча і не так часто як раніше.

Метою нашої роботи є аналіз системи підготовки бігунів на середні і довгі

дистанції, починаючи з підготовки фінських бігунів, котрі домінували на цих дистанціях на початку двадцятого сторіччя і закінчуючи системою тренування північно-африканських бігунів, які є сильнішими в останні роки.

Відомо, що саме у цих видах легкої атлетики продовжується зростання спортивних результатів. Одним із головних чинників який сприяє підвищенню світових досягнень, на думку фахівців, є удосконалення системи підготовки, яка має давню історію, починаючи з Олімпійських ігор Стародавньої Греції і закінчуючи створенням сучасної системи спортивного тренування в наші дні.

Методи дослідження. Теоретичний аналіз зарубіжної і вітчизняної науково-методичної літератури з питань

спортивного тренування.

Результати дослідження. Початок ХХ століття – епоха фінських бігунів. Тільки на Олімпійських іграх ними завойовано 20 золотих, 12 срібних і 10 бронзових медалей, але найбільші успіхи фінської школи пов'язані з іменем володаря дев'яти золотих олімпійських медалей П. Нурмі, який встановив 25 світових досягнень на дистанціях від 1500 до 20000 метрів. П. Нурмі почав тренуватись в 15 років. Він поступово довів до 15-20 тренувань на тиждень з обсягом бігу 70-80 кілометрів. Місячний обсяг бігової роботи становив 240-330 км, річний близько 2000 км.

Типове тренування П. Нурмі: Ранок. На місцевості. Змішане тренування /ходьба і біг/ 10-12 км з прискоренням по 80-100м/3-5 раз. День на стадіоні. Розминка, біг 4-5 x80-100м.

Іноді на вечірньому тренуванні П. Нурмі пробігав 10x400м з невеликою швидкістю. На жаль, в літературі відсутні данні про швидкість, з якою він бігав на тренуваннях. Терміни «в середньому темпі», «з невеликою швидкістю» мало що говорять. Можна передбачити, що швидкість бігу визначалась від максимальної на коротких відрізках. В такому випадку біг на 4-5 км, в середньому темпі був далеко не середнім. Відомо, що П. Нурмі володів дуже високим рівнем спеціальної підготовленості, в першу чергу спеціальної витривалості, про що свідчать приклади.

На Олімпійських іграх 1924року в перший день на тренуванні П. Нурмі пробіг 10000 м за 29.50.0с (олімпійський чемпіон, його співвітчизник В. Рітола – 30.23.3с). На наступний день П. Нурмі

переміг з бігу 1500м – 3.53.6с, а через годину уже стартував на 5000м і знову був першим з результатом 14.31.2с., третю золоту медаль він отримав за перемогу в кросі на 10000м, вигравши у В. Рітоли, який був другим – 6.24,6с. Четверту золоту медаль П. Нурмі отримав за перемогу в командному бігові на 3000м. Для такого виступу треба було мати високий рівень спеціальної тренованості.

Вивчення тренувальної системи П. Нурмі дає можливість констатувати, що він вніс в практику: цілорічні тренувальні заняття; двохразові щоденні заняття ;елементи фартлеку; біг на відрізках від 400 до 1000 м з високою швидкістю.

Гегемонію фінських бігунів порушили шведські майстри бігу. Яскравим представником цієї школи був Г. Хегг, який впродовж 82 днів у 1942 році зумів встановити 10 світових рекордів на різних дистанціях (від 1500 до 5000м).

Г. Хегг, як і представники фінської школи, тренувався цілорічно. Він часто використовував лижні і пішохідні переходи на 15-20 км, чередуючи їх з біговими навантаженнями по п'ятикілометровому колу. Влітку бігун тренувався два рази на день. Одне тренування складалося із змішаного (ходьба-біг), пересування на 10-15 км. Друге – безперервний перемінний біг на відстань 4-6 км.

Г. Хегг, як правило, пробігав 80-100 км на тиждень. Він перший в спортивній практиці протягом всього року використовував спецефічні тренувальні засоби, які моделюють змагальну діяльність: інтенсивний безперервний біг на дистанції, яка відповідає змагальній, змагальний метод Г. Хегг першим почав застосовувати змагання з метою

підвищення спортивної форми, фартлек.

Використання цих засобів тренування роблять Г. Хегга одним із основоположників сучасної системи тренування. Недолік системи підготовки Г. Хегга : його тренування було маловаріативним.

У перші післявоєнні роки особливо виділявся своїми досягненнями в бігу на довгі дистанції триразовий Олімпійський чемпіон Є. Затопек. Успіхи Є. Затопека пов'язані з великим обсягом бігу, який виконувався на відрізках 200-400м у змінному темпі. Недільний обсяг бігової роботи складав до 280 км і до 65% цієї роботи виконувалося зі змагальною і колозмагальною швидкістю.

Напередодні Олімпійських ігор в Гельсінкі Є. Затопек кожного дня виконував роботу 20 x 200м через 200м, 20x400(75-90) через 200 м повільного бігу; 20x200 через 200м. часто спортсмен пробігав 60x400м через 200м, іноді і 100x400м в два тренування. В тиждень Є. Затопек пробігав до 280км, з яких до 170 км зі швидкістю, близькою до змагальної.

Він першим в світовій практиці застосував суперобсяги, збільшивши їх більше двох разів. Для розвитку методики тренувань з бігу на довгі дистанції Є. Затопек бачив єдиний шлях – подальше збільшення обсягу бігу.

Від своїх попередників Є. Затопек перейняв цілорічне використання бігових засобів, щоденні тренування, інтенсивні засоби підготовки. Він відкинув малоінтенсивні неспецифічні форми (ходьбу, повільний біг) і зробив значний крок у розвитку своєї системи в основу якої були покладені великі обсяги змінного бігу.

Ця система була в свій час

прогресивною, доказом чого були олімпійські перемоги, світові досягнення і спортивне довголіття (16 років активних виступів).

До недоліків системи Є. Затопека слід віднести: малу варіативність засобів (постійно використовувався тільки змінний біг), низьку ефективність спеціальних тренувальних засобів (біг на коротких відрізках 200-400м), втомлива одноманітність занять, які в більшості проводились на стадіоні.

Є. Затопек значно випередив своїх суперників в обсязі бігових засобів, але в інтенсивності і, особливо, в специфічності значно поступався В. Куцу, П.Болотникову, К Чатауєю, Г. Пірі, Ш. Іхарошу.

В кінці 50-х на початку 60-х років провідна роль належала радянським бігунам, кращі з яких В.Куц, П. Болотников виграли на Олімпійських іграх 1956 і 1960 років в загальній сумі три золоті медалі із чотирьох, неодноразово встановлювали світові рекорди на дистанціях від 3 миль до 10000м. Це був період найбільшого розвитку радянської школи бігу на довгі дистанції і пов'язаний він в першу чергу з Г.І. Никифоровим, який використав як позитивний так і негативний досвід своїх попередників. Він вніс в практичне тренування: інтенсифікував процес підготовки, збільшив до змагальної швидкість на відрізках в інтервальному бігові; збільшив довжину відрізків до 1200-1500м, значно скоротив інтервали відпочинку; удосконалив фартлек, виключивши з нього ходьбу, а відновлюючий біг став пороводити в більш високому темпі; підвищив роль контрольного бігу, використовуючи його

мінімум раз в місяць, довжина відрізків при цьому практично відповідала змагальній дистанції; ввів в процес підготовки темповий крос на місцевості, зимою швидкість 3.40 – 3.20 на км, весною 3.20-2.55 використовував засоби для розвитку швидкості(повторний біг) цілорічно від 8 до 15 км (зимою швидкість 3.40-3.20 на км, весною 3.20-2.55); використовував засоби для розвитку швидкості (повторний біг на відрізках 100-150м); вперше став використовувати тренування в умовах гір (підготовка до Олімпійських ігор 1956 року була організована в Нальчику на висоті 800 м над рівнем моря).

Система Г.І. Никифорова була в основному спрямована на те, щоб наблизити тренувальні навантаження до вимог, які пред'являють організму змагальні навантаження. Загальний обсяг бігової роботи на тиждень складав 130-160 км, з них 40 км спеціальна або швидкісна робота; 40км – темповий біг, 60-80км – в повільному темпі.

Таким чином, система підготовки Г.І. Никифорова в 50-60 роки передбачала застосування в спортивну практику засоби і методи тренувань максимально наближені до вимог змагальної діяльності. З позиції сучасного розуміння тренувань бігунів на довгі дистанції в цій системі були слабкі сторони: захоплення значними обсягами інтервальних форм тренувань.

В основу підготовки новозеланських бігунів покладена програма, яка передбачала такі етапи підготовки: 1) крос протягом 16 тижнів, недільний обсяг бігу 50 миль, загальний обсяг бігу на період – 800 миль; 2) біг по шосе 8 тижнів, недільний обсяг 70 миль, загальний 1000

миль; 3) марафон 10 тижнів, недільний обсяг 100 миль, загальний – 1000 миль; 4) біг в горах 6 тижнів, недільний обсяг – 60 миль, загальний – 360 миль; 5) швидкісний біг 12 тижнів, недільний обсяг – 66 миль, загальний – 800 миль.

А.Лідьярд по праву вважається революціонером з бігу на середні та довгі дистанції: він вперше в практиці спорту використовував у великих обсягах специфічні засоби тренування. Так, на етапі марафонської підготовки він кожний тиждень включав один-два рази темповий біг 16 км зі швидкістю 3.07-3.16 хв на 1 км, один раз фартлек до 19 км. На етапах кросової підготовки на шосе А.Лідьярд один раз на тиждень планував одну-дві прикидки на дистанціях рівних, або довших за змагальні; одне заняття зі зміною ритму бігу; один старт в кінці тижня. На етапі змагань специфічність засобів досягла кульмінації: кожний тиждень проводилось 3-5 занять максимально наближених до змагальної діяльності. Крім цього А.Лідьярд розробив новий варіант змінного бігу, довгі відрізки він планував пробігати в змінному темпі.

Система підготовки Г.І. Никифорова і А.Лідьярда стали основопологаючими в інтернаціональній системі поглядів на тренування бігунів на середні та довгі дистанції. Так, фінська система підготовки 70-80 років запозичена у новозеландців і адаптована до умов Фінляндії. Підготовка португальських бігунів нагадує систему В.Куца, П. Болотникова. Підготовка американських і англійських бігунів є синтез цих двох систем.

В останнє десятиріччя феноменальних рекордів домоглись мароканські, ефіопські і кенійські, а у жінок китайські

стаєри. Більшість спеціалістів вбачають у них вживання допінгів. Але досвід африканських бігунів вказує на те, що вони показують високі результати протягом року, тобто демонструють високу спортивну форму цілорічно. А стаєри, які використовують заборонені фармакологічні препарати не можуть тривалий час показувати високі спортивні результати. Світові рекордсмени в бігу на довгі дистанції підлягали пильному допінг-контролю з боку медиків, але він підтверджував їх частоту. Відомо що прогрес в зростанні результатів в бігу на витривалість пов'язаний в першу чергу з поліпшенням їх функціональної підготовленості, від показника максимального споживання кисню (МСК), який характеризує їх аеробну здібність. Але вже сьогодні спеціалістам, ученим стало зрозуміло, що показник МСК не завжди є інформативним, зустрічаються випадки, що спортсмени із меншими величинами МСК перемагають тих у кого вони більші. Причиною цього є технічна підготовка бігунів і те, що тренери приділяють їй менше уваги.

Швидкість бігу залежить від двох чинників – частоти і довжини кроків, які знаходяться в тісному взаємозв'язку: збільшення одного показника, як правило, призводить до зниження іншого. Одні спортсмени регулюють швидкість переважно збільшуючи частоту кроків при відносному збереженні довжини кроків. Менше спортсменів регулюють швидкість за рахунок довжини кроків. До третьої категорії відносяться спортсмени, які в залежності від умов, які складаються під час змагання можуть регулювати швидкість бігу з допомогою обох

показників.

Між іншим, аналогічна картина спостерігається і в спринтерському бігу. Яскравим представником такого напрямку в техніці бігу на 200м (19,232с), є олімпійський чемпіон на 200 і 400м американець М. Джонан. Поява на світовій арені нових лідерів у чоловіків-стаєрів з африканських країн і жінок – китайських бігунок свідчать, що спортсмени і тренери цих країн емпіричним шляхом розробили нетрадиційну методику тренувань в умовах гір, яка забезпечує їх в умовах рівнин показ результатів на рівні світових досягнень без використання допінгу.

Слід нагадати, що офіційні дані про методику тренувань в умовах середньо і високогір'я відсутні.

Висновки. Сучасні бігуни у видах легкої атлетики, пов'язаних з витривалістю, у своїй підготовці при збереженні великих обсягів роботи значну увагу приділяють інтенсивності тренувальних навантажень. Доля екстенсивних режимів бігової роботи з 25-30% збільшилось до 50-55% від загального обсягу роботи. Ці засоби лежать в зоні, яка знаходиться вище порога анаеробного енергозабезпечення (ПАНО). Кращих спортсменів в бігу на середні і довгі дистанції характеризує високий рівень технічної і психологічної підготовленості.

Система тренування бігунів на сьогодні стала інтернаціональною. Секретів методики підготовки немає, але реалізувати на практиці сучасну систему тренування вдається, на жаль, не кожному.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Затопек Е. Моя тренировка. Гос.изд. «Физкультура и спорт», - М.: 1957. 126с.
2. Коробов А. Селуянов В., В.Волков Н. Бег на середине дистанции. – Легкая атлетика, 1983. № 12, - С 6-8.
3. Кряжев В., Тюрин Ю., Логинов А., Куракин В. Техника бега. Легкая атлетика, 1982, № 1. – С. 10-13.
4. Подготовка сильнейших бегунов мира. (Суслов Ф.П., Максименко Г.Н., Никитушкин В.Г. и др.) – К.: Здоровье, 1990 – 228 с.
5. Селуянов В.Н. Подготовка бегуна на средние дистанции. – М.: ТВТ Дивизтон, 2007. -112с.
6. Якимов А. В чем секрет феноменальных мировых рекордов китайских спортсменов в беге на длинные дистанции и стаеров- «горцев»? – Теория и практика физ. культуры, № 9, 1999, - С.34-36.

Стаття надійшла до редакції

18 лютого 2023

**STORYTELLING ЯК КОМУНІКАТИВНИЙ ТРЕНД ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ**

УДК 378.091.31-027.31:81.161.2'233

СКРИПНИК НАДІЯ,

кандидат філологічних наук, завідувач кафедри української філології

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

ВОЛКОТРУБ А. О.,

спеціаліст вищої категорії, викладач української мови,

викладач-методист Відокремленого структурного підрозділу

«Чернятинський фаховий коледж

Вінницького національного аграрного університету»

ДЕМЧУК ВЕРОНІКА,

здобувачка освітнього ступеня «бакалавр»

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Нагальною проблемою закладів освіти України є увиразнення мовлення здобувачів. У розвідці зазначено, що досліджувана проблема актуалізована часом і базується на новітніх засадах педагогічної освіти, задекларованих Болонською конвенцією, та спрямована на підготовку фахівців сучасного покоління з високим рівнем професійної компетентності. З'ясовано особливості формування усного мовлення здобувачів освіти на заняттях української словесності засобом Storytelling.

***Ключові слова:** Storytelling, сучасні інструменти, здобувачі освіти, мовленнєва діяльність, комунікативна компетентність.*

Актуальність. У третьому тисячолітті мовлення здобувачів освіти є Україна, обравши шлях кардинальних пріоритетним принципом навчання реформ, поступово входить у української мови, що зумовлює європейський освітній простір. Розвиток врахування освітніх інновацій, а також

типологічних характеристик суб'єктів навчання. Сьогодні потрібні ефективні методики, які допоможуть якісно організувати процес навчання, а також досягти позитивних результатів педагогічної діяльності використовуючи Storytelling. Storytelling одразу привернув до себе увагу як дієвий новий риторичний засіб у навчанні мови й мовлення здобувачів освіти.

Аналіз наукових досліджень. Проблемі розвитку усного мовлення як одного із видів мовленнєвої діяльності значну увагу приділено у працях В. І. Бадер, Л. О. Варзацької, М. С. Вашуленка, С. О. Карамана, М. І. Пентилюк, О. Я. Савченко, О. Н. Хорошковської та ін. Комунікативний підхід до вивчення української мови досліджували Л. Скуратівський, В. Мельничайко, М. Пентилюк, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Хом'як, С. Караман та ін. У наукових розвідках М. С. Василишиної, Е. В. Ерднієвої, Н. П. Гущиної, Л. В. Зданевич, К. Л. Крутій та К. О. Симоненко міститься обґрунтування переваг використання технології Storytelling в освітньому процесі початкової школи. В Україні дослідженням Storytelling почали займатися не так давно і на даний час ця технологія вважається інновацією в освіті. Вивченням зазначеної проблеми займаються Н. Бондаренко, Ю. Маковецька-Гудзь, К. Симоненко, З. Удич та ін. Більшість сучасних дослідників розглядають проблеми впровадження інноваційних технологій навчання, які активно впливають на формування мовленнєвої діяльності здобувачів освіти.

Мета публікації полягає у теоретичному обґрунтуванні та висвітленні особливостей використання

методу Storytelling на заняттях української мови.

Виклад основного матеріалу. Зміна освітньої парадигми, реформування закладів освіти й застосування нового підходу в навчанні вимагає від майбутніх учителів ґрунтовної підготовки до роботи з сучасними інструментами педагогічної освіти, у тому числі й в аспекті теми нашого дослідження. Кожній людині необхідні такі життєві навички як уміння висловлюватись, формулювати свою думку. Нині володіння інформацією, вміння ясно передавати почуття, відстоювати свою позицію – головні завдання, поставлені перед освітою.

Технологія Storytelling набула поширення в сучасній освіті, адже невеличкі історії, оповідки, які педагоги розповідають на заняттях мають позитивний вплив на мовленнєвий розвиток особистості. Ця технологія якнайкраще сприяє формуванню усного мовлення тих, хто бере участь у складанні історій [8].

Storytelling був винайдений Д. Армстронгом (D. Armstrong), керівником міжнародної компанії Armstrong International в США. Він написав книгу «Managing by Storying Around: A New Method of Leadership». Девід Армстронг вважав, що Storytelling – це мистецтво захоплюючої розповіді, історії, які розказані від свого імені, легше сприймаються слухачами, більш захоплююче і цікавіше, ніж читається книга [10].

Storytelling – калька з англійської мови (Storytelling), що у перекладі означає «*story*» – історія, а «*telling*» – розповідати. Отже, Storytelling – це розповідь історій [4, с. 92]. Storytelling розвиває у здобувачів освіти уяву, логіку, мислення та удосконалює їх комунікативно-мовленнєву

компетентність. Через обмін історіями вибудовуються емоційні зв'язки, створюється більш доброзичлива атмосфера між усіма учасниками освітнього простору.

На думку Н. Бондаренко, Storytelling – ефективний метод донесення інформації шляхом розповіді зворушливих, повчальних, смішних історій. Він дає змогу мотивувати, аналізувати, порівнювати, засвоювати й передавати знання, презентувати власну ідею, візуалізувати, деталізувати, збагачувати й розвивати мовлення, креативні здібності, уяву, проявляти емоції, здобувати високі результати; запобігає конфліктам і нівелює наявні; сприяє взаєморозумінню, самопізнанню, саморозвитку. Складники успіху – правдивість історії, її докладність, конкретність [2, с. 132]. Г. Гич зауважує, Storytelling – прийом, суть якого полягає у вибудовуванні промовцем перед аудиторією сюжетної оповіді [3, с. 189]. Думку щодо тлумачення Storytelling як методу розділяє Ю. Маковецька-Гудзь. Вона наполягає на суті донесення інформації до аудиторії шляхом розповідання смішних, зворушливих, повчальних історій з реальними або вигаданими персонажами [5]. Н. Скакун досліджував Storytelling як метод, інструмент розвитку креативності об'єктів пізнання. Це мистецтво транслювати реальні історії засобами метафор, казок, паремій, міфів, оповідей в освітньому процесі [9].

Є кілька ключових принципів в історії будь-якого роду, що відрізняють її від звичайного викладу фактів: у Storytelling обов'язково має бути персонаж, інтрига, сюжет. А запорукою успіху в роботі над Storytelling є правдивість, деталізація, точність і специфічність історії, яку створюватимуть учасники комунікації.

Ми будемо дотримуватися думки, що Storytelling є методом, бо дозволяє організувати взаємодію між оповідачем та слухачами, а також сприяє донесенню інформації до аудиторії шляхом розповідання різних повчальних історій.

Реалізація мети статті актуалізує потребу з'ясування сутності дефініції «усне мовлення», у визначенні якого ми спираємося на тлумачення цього терміну В. І. Бадер, яка зазначає, що усне мовлення – це форма мовленнєвої діяльності, яка виконує комунікативну функцію й забезпечує формування мовної, мовленнєвої і комунікативної компетентності особистості [1, с. 3]. У свою чергу в усному мовленні виокремлюють рецептивні види мовленнєвої діяльності: аудіювання та говоріння, а в усному вербальному спілкуванні також існує говоріння – продуктивний вид мовленнєвої діяльності.

Важливим є вміння здобувача будувати висловлювання відповідно до комунікативних завдань, ситуації спілкування, швидке й точне сприймання усного мовлення, оформлення власних усних висловлювань, що базується на вмінні слухати й сприймати усне мовлення [6, с.15]. У наукових працях наголошується на потребі створення мовленнєвих ситуацій, що сприяли б вираженню здобувачами освіти власних думок і почуттів [17, с. 56].

Під час дослідження ми з'ясували відповідь на запитання: Які ж можливості дає Storytelling?: урізноманітнює освітню діяльність, зацікавлює кожного здобувача освіти в тому, що відбувається, допомагає сприймати зовнішню інформацію, збагачує усне мовлення, полегшує процес запам'ятовування інформації.

Виділяють кілька видів Storytelling: класичний, активний, цифровий. Нині під час дистанційного навчання на особливу

увагу заслуговує цифровий Storytelling, бо розповідання історії доповнюється візуальними компонентами (відео; інфографіка – графічний спосіб подачі інформації, одна з форм інформаційного дизайну; скрайбінг – процес візуалізації

складного сенсу простими образами; майнд-МЕП – інтелект-карта, ментальна карта, асоціативна карта, карта думок, тобто методика графічного представлення інформації).

Завдання 1. Інтерактивна розповідь за допомогою QR-кодів.

5 найвідоміших людей, що походять з Тернопільщини

Тернопільський гідропарк "Топільче"

Гідропарк «Топільче» офіційно відкрили у 1985 році. Це наймолодший і один з найкрасивіших парків Тернополя.

Завдання. Визначте усі ступені порівняння виділеного слова.

Завдання 2. Дидактична сюжетна карта «Подорож Україною».

Водоспад Труфанець

Справжнім діамантом Українських Карпат є водоспад Труфанець. Це гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення, розташована на території Рахівського району. Водоспад Труфанець вижають найвищим на Закарпатті – його висота становить 36 метрів.

Вже понад 20 років водоспад входить до складу Карпатського біосферного заповідника. До Труфанця легко дістатися, адже поряд із ним пролягає автошлях національного значення, і побачити це диво природи можна навіть не зупинивши авто. Але для того, щоб погуляти біля нього, набитися водою, зробити гарні фотографії, варто затриматися. Так робить багато туристів, які мандрують, наприклад, у бік курорту Драгобрат кататися на лижах або їдуть оздоровитися цілодобово водичкою у село Класи, розташоване всього за кілька кілометрів від водоспаду.

- Складіть сенкан до слова "Карпати".
- Доберіть синоніми до слова "турист".

Назад

Крім цікавих віртуальних подорожей областями України, здобувачі освіти виконують завдання до запропонованих текстів.

Батуринська фортеця

Батурин – це місто страшної трагедії 1708 року. Майже за одну ніч тут загинуло від 11 до 15 тисяч людей, але навіть дотепер ті події залишаються маловідомими в історії України.

... Я була ще недолітком,
Як Батурин славний
Москва вночі запалила,
Чечеля убила,
І малого, і старого
В Сейму потопила.
Я меж трупами ваялась
У самих палатах
Мазепиних... Коло мене

І сестра, і мати
Зарізані, обнявшись,
Зо мною лежали;
І насилу-то, насилу
Мене одірвали
Од матері неживої.
Що вже я просила
Московського копитана,
Щоб і мене вбили...

Т. Шевченко
Поема-містерія «Великий льох», 1845

Завдання:

1. Випишіть з тексту однорідні члени речення, визначте їхню синтаксичну роль.
2. Підберіть синоніми до слова **славний**.

Важливим є те, що використання інтерактивних інструментів під час електронного навчання є оригінальним підходом у роботі сучасного вчителя. Дозволяють зробити заняття більш захоплюючими та ефективними.

Н. Калюжка та Н. Самойленко виділяють такі види *Storytelling*: сімейний (історії, які передаються з покоління в покоління в одній родині); культурний (опір на етичну поведінку, морально-духовні цінності, релігійний світогляд); соціальний (історії про відомих людей, плітки); дружній (історії, які об'єднують друзів); особистий (історії окремих людей, які передають їх досвід і переживання); міфи, легенди (історії, які відображають культуру, розповідають про можливе у правдивих подіях, але не мають підтвердження); *jump story* (усі люблять слухати історії про містичних істот, привидів, неопізнані літаючі об'єкти, надлюдські можливості, коли неочікувана кінцівка змушує підстрибнути на стільці від страху: такі історії допомагають подолати власні страхи) [4, с. 95]. Вирішальним засобом організації мовленнєвої діяльності є використання різних форм активізації процесу навчання, серед яких ми пропонуємо *Storytelling*, адже цей метод позитивно впливає на формування мовленнєвих умінь здобувачів освіти.

Надзвичайно важливими для учасників освітнього простору є історії з їх повсякденного життя. Наприклад, під час складання розповіді «Моя сім'я – найбільший скарб» з теми заняття української мови «Апостроф. Вимова і написання слів з апострофом» можна використати *сімейний Storytelling*: 1. Розмова з суб'єктами комунікації про сім'ю, родину, її місце у житті кожної людини. 2. Так, у кожній родині своя

історія, з якою можна познайомитись, переглянувши сімейний фотоальбом. 3. Сьогодні ми будемо працювати з візуальним історичним джерелом, до якого відноситься фотографія. При складанні історії «Моя сім'я – найбільший скарб» використовуйте слова з апострофом.

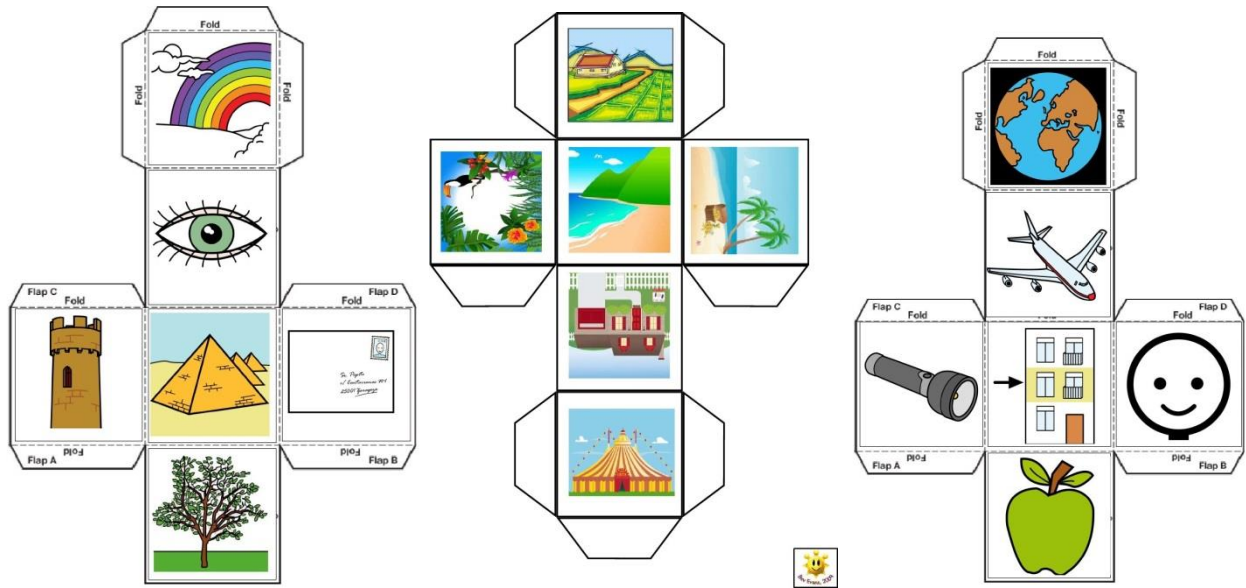
Застосування *дружнього Storytelling* дає можливість розвивати усне мовлення, формувати мовленнєві вміння та добирати виразні мовні засоби під час складання зв'язного висловлювання.

Сюжет. Розповіді про «Сучасних героїв» або «Перемога над ворогом». Наше завдання – скласти рекламну історію про героїв, бо сьогодні ми з вами станемо працівниками рекламного агентства. Дуже популярний прийом, коли під вчинками персонажів розуміють якусь проблему й успішно долають її.

Будь-яка історія повинна розповідатися із використанням малюнків, відео, презентацій. Таким чином, реалізується принцип наочності. Моделювання цікавих освітніх ситуацій, розв'язання різноманітних аналітичних завдань допомагає пробудити уяву, відпрацьовувати мовленнєві навички й уміння здобувачів освіти.

Так, наприклад, під час вивчення теми «Узагальнення і систематизація знань із розділу «Досліджую текст»» пропонуємо застосовувати більш складніший вид *Stotyelling – jump story*. Зокрема, дидактична гра «*Story cubes*». Для складання історій використовують картонні кубики, на яких зображають різні символи, предмети, природні явища, людей, тварин, казкових істот, емоції і взагалі все що завгодно, що прийшло на думку. Така гра розвиває у здобувачів освіти фантазію та вміння придумувати, складати висловлювання, сприяє

креативному мисленню та впевненості у мовленні. Шаблони кубиків: колективи, формує граматично правильне

Отже, при використанні різних видів Storytelling на заняттях української мови у здобувачів освіти виникає потреба висловлюватись та гармонійно розвивати всі види мовленнєвої діяльності.

Висновки. Отже, метод Storytelling можна застосовувати під час розвитку різних видів мовленнєвої діяльності учасників освітнього простору. Завдяки Storytelling відбувається удосконалення усного мовлення здобувачів освіти,

покрощується культура спілкування, вміння ставити запитання та відповідати на них. Storytelling можна вважати ефективним методом включення у процес мовленнєвої діяльності. Адже завдяки розповіданню фантастичних історій з вигаданими або реальними персонажами, цей метод впливає на мотиваційну, когнітивну, емоційну сфери осіб, які спілкуються та сприяє подальшим мовленнєвим досягненням особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бадер В. І. Розвиток мовлення школярів : навч. посібник. Київ: ІЗМН, 2017. 194 с.
2. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7. С. 130–135.
3. Гич Г. М. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2015. № 4. С. 188–191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_4_44 (Дата звернення: 01.02.2023).
4. Калюжка Н., Самойленко Н. Сторітеллінг як один із методів підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивного класу. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 26. Ч. 1. С. 92–98. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/download/167261/166816> (Дата звернення: 10.01.2023).
5. Маковецька-Гудзь Ю. А. Storytelling в педагогічній практиці : розвиток комунікативного потенціалу. URL: <http://kumlk.kpi.ua/sites/default/files/%D0%9C%D0%B0%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1> (Дата звернення: 09.02.2023).

6. Машина З. Формування комунікативної компетентності учнів. *Початкова школа*. 2017. № 9. С. 15–17.
7. Мироненко О. В. Формування мовної особистості майбутнього вчителя початкової школи шляхом реалізації норм літературної мови. *Stav, problema a perspektivy pedagogickeho študia asocial nejprace: zbornik prispievkov z medzinarodnej vedeckej konferencie*. Slovak Republic, Sladkovicovo: Vysoka škola Danubius. 2016. 28-29 oktobra. С. 56–58.
8. Мироненко О. В., Чкан Л.О. Сторітелінг як лінгводидактична інновація. *Science and education: problems, prospects and innovations Materials of the 6th International scientific and practical conference (March 3-5, 2021)*. CPN Publishing Group, Kyoto, Japan. 2021. P. 416–418.
9. Скакун Н. С. Використання вчителем природничих наук сторітеллінгу як інструменту розвитку креативності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2018. Вип. 61. Т. 1. С. 184–188.
10. Armstrong D. *Managing by Storying Around: A New Method of Leadership* New York : Doubleday Currency, 1992. 272 p.

*Стаття надійшла до редакції
18 січня 2023*

**МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ І МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-
ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ**

УДК 37,091.33-027.22:793\796

СКРИПНИК НАДІЯ

*кандидат філологічних наук, завідувач кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

КОГУТЮК ОКСАНА

*спеціаліст вищої категорії, викладач-методист кафедри української філології,
заступник директора з навчальної роботи
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

МАКСИМЕНКО Н. В.,

*спеціаліст вищої категорії, вчитель початкових класів
Комунального закладу «Вінницький ліцей № 22»*

ТКАЧУК ТЕТЯНА,

*здобувачка освітнього ступеня «бакалавр»
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Анотація. *Будь-яка діяльність передбачає наявність компонента мотивації. Це стосується і освітньої діяльності, яка буде успішною за умови позитивного ставлення учасників освітнього процесу до навчання, наявності пізнавального інтересу, потреби у здобутті знань, почуття обов'язку й відповідальності. У статті з'ясовано, що цінним методом стимулювання навчання є дидактична гра, що передбачає створення в освітньому просторі ігрових ситуацій, які впливають на удосконалення комунікативно-мовленнєвої компетентності.*

Ключові слова: мовленнєва компетентність, пізнавальна гра, мотивація діяльності, процес спонування до дії, метод стимулювання, метод мотивації.

Актуальність. Сучасний освітній процес – це складна динамічна система, в якій в органічній єдності реалізується взаємопов’язана діяльність усіх учасників освітнього простору, кожний з яких виконує свої функції. Такий збіг цілеспрямованої діяльності суб’єктів навчання забезпечується засобами, які сприяють у досягненні конкретних освітніх цілей. Якість знань реалізується і ефективними способами навчальної діяльності, і підвищенням рівня активності здобувачів освіти у навчально-пізнавальній діяльності під час формування мовленнєвої компетентності. О. Скрипченко, вивчаючи психічний розвиток здобувачів, обстоював думку, що їх самостійність якраз виявляється в активності, що спрямована на засвоєння ними знань та оволодіння прийомами роботи. Учений пов’язував активність із формуванням мотивів, які підсилюють вольові зусилля учасників комунікації, спрямовані на виконання навчальних завдань [6, с. 26]. Цілком погоджуємося з поглядами вчених, які виділили і схарактеризували три рівні пізнавальної активності здобувачів освіти, що зумовлені трьома чинниками: ставленням здобувачів освіти до навчальної діяльності; намаганням ними засвоїти сутність явищ і оволодіти способами діяльності; мобілізацією здобувачами освіти вольових зусиль для досягнення мети діяльності. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності здобувачів освіти спонукає впроваджувати також й інноваційні підходи не тільки до викладання комунікативно орієнтованих дисциплін, а й під час розвитку ефективних освітніх умов, що сприятиме удосконаленню нової культури мислення,

професійного мовлення, способу продукування й засвоєння фахових і загальножиттєвих компетентностей [5, с. 177]. Отже, активним є навчання, якому властиві такі риси, як: індивідуалізація, гнучкість, елективність, контекстність і співпраця.

Аналіз наукових досліджень. Висвітлення проблем навчального стимулювання і мотивації знаходимо в працях Ю. Бабанського, Л. Виготського, С. Гончаренка, В. Кириленка, Г. Костюка, В. Крутецького, А. Маркової, Т. Дубовицької, О. Нечаєвої, В. Буряка, І. Осипової, О. Савченко, І. Вартанової, Є. Гончарової, О. Малихіної, В. Сухомлинського та ін. Незважаючи на значний доробок щодо досліджуваної нами проблеми вона залишається актуальною, оскільки активність здобувачів освіти обумовлюється передовсім діяльною позицією викладача, здатного і спроможного належним чином організувати освітній процес та професійно ним керувати.

Мета – теоретико-практичне обґрунтування доцільності використання методів стимулювання і мотивації навчання учасників освітнього простору як засобу активізації їх мовленнєвої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Освітня та мовленнєва діяльність передбачає як активацію навчання, так і активізацію мовлення. Адже до активного навчання здобувачів спонукає не один, а кілька взаємопов’язаних мотивів, а мотиви виникають у процесі навчання. До них належать навчальні й пізнавальні інтереси. На думку А. Богуш «Мовленнєві навички вважаються автоматизованими діями з мовним матеріалом у процесі слухання або говоріння. Для їх

формування вчителі послуговуються мовними і мовленнєвими моделями, а також інструкціями. Щодо мовленнєвих вмінь, то їх розглядають як засвоєні учасниками освітнього простору мовні норми, тобто, це сума мовленнєвих дій, операцій і навичок, що уможливають реалізацію мовленнєвої діяльності, спілкування» [1, с.138]. Таким чином, активізація мовленнєвої діяльності уможливується за умови створення саме навчального середовища, яке спонукає здобувачів освіти до застосування мовних ресурсів у процесі навчання й пізнання.

Методи стимулювання і мотивації навчання покликані активізувати навчально-мовленнєву діяльність учасників освітнього процесу.

Зробивши аналіз науково-методичної літератури, ми з'ясували, що основна умова розвитку мотиваційної сфери здобувачів освіти – створення відповідної атмосфери під час заняття, яка має налаштовувати суб'єктів навчання на розмірковування, аналіз, пошук, задоволення від своєї роботи, бажання працювати.

Важливу роль на заняттях для мотивації і стимулювання навчатися виконують ігрові ситуації, а також позитивно впливають на діяльність усіх учасників освітнього процесу. Н. Бібік зауважує, що майбутній вчитель під час організації освітнього процесу має враховувати, що інтерес до навчання у здобувачів освіти несталий. Тому вчителю слід докласти чималих зусиль, щоб їх зацікавив процес пізнання [3, с. 38]. Отже, надзвичайно поширеним у практичній діяльності є метод пізнавальних ігор.

Завдання. Веселковий словниковий диктант із завданням: вписати прислівники. Якщо ви правильно виконаєте завдання, зможете прочитати закінчення речення. Наш земляк Микола

Луків писав: *В радісні хвилини і сумні Будьмо, птахо, ...*

Веселка, синьо-жовтий, в'юнкий, щонайвужчий, влітку, ніким не підняті, райрада, рідко, хтозна-який, кислосимонний, східнобританський, інноваційно, Син Божий, із-посеред, дистанційно, нівроку, Свято-Троїцький собор, іронічно, на території, територіальний, ймовірно, багатство, співзвучно, ракета-носій, туманно, конкурс «Євробачення», одним один, радіоактивно, Віденський університет, ось-ось, нетактовно, західнопольський, інтелектуально.

Виписані слова: **влітку, рідко, інноваційно, дистанційно, нівроку, іронічно, ймовірно, співзвучно, туманно, одним один, радіоактивно, ось-ось, нетактовно, інтелектуально.** Відповідь: *в рідній стороні* [2, с. 31-32].

Позитивно впливають на навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти – навчальні ігри. Тому їх використання на заняттях є цілком вмотивоване. Приміром: *Народ мій є! Попри всі труднощі: зубожіння, війну, пандемію, проблеми моралі – виборює своє право на достойне життя, на збереження національного духу, права на свободу і гармонію.*

Душа народу... Вона страждає і молиться, прагне світла, яке дав нам Господь. Збережімо її попри пророцтва і бажання завойовників. Збережімо її красивою, гідною, достойною, щоб не забруднити світлої пам'яті наших предків і рідних. Збережімо, щоб гордо називати себе українцями – народом справді великим, мужнім, розумним, вольовим, народом відважних козаків, велетнів Франків, патріотів Шевченків, мудрих Роксолан і нездоланих Морозенків... (Ангела Веремій).

Завдання: назвати стиль тексту; визначити тип мовлення; пояснити

вживання розділових знаків; дібрати синоніми й антоніми до виділених слів; виконати словотвірний аналіз слів «народ», «пресвітлий», «вільно»; дібрати спільнокореневі слова і форми слова до слів «гора», «пам'ять» [2, с.11].

Нині в арсеналі сучасного вчителя чимало інтерактивних методів, запропонованих О. Пометун,

Л. Пироженко. Для активізації мовленнєвої діяльності здобувачів освіти згадані методисти розробили такі варіанти роботи, як: «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проєкт», «Пошук інформації», «Коло ідей», «Акваріум» та ін. [4, с. 40-42].

Наприклад, інструмент формульовального оцінювання Liveworksheets.

ПОНЯТТЯ ПРО ПРИКМЕТНИК

Дерево яке?

красиве кругле

жовте миле

високе осіннє

Добери прикметники до іменників.

Радісна	зір
Жовте	яблуко
Темна	погода
Поганий	новина
Хитрий	листя
Тепла	гра
Рухлива	лис
Печене	ніч

Добери і встав пропущені прикметники.

На нашому подвір'ї, під зеленим кущем, біля високого паркану, на зеленій траві, серед барвистих квітів, чути чарівну мелодію, між рідний край, під теплою ковдрою, на жовтому дереві, за блакитною річкою.

Прочитай. Познач прикметники

Край села стояла невелика хата. Вона була затишна і біла. Вузька втоптана стежина вела від хатини до глибокої криниці. Вода в ній була завжди студенна і прозора. Понад стежкою росли пахучі квіти. Із хати вийшла молода струнка дівчина. Вона набрала холодної води і пішла в хату.

Позитивним є те, що здобувачі освіти одразу будуть бачити оцінку за виконанні ними завдання.

СЛОВА. ЧАСТИНИ МОВИ

10/10

ПОНЯТТЯ ПРО ПРИКМЕТНИК

Дерево яке?

красиве кругле

жовте миле

високе осіннє

Добери прикметники до іменників.

На нашу думку, стимулювання до навчання уможлиблюється: створенням емоційно-комфортних умов на занятті, добором творчих завдань (**Зразок:** Творче завдання «Цікава фразеологія»: *напишіть есе, розкривши значення одного з фразеологізмів: 1) грати першу скрипку; 2) тягти волинку; 3) умивати руки; 4) лавровий вінок*), що спонукають здобувачів освіти до самостійної

діяльності (**Зразок:** Кодовий диктант Код 1 – разом, код 2 – окремо, код 3 – через дефіс. *Поночі, щовесни, так-сяк, хтозна-де, без сумніву, пошепки, тяжко-важко, рік у рік, переміг-таки, ні до чого, специкола, з-над, задля, коли-небудь, не до ладу, військовозобов'язаний, південно-східний, час від часу, до речі, трьохсотдвадцятип'ятимільйонний, хитромудрий, всесвітньо відомий,*

всесвітньо-історичний, час від часу, вдвічі); створенням атмосфери співтворчості; індивідуальною роботою з учасниками освітнього процесу (**Зразок:** Цікава лінгвістика. Доведіть, чому слова *три, втричі, трійка належать до різних частин мови?*); використанням нетрадиційних форм навчання (заняття-екскурсії, заняття-подорожі, заняття-комплекси, заняття-панорами, заняття-змагання, заняття-творчі звіти, заняття-заліки, заняття-консиліуми. Ефективними сьогодні є заняття комунікативної спрямованості: заняття-усні журнали, заняття-діалоги, заняття-роздуми, заняття-диспути, заняття-репортажі тощо).

Отже, майбутньому вчителеві варто активно послуговуватися в освітньому процесі не лише методами стимулювання і мотивації навчання, а й використовувати нетрадиційні форми навчання. Потенціал нетрадиційних форм проведення занять сприяє формуванню в суб'єктів

комунікації інтересу й поваги до культури спілкування, потреби в практичному використанні мови в різних сферах діяльності, а головне удосконалює пізнавальні здібності, почуття й емоції здобувачів освіти.

Висновки. Методи формування пізнавальних інтересів стимулюють загальний особистісний розвиток здобувачів освіти, спрямовані на формування потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок. Виконання цікавих завдань під час заняття сприяє мовленнєвому розвитку, ігрові елементи і прийоми підвищують ефективність сприймання здобувачами освіти навчального матеріалу, урізноманітнюють їх освітню діяльність, викликають інтерес до саморозвитку, до грамотного мовленнєвого спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 376 с.
2. Веремій Анжела. Навчально-методичний посібник для вчителів української мови, учнів, абітурієнтів, студентів. Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2022. 104 с.
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
4. Пометун О. І., Л. В. Пироженко Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : Наук. метод. посібн. Київ : А.С.К., 2006. 192 с.
5. Скрипник Н. І. Мовно-та поліцентричність підходів у формуванні комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів-гуманітаріїв. *Acta Paedagogica Volynienses*. Одеса-Луцьк: Вид. дім «Гельветика», 2022. Вип. 1. Том 2. С. 176–183.
6. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія. Київ : Либідь, 2005. 464 с.

Стаття надійшла до редакції
22 січня 2023

**ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЬМОВОГО ДОДАВАННЯ ТА
ВІДНІМАННЯ БАГАТОЦИФРОВИХ ЧИСЕЛ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

УДК 373.3.016: 511.12

ШУСТОВА НАТАЛІЯ

*кандидат педагогічних наук, викладач кафедри науково-природничих та
математичних дисциплін КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

ГОРБАТЮК А. В.

*студентка факультету педагогіки та фінансово-економічної діяльності
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Здійснено огляд основних методичних підходів, які використовуються вчителями початкових класів при формуванні навичок письмового додавання і віднімання багатоцифрових чисел. Розглянуто головні теоретичні аспекти, на яких має зацентувати увагу вчитель перед вивченням даної теми. Наведено приклади виконання дій письмового додавання і віднімання багатоцифрових чисел.

***Ключові слова:** учень початкової школи, уроки математики в початковій школі, формування навичок письмового додавання і віднімання багатоцифрових чисел.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку системи освіти України, її орієнтацією на європейський освітній простір, основним завданням школи стає підготовка всебічно розвиненої особистості, яка здатна самостійно й критично мислити, спроможна використовувати набуті знання та вміння у повсякденному житті. Забезпечити виховання такої особистості може лише компетентний фахівець, здатний методично правильно сформувати усі необхідні навички, зокрема навички письмового додавання та віднімання багатоцифрових чисел. Від їх успішного засвоєння учнями початкових класів значною мірою залежить все подальше вивчення математики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування обчислювальних навичок вчені-методисти розробляли в кількох напрямках. Класифікацію прийомів обчислення, які

формується в початковій школі, вивчали М. Бантова, Г. Мартинова, С. Скворцова. Логіка розгортання прийомів обчислення представлена в працях К. Арженникова, Н. Попової, О. Пчолко, М. Бантової та ін.; раціоналізація обчислювальних прийомів, операцій, що входять до їх складу, добір вправ як основного засобу формування усних і письмових обчислень у початковій школі розглянута В. Євтушевським, О. Гольденбергом, Я. Чекмарьовим, Л. Скаткіним, М. Моро, С. Степановою та ін.; прийоми обчислення вузького застосування – раціональні – досліджували О. Валльє, Т. Демидова, О. Івашова, І. Ліпатнікова, Г. Мартинова, С. Скворцова, О. Тонких, Т. Шевченко.

Метою даної статті є виокремлення певної системи необхідних знань та умінь учителя початкової школи для формування навичок письмового додавання та віднімання багатоцифрових чисел.

Виклад основного матеріалу.

Вивчення теми «Додавання та віднімання багатоцифрових чисел» необхідно розпочинати з упорядкування та узагальнення теоретичних відомостей про дії додавання та віднімання. Зокрема потрібно закцентувати увагу учнів на таких питаннях:

1. Узагальнення знань про конкретний зміст дій додавання та віднімання: назви компонентів та результатів дій додавання і віднімання, взаємозв'язок додавання та віднімання, правила знаходження невідомого компоненту.

2. Знання нумерації багатоцифрових чисел: читання і запис, знання їхнього класного і розрядного складу, співвідношення розрядних одиниць.

3. Закони додавання: переставний ($a + b = b + a$); сполучний ($(a + b) + c = a + (b + c)$).

4. Властивості дії додавання ($a + 0 = 0 + a = a$), дії віднімання ($a - 0 = a$; $a - a = 0$).

5. Правила додавання (віднімання) суми до (від) числа, додавання (віднімання) числа до (від) суми.

6. Вміння виконувати письмове додавання і віднімання чисел у межах 1000.

Розглянемо декілька методичних підходів, які доцільно використовувати під час ознайомлення учнів з письмовим додаванням і відніманням багатоцифрових чисел.

При вивченні додавання і віднімання багатоцифрових чисел продовжується формування навичок усних обчислень [4, с. 90]. До усних обчислень у межах багатоцифрових чисел відносяться випадки додавання і віднімання на підставі десяткового складу числа:

$$35000 + 900 = 35900;$$

$$35900 - 35000 = 900,$$

а також випадки, які приводяться до обчислень у межах 100 та 1000 на підставі укрупнення розрядних одиниць:

$$72000 + 800 = 720 \text{ сот.} + 8 \text{ сот.} = 728 \text{ сот.} = 72800$$

$$3000 - 1800 = 30 \text{ сот.} - 18 \text{ сот.} = 12 \text{ сот.} = 1200$$

У концентрі «Багатоцифрові числа» паралельно з усними обчисленнями продовжується робота по формуванню навичок письмового додавання і віднімання. При ознайомленні з письмовим додаванням багатоцифрових чисел можна застосовувати аналогію. Школярам пропонуються випадки додавання чотирицифрових чисел, а потім — п'ятицифрових і шестицифрових. Учні порівнюють кожний наступний випадок додавання з попереднім; з'ясовують, чи можуть попередні обчислення допомогти знайти результат поданої суми, і роблять висновок, що залишилося додати тільки одиниці вищого розряду.

На підставі міркування за аналогією учні роблять висновок, що чотирицифрові числа додаються так само, як і трицифрові. Аналогічно робляться висновки про додавання п'яти- і шестицифрових чисел.

Після виконання аналогічних завдань учні роблять висновок, що письмове додавання і віднімання багатоцифрових чисел здійснюється так само, як і додавання і віднімання трицифрових чисел.

Аналогічно діти ознайомлюються з відніманням багатоцифрових чисел.

Письмове додавання і віднімання вивчається паралельно. Це дозволяє актуалізувати взаємозв'язок цих

арифметичних дій і виконувати перевірку правильності розв'язання, а також зберігає час на опрацювання кожного вміння, розвиває гнучкість мислення, тому що майже одночасно учні виконують взаємно обернені дії.

На першому уроці вивчення алгоритму письмового додавання і віднімання багатоцифрових чисел учням традиційно пропонуються такі числа, які містять однакове число знаків; на наступних уроках — у записі чисел міститься вже різне число знаків.

Труднощі являють собою випадки віднімання, коли в записі зменшуваного є кілька нулів підряд. Тому пояснення повинно бути ґрунтовним і детальним. Діти повинні добре знати, що кожна одиниця вищого розряду містить 10 одиниць сусіднього нижчого розряду. Починаємо віднімання з розряду одиниць, але від 0 не можна відняти 2, тому потрібно позичити 1 десяток. У розряді десятків стоїть 0, тому потрібно позичити 1 сотню. Визначаємо, скільки десятків в 1 сотні. [1 с. = 10 д.] Тепер можемо позичити 1 десяток. Замінюємо 1 десяток одиницями: 1 д. = 10 од. 10 од. – 2 од. = 8 од. — пишемо в розряді одиниць. Переходимо до віднімання десятків: було 10 десятків, позичили 1 десяток, залишилося 9 десятків. 9 д. – 3 д. = 6 д. — пишемо в розряді десятків. Переходимо до сотень: було 7 сотень, позичили 1 сотню, залишилося 6 сотень. Пишемо під сотнями цифру 6, а цифру 4 — під тисячами.

$$\begin{array}{r} _ 4700 \\ _ \quad 32 \\ \hline 4668 \end{array}$$

Далі розглядаються прийоми додавання трьох і більше доданків. Учитель

пропонує знайти значення суми: $3408 + 237\,569 + 18\,440$. Учні можуть обчислити цю суму таким чином: додати перші два доданки і до одержаного результату додати третій доданок. Учитель звертає увагу учнів на те, як вони знаходили суми чисел (письмово — у стовпчик), і запитує, чи можна письмовий прийом додавання застосувати відразу для трьох доданків. Далі з'ясовується, яке число зручно записати першим, другим, третім. Учні виконують додавання цим способом і порівнюють результат із тим, який отримали раніше.

Слід зазначити, що віднімання трьох чисел аналогічним чином виконувати не можна — це одна з імовірних помилок учнів.

Згідно з методичною системою Л. П. Кочиної [2, с. 233], всі випадки додавання й віднімання відпрацьовуються у межах 100 і 1000 у наступному порядку: спочатку випадки без переходу через десяток, а потім з переходом; спочатку усно, потім письмово. Але таку послідовність додавання та віднімання в межах багатоцифрових чисел змінено. Діти поступово ознайомлюються з додаванням одноцифрового числа до багатоцифрового і відніманням одноцифрового числа від багатоцифрового, причому одночасно вводяться усні й письмові прийоми з переходом і без переходу через десяток. Потім розглядаються такі ж випадки, але вже додають або віднімають двоцифрові числа, а далі трицифрові і т. п. Така методика дає можливість сконцентрувати увагу дітей на важливості аналізу виразу, на кількості розрядів у числах, над якими виконуються дії, підкреслити прийом порозрядного додавання чи віднімання.

Під час письмових обчислень учитель має пильно стежити за вміннями учнів обчислювати різноманітні види випадків додавання та віднімання.

Додавання:

1) без переходу у сусідній розряд (62514 + 32345);

2) одиниці одного із розрядів при додаванні дають число, яке дорівнює або більше 10 (48646 + 21234; 448652 + 21263);

3) одиниці двох або більше розрядів при додаванні дають число, яке дорівнює або більше 10 (4656 + 21264, 284746 + 32162);

4) числа з нулями всередині і на кінці (13247 + 4508, 490025 + 409970);

5) другий або третій доданок має більше чи менше розрядів, для того, щоб діти щоразу визначали правильне розташування розрядів у стовпчиках.

Віднімання:

1) без роздроблення (94546 - 32415);

2) роздроблення одиниць одного розряду (48646 - 21363, 48646 - 21329);

3) роздроблення одиниць кількох розрядів (48646 - 21729, 48646 - 23987);

4) числа з нулями на різних місцях і т. п. (57000 - 39006, 234002 - 25131);

5) випадки, в яких зменшуване і від'ємник мають різну кількість цифр.

Запропонований підхід до вивчення дій додавання та віднімання багатоцифрових чисел є новим у методиці викладання математики в початкових класах і характеризується певними позитивними рисами. Назвемо окремі з них:

1) така система подачі обчислювальних випадків є новою для дітей, вона не повторює системи вивчення дій із трицифровими числами в 3-му класі. Це

має сприяти підвищенню інтересу до навчання;

2) паралельне вивчення дій додавання й віднімання сприятиме вихованню в дітей оперативності в міркуваннях. Діти мають швидко переключатися від однієї дії до другої і при цьому щоразу швидко пригадувати властивості та особливості виконання дій і на цій основі виконувати їх швидко й правильно;

3) одночасний розгляд усних і письмових способів обчислення потребує від дітей використання правила раціональності обчислень (якщо приклад для усного обчислення для мене важкий, я застосовую письмовий). Міркуючи, дитина здійснює самоаналіз та самоконтроль власних навчальних умінь;

4) така система вивчення дій додавання і віднімання багатоцифрових чисел є логічною, вона будується за дидактичним принципом від важкого до складного. Цю логіку сприймає як педагог, так і учень. Учень відчуває поступове ускладнення, він стає більш уважним до тих виразів, які починає обчислювати. Отже, ця система має для дитини як навчальний зміст (навчитися обчислювати значення різних виразів), так і розвивальний (треба бути уважним, спостережливим, щоб застосувати найраціональніші дії під час обчислення).

5) така система організації теми дозволяє раціонально використати навчальний час. Достатньо 5-6-ти уроків для розгляду різних випадків обчислення на додавання й віднімання багатоцифрових чисел. Ефективне використання навчального часу дає змогу виділити окремі уроки для вивчення іншого, не менш важливого математичного змісту.

Таким чином, відповідно до першого підходу щодо формування навичок письмового додавання і віднімання багатоцифрових чисел застосовується прийом аналогії, при якому учні порівнюють кожний наступний випадок додавання чи віднімання з попереднім і роблять висновок, що письмове додавання і віднімання багатоцифрових чисел здійснюється так само, як і додавання і віднімання трицифрових чисел. Інший методичний підхід передбачає поступове ознайомлення учнів з додаванням одноцифрового числа до багатоцифрового і відніманням одноцифрового числа від багатоцифрового, причому одночасно вводяться усні й письмові прийоми з переходом і без переходу через десяток. Потім розглядаються такі ж випадки, але вже додають або віднімають двоцифрові числа, а далі трицифрові і т. п.

В підручниках з математики за програмою Нової української школи

застосовується перший методичний підхід, що на нашу думку є цілком логічним і інтуїтивним для дитини. Засвоївши прийоми додавання і віднімання трицифрових чисел учні швидко опановують такі ж дії і з багатоцифровими числами.

Висновки. Навички додавання і віднімання багатоцифрових чисел є базовими навичками, якими має володіти кожний учень по закінченні початкової школи. Від їх успішного опанування залежить подальше навчання і розвиток дитини. Тому важливого значення набувають вміння педагога сформувати відповідні знання та уміння учнів. Обізнаність педагога з різноманітними методичними підходами щодо вивчення кожної з тем та виокремлення власної методичної системи сприятиме досягненню найкращих результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богданович М. В., Козак М. В., Король Я. А. Методика викладання математики в початкових класах: Навч. посіб. – 3-є вид., перероб. і доп. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008.– 336 с.
2. Коваль Л. В., Скворцова С. О. Методика навчання математики: теорія і практика: Підручник для студентів за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання», освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» [2-ге вид., допов. і переробл.] - Х.: ЧП «Принт-Лідер», 2011. - 414 с.
3. Романишин Р. Я. Методична система формування обчислювальних навичок в учнів початкової школи: нейропсиходидактичний аспект/ Р. Я. Романишин // Молодь і ринок. – № 2(200). – 2022 р. – С. 54-64.
4. Скорцова С. О. Нова українська школа: методика навчання математики у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів: навч. - метод. посіб. / С. О. Скворцова, О. В. Онопрієнко. – Харків: Вид-во «Ранок», 2020. — 320 с.

*Стаття надійшла до редакції
22 січня 2023*

**МУЗИЧНО-ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ГАРМОНІЙНО
РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ.**

УДК 373.3\5091.33 – 027.22 : 78

СТЕПОВА АЛЛА

*старший викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Стаття присвячена проблемі застосування музично-дидактичних ігор як особливого виду ігрової діяльності школярів на уроках музики, з метою всебічного розвитку підростаючого покоління, формування в учнів музично-естетичного смаку та художніх уявлень.

***Ключові слова:** гра, музично-дидактична гра, музичний розвиток, музичні здібності, творча активність, всебічний розвиток, урок музики.*

Постановка проблеми. Сучасною дидактикою встановлено, що досвід творчої діяльності повинен систематично та цілеспрямовано включатись у зміст кожного учбового предмету з першого року навчання. Для художнього виховання дане положення особливо важливе, тому що вже на початковому етапі його формування закладаються основи відношення до мистецтва. Правильність курсу педагогічних пошуків на активізацію музичного сприйняття в великій мірі залежить від знання творчого потенціалу дітей, які прийшли до школи. Воно необхідно для виявлення умов які сприяють мобілізації і розвитку евристичних сил всіх дітей, незалежно від їх індивідуальних даних.

Характерною рисою дитини є потреба у самовираженні, у втіленні власного ставлення до дійсності, природи, мистецтва, що знаходить реалізацію в активній музичній діяльності. При цьому, розвиток музичних здібностей слід розуміти не як мету, а як ефективний засіб всебічного становлення учня.

У вихованні через музичну творчість, що сприяє формуванню позитивних

наслідків, які мають важливе значення для індивідуального розвитку дітей, важливу роль відіграє учитель. Він спрямовує, аналізує музично-творчу діяльність учнів, формує нові завдання, стимулює процес пізнавальної музичної діяльності, в якому школярі оволодівають пошуковими операціями. Тому головним завданням вчителя постає уміння віднайти та застосувати особливі форми і прийоми, що допоможуть зробити процес навчання цікавим і привабливим, створять у дітей бадьорий робочий настрій, полегшать подолати труднощі у засвоєнні навчального матеріалу.

Включення до уроку дидактичних ігор та ігрових моментів є одним з ефективних прийомів вирішення поставлених завдань, адже доведено, що специфічна особливість молодших школярів - усе пізнавати через діяльність та гру. Організована таким чином робота на уроках музики формує в учнів вміння швидко міркувати, послідовно, логічно й чітко висловлювати свої думки, сприяє злиттю інтелектуального і емоційного.

Аналіз наукових джерел. Проблема розвитку в дітей музичних здібностей на

основі використання музично-дидактичних ігор не нова. Науковці надавали грі та ігровій діяльності великого значення. Учені підкреслювали розвивальне та виховне значення гри, відмічали її можливості в пізнанні людини самої себе, показували вплив на розвиток творчої особистості в процесі ігрової взаємодії, акцентували увагу на значенні гри в процесі пізнання людиною своїх здібностей.

Дана тема знайшла своє відображення в наукових працях психологів, фізіологів, педагогів, музикознавців.

Педагогічні концепції гри розкриваються та аналізуються у працях Г. Григор'єва, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського, П.Щербаня та ін. Так, німецький педагог Ф. Фребель зазначав, що гра є природною діяльністю дитини, і дорослі повинні докласти максимум зусиль для її правильної організації [7, с.15].

Значення гри в людському житті, її розвивальний характер традиційно підкреслювалися й у психології, про що свідчать роботи Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, В. Ражнікова та інші.

Український педагог В. Сухомлинський зазначав: «Гра – це велике, світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живильний потік уявлень. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості й інтересу... Без гри розумових зусиль, без творчої уяви неможливо представити повноцінного навчання» [9, с.192].

Мета статті. На основі існуючих досліджень та публікацій із зазначеної проблеми автор ставить за мету дослідити процес впливу та застосування

дидактичної гри на розвиток музичних здібностей та творчої активності школярів, що дозволить підвищити ефективність освітнього процесу, відкрис доцільність використання даного методу у формуванні в учнів пізнавального інтересу до музики, образно-асоціативного мислення та забезпеченні їх розвитку у практичній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розвиток музичних здібностей та творчої активності школярів виявляються і формуються в діяльності, це форми самовиразу особистості, джерело розвитку її індивідуальності.

Як правило, в будь-якому виді занять діти виявляють елементи творчості, але розвиток їх здійснюється більш успішно лише в цілеспрямованій діяльності, доступній для даного віку. Наприклад, в музичних заняттях - це вокальні, ритмічні та інструментальні завдання, які дозволяють встановити емоційний контакт дітей з музикою, більш глибоко пізнати та засвоїти її, розвинути здібності до уяви та фантазії, музично-слухові уявлення.

Для педагога є важливе питання про те, яка діяльність найбільш сприятлива для музичного розвитку учнів. Встановлено, що змінам в психіці дитини сприяють ігрова та учбова діяльність, причому перша вважається ведучою в дошкільному, а навчання - в шкільному віці.

Проблема створення атмосфери зацікавленості учнів на уроках музики складна і багатопланова. При її вирішенні велике значення має вміле врахування вчителем вікових психічних особливостей дітей. Так, використання природної тяги учнів початкової школи до казок,

видумки, ігор та яскраве, образне уявлення дозволяє педагогу вирішувати достатньо складні учбово-виховні завдання.

Цінність гри міститься в тому, що вона сприяє формуванню та закріпленню таких особистих якостей як уявлення, інтуїції, фантазії та інших. З ціллю засвоєння їх та інтенсивного розвитку треба створити відповідний мікроклімат, тобто умови, які сприяють прояву творчої активності та пізнавальної діяльності. Для цього використовуються уявні ситуації, які виконують роль своєрідного “ключа” до управління ігровою та творчою діяльністю дітей, що важко здійснити тільки шляхом прямого педагогічного впливу, вимогами на кшталт: «*придумай, створи, скажи...*» і т.д.

Деякі вчителі весь урок музики будують як своєрідну виставу, в якій учитель - ведучий, а кожен учень – активний, зацікавлений учасник. Діти виконують ту чи іншу роль захоплено, безпосередньо, по-творчому ініціативно.

Кожна така ситуація повинна нести в собі відповідну емоційну інформацію. Відображаючи в ролях різні події з життя людей, діти не тільки уявляють оточуючу дійсність, але й навчаються фантазувати.

Ігрова діяльність особливо ефективна при навчанні дітей невпевнених в собі, закріпачених. Учень, відчувши себе персонажем, починає діяти розкуто і нерідко демонструє нерозкриті до цього часу здібності. Імпровізаційний характер гри дає можливість обрати дитині роль, яка дозволяє без попередньої підготовки виявити особистісні якості, які їй важко виразити в звичному середовищі. Під час гри засвоюються правила поведінки, розвивається воля та вміння підкоряти

свою поведінку моральним нормам. До того ж, розв’язується ряд інших дидактичних завдань, підтримується і посилюється інтерес школярів до навчального предмету.

У свою чергу, вчитель, займаючись з зацікавленими учнями, має можливість більш залучати їх до музики, формувати самостійність, сприяти активному залученню до скарбниці музичного мистецтва та розвитку творчої музичної активності як своєрідної риси особистості

Широке застосування різноманітних методів при використанні дидактичних ігор, необхідно будувати на основі програмного матеріалу уроку та конкретних завдань, які ставить вчитель перед учнем для досягнення мети. В роботі необхідно спиратись на ті природні фактори та умови у яких діти найбільш розкуто, невимушено і повно виявляють свій внутрішній потенціал.

Найефективніше творча та пізнавальна активність школярів виявляється в спеціально створених педагогічних ситуаціях, що спираються на комплекс впливів видів мистецтва – поезії, образотворчого мистецтва, танцю і, звичайно, музики. Під час застосування тої чи іншої дидактичної гри доцільно використовувати емоційно-образні педагогічні ситуації – сукупність різних життєвих сюжетів, які учитель пропонує школярам (зовнішній компонент ситуації) та емоційного відгуку дітей на ці сюжети (внутрішній компонент ситуації). В даному випадку, емоційно-образна ситуація виступатиме підготовчим етапом, що настроює дітей на творчий процес; спонукатиме їх до пошуків образно-емоційного розв’язання завдання,

закладеного у ситуації; забезпечуватиме вибір учнями засобів музичної виразності.

Така ситуація містить питання, а відповідь повинен знайти учень, який завжди має можливість вибору, комбінації, творчості. Залежно від характеру запропонованого дітям життєвого сюжету та їхнього емоційного відгуку на цей сюжет, можна виділити три типи емоційно-образних ситуацій: вербальну, музично-перцептивну і зображально-ілюстративну.

Вербальна ситуація створюється шляхом розповіді-запитання, що стимулює образно-емоційну розповідь-відповідь, і в свою чергу використовується як матеріал для вокальної імпровізації.

В основі музично-перцептивної ситуації лежить сприйняття яскравого за характером музичного твору – своєрідного музичного запитання, яке спрямовує дитину на певний образно-емоційний відгук-відповідь.

Для зображально-ілюстративної ситуації характерним є опора на сприйняття типу: «Що це таке?» або «Який настрій передано у цьому малюнку?» тощо. Розгляд таких зображально-ілюстративних запитань є основою для наступної дії учня.

Спільним для всіх видів ситуації є створення в учнів певного настрою – урочистого, схвильованого, ліричного, веселого, ображеного, стурбованого, іронічного, на основі якого виникає дитяча реакція. Необмеженість відповідей передбачає також вільне варіювання відгуків, наприклад, пошук розповідей-відповідей, які аналогічні або протилежні завданню, вибір з серії запропонованих розповідей такої, що відповідає

внутрішньому настрою. Це стосується самостійного вибору тональності, правильного ритму для образного жанру і стилю, внутрішнього відчуття колориту музики, характерних народних ладів, модуляцій, альтерації тощо.

Таким чином, систематичне використання на уроці різноманітних дидактичних ігор допомагає учням успішно справлятися з поставленими задачами та створює кожній дитині умови для активного прояву себе, що сприяє пробудженню інтересу до музики, формуванню художнього начала, творчої активності та емоційного ставлення до навколишнього світу.

Висновок: Отже, дидактичні ігри бажано широко використовувати як засіб навчання, виховання і розвитку школярів. Саме вони природньо впливають на пізнання, осягнення художньо-образного змісту твору й розкриття власних творчих сил. Та необхідною ланкою в досягненні поставленої навчальної мети є виважена і планомірна робота вчителя, застосування ним різноманітних методів та прийомів навчання, серед яких особливе місце займає метод коректного педагогічного впливу - стимулювання.

Ідея педагогічного стимулювання, як стратегія навчально-виховного процесу, полягає не тільки в оптимізації зовнішніх умов, а й у створенні умов для самодетермінації і самореалізації особистості учня.

У молодшому шкільному віці стимулом до пізнавальної діяльності, як зазначалось вище, є гра. Успішність музичної ігрової діяльності визначається особливим контактом учня і вчителя, вільним вибором варіантів ролей для участі в музично-ігровому дійстві, ступенем

ідентифікації з образом. У власних завданнях, що стоїть перед педагогом - пошуках засобів стимулювання треба позитивними стимулами підтримати прагнути знайти такі, які б поєднували пошукову діяльність учнів, щоб елементи гри, навчання і сприяли музичному пізнавальному процесу була розвитку творчих здібностей. Головне супутньою радість відкриття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Батицький М. В. Музична мозаїка: Музично-дидактичні ігри / М. В. Батицький. – К.: Музична Україна, 1990. – 80 с
2. Букреева Г. Б. Цікава музика. Музично-дидактичні ігри. 5-8 класи: навч. посібник для учнів основної школи / Г. Б. Букреева. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 104 с.
3. Виховання музичної культури молодших школярів / ред. Л. М. Ракітянської. – Кривий Ріг : КДПУ, 2003. – 156 с
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1999. – 376 с
5. Крутій В. А. Дидактична гра в навчальній діяльності молодших школярів / В. А. Крутій // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського : зб. наук. праць. – Одеса : ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 1999 – С.43-46
6. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром. – Х. : Вид. Група «Основа», 2006. – 352 с.
7. Пермяков, О.А. Дидактичні ігри на уроках музики: науково-методичний посібник - Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009 –
8. Психологічний словник / ред. В.І. Бойка. – К. : Вища школа, 1982. – 215 с
9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1988. – 192 с.
10. Топчій Г. Ще раз про дидактичну гру / Г. Топчій // Початкова освіта. – 2004. – №37 (277). – С.14-17
11. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2005. – 350 с

Стаття надійшла до редакції

21 січня 2023

ВИКОРИСТАННЯ «РОЗВИВАЮЧОГО ПРОСТОРУ» ЗА М. МОНТЕССОРІ ДЛЯ КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

УДК 37.091.4 Монтессорі: 376 – 057.3

ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА, ЦІСАР ІРИНА

викладачі кафедри теорії, фахових методик та технологій дошкільної освіти

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

У статті розглядається вплив «розвиваючого простору» за методом італійського педагога Марії Монтессорі для реалізації інклюзивної освіти. Здійснено

аналіз положень Марії Монтессорі для організації особистісно-зорієнтованої моделі, що забезпечує ефективність корекційних впливів на дітей з особливими потребами. Значна увага приділяється осердю педагогіки визначного італійського вченого-гуманіста.

Ключові слова: *Монтессорі-педагогіка, Монтессорі-матеріали, розвиваючий простір, розвивальне середовище, сенсорні дидактичні матеріали.*

Актуальність. Основним завданням педагога є всебічний розвиток особистості дитини, підготовка її до суспільно-корисної діяльності, до життя. Повноцінний розвиток дитини з психофізичними вадами можливий лише при створенні комфортних умов для її розвитку, вдосконалення, спеціально організованого цілеспрямованого навчання та виховання. Актуальним є пошук нових методів в організації освітньо-виховного процесу. Аналіз психолого-педагогічних основ розвитку дітей за методом М. Монтессорі показав, що Монтессорі-педагогіка використовується практично в усіх країнах світу за різними напрямками. В Україні розроблено власну модель школи Монтессорі, в якій реалізуються нові тенденції у вихованні. В останні роки спостерігається застосування наукового досвіду італійського педагога за медико-реабілітаційним напрямом.

Мета нашого дослідження — вивчення та аналіз ідей італійського педагога М. Монтессорі щодо створення розвиваючого середовища для навчання дітей та обґрунтування необхідності їх використання у навчально-виховному процесі під час реалізації інклюзивної освіти.

Аналіз наукових досліджень. На початку XXI століття актуальна оцінка методу М. Монтессорі та перспективи його впровадження в Україні, що були

означені С. Ф. Русовою, Н. Д. Лубенець, В. В. Зеньковим, О. І. Дорошенко.

На сучасному етапі спостерігається вивчення педагогічної системи М. Монтессорі з різних сторін: історико-педагогічної концепції (М. В. Богуславський, А. Н. Джуринський, І. І. Дьяченко, Н. Б. Петрова); досвіду розвитку ідей вільного виховання в Західній Європі початку XX сторіччя (Є. В. Іванов); як основи формування відповідного (соціального) середовища для всебічного розвитку дитини та її системного навчання, в умовах інноваційних освітніх закладів (М. Г. Сорокова, Д. Г. Сороков, Є. А. Хилтунеч, М. Н. Якімова та ін.); наукового обґрунтування педагогічної технології та математичної підготовки дітей з інтелектуальним недорозвитком (Г. В. Брижинська); як засобу корекції за допомогою дидактичних матеріалів з проблемами інтелектуального розвитку (А. А. Катаєва, Є. А. Стреблева, І. В. Чумакова).

Виклад основного матеріалу. Вивчення сучасних педагогічних матеріалів дає можливість дійти висновку про те, що в наш час триває процес поширення ідей М. Монтессорі, який відбувається за активної підтримки Міжнародної Асоціації Монтессорі, до складу якої входять Австралія, Німеччина, Великобританія, Голандія, Данія, Індія,

Канада, США, Фінляндія, Франція, Швеція та інші.

Як свідчить звернення до праць сучасних дослідників, М. Монтезорі презентує свій метод виховання у вигляді єдиного ланцюжка, в якому виділяються три великі частини – середовище, вчитель та дидактичний матеріал. Саме цей «трикутник Монтезорі» (термін Е. М. Standing), вершина якого – дитина, забезпечує цілісність всієї системи. Додатково З. Н. Борисова виділяє наступні характеристики методу М. Монтезорі: свобода, надана дитині; індивідуальні інструкції і уроки; самонавчання; різноманітні сенсорні матеріали; спрощений навчальний план і розклад; турбота про фізичне здоров'я; терпіння, врівноваженість, відсутність поспіху; значний час перебування на свіжому повітрі та праці поза шкільними стінами [2, с. 27].

Звернення до історико-педагогічних досліджень А. Ф. Дорофєєва, А. І. Піскунова, В. М. Кларіна, З. І. Равкіна, Г. Б. Корнетова, Л. Н. Литвина та інших дає можливість зробити висновок: метод М. Монтезорі сумісний практично з усіма світовими освітніми системами і традиційними і прогресивними, а також з усіма політичними режимами, за виключенням тоталітарних, які підмінюють категорію свободи категорією необхідності і абсолютують педагогічні вимоги, не признаючи право дитини на вільну саморегуляцію. Це витікає з основних теоретичних принципів і наукових положень педагогічної системи М. Монтезорі, яку Є. І. Тіхеєва характеризує наступним чином:

1. Виховання повинно бути індивідуальне.

2. Виховання повинно опиратися на дані експериментальної педагогіки і витікати із спостережень за дитиною, із вивчення дитини.

Працюючи з дітьми з обмеженими розумовими можливостями, Монтезорі в першу чергу звернула увагу на оточуюче середовище, в якому знаходились діти. Педагог визначила, що воно має сприяти розвитку дитини, відповідати потребам її діяльності, стати засобом самовиховання.

На думку М. Монтезорі, середовище, в якому виховуються діти, повинно стимулювати і підтримувати їх у навчально-виховному процесі, сприяти становленню особистості дитини. Таке середовище нами визначається як «розвиваючий простір».

М. Монтезорі вважала, що готуючи приміщення, де виховуються діти, слід дотримуватися основних спеціальних принципів: гігієна психіки та гігієна фізичного виховання. Ці принципи передбачають збільшення розмірів класів для вільного пересування дітей, що необхідно для їх фізичного розвитку. Дитина, на думку педагога, розвивається у русі та діяльності, тому робота з дітьми має будуватися так, щоб вони навчалися координувати свої рухи. Для цього необхідно підготувати «розвиваючий простір», який би сприяв активності дитини, спонукав до діяльності, збуджував інтерес до пізнання нового, невідомого, забезпечував би індивідуальний розвиток дитини. М. Монтезорі зазначала, що простір, в якому виховується дитина, повинен пропонувати їй великий вибір мотивацій, які підштовхують її до діяльності і провають набуття власного досвіду [5].

М. Монтесорі великого значення надавала естетичному оформленню приміщення, в якому повинні бути кімнатні рослини, «живі» куточки з домашніми тваринами. Естетично оформлене приміщення, речі, які знаходяться у ньому, поступово стають «виховним матеріалом». Це такі, наприклад, як скляний посуд, тарілочки, крихкий дидактичний матеріал. Педагог називала такі речі «донощиками», тому що вони нагадують дітям про грубі, безладні, недисципліновані рухи. Працюючи з таким матеріалом, дитина вчиться керувати собою, привчає сама себе до організованості. У такому оточенні перед дитиною стає питання про самоуправління, вона сама починає обережно поводитися з речами, не ламати їх та поступово вчиться вільно керувати своїми рухами, стає господарем самої себе. Таким же шляхом дитина привчається не псувати красиві речі, що оточують її, прикрашають її життя. Цей процес відбувається і в душі дитини, коли звикнувши до тиші, вона старається не шуміти. Так дитина розвивається, як особистість.

Створення розвиваючого середовища є одним із завдань вчителя. Роль вчителя у створенні розвиваючого простору М. Монтесорі вбачалася в тому, що:

- він повинен бути уважним спостерігачем за природнім розвитком дітей;
- допомагати дитині зорієнтуватися у цьому середовищі;
- навчати правильно користуватися предметами, матеріалами;
- надавати свободу у виборі і виконанні роботи, тобто залучати до активного життя у даному середовищі;

- направляти діяльність дітей на збереження речей, що оточують її;
- дотримуватися одного стилю, національного колориту країни, де живе дитина [8].

Н. Кравець вважає, що основне завдання вчителя у класі-Монтесорі — підготувати таке оточення, в якому б діти відчували себе комфортно, безпечно та поступово набували самостійності [1].

Є декілька основних принципів організації «розвиваючого середовища». Основним принципом є свобода вибору. Діти вільні у виборі своєї діяльності. Ця діяльність дитини і є процес пізнання, який базується на внутрішньому імпульсі. Але свобода не означає всюдозволеність. Деякі педагоги визначають, що дітям у класі-Монтесорі надана повна свобода, що веде до хаосу. Це не так. Теорію свободи дитини М. Монтесорі визначила як не хаос, а організовану за чіткими правилами діяльність дитячого колективу.

Привабливість – це другий принцип підготовки середовища. Матеріал зберігається у гарному стані. Все, що міститься в кімнаті, має привабливий вигляд.

Контакт дитини з реальним життям, природою – третій принцип. Усі предмети повинні бути реальними, такими, як у житті, в єдиному примірнику.

«Обладнання приміщення, як робочого місця, за М. Монтесорі, відрізняється від обладнання «традиційних» дитячих садків. Приміщення поділяють на зони: практичну, сенсорну, математичну і «космічну», в яких знаходяться матеріали для ознайомлення з природою, явищами навколишньої дійсності в їх взаємозв'язках та взаємовпливах. Кожний матеріал пропонується в одному

екземплярі, тому діти мають змогу самостійно виконувати завдання. Якщо з матеріалом хтось працює, дитина повинна почекати, чи попрацювати з товаришем. Таким чином, вона вчиться спілкуватися з однолітками, правильно поводити себе в колективі.

Досвідом своєї роботи М. Монтесорі довела, що в кожній дитині існує свій природний внутрішній потенціал, який може розвиватися тільки у взаємодії з навколишнім середовищем та за наявності свободи [4, с. 44].

Отже, «розвиваючий простір» за М. Монтесорі буде ефективним за таких умов:

- дотримання гігієни психіки;
- створення доброзичливої атмосфери, що сприяє самостійності;
- поєднання гігієни фізичного виховання та вільного руху, що передбачає вільне пересування дітей у приміщенні;
- особливий підхід до естетичного оформлення приміщення, який включає в себе «художню обстановку» і допомагає виховувати почуття прекрасного, витончений смак;
- принцип використання «виховних речей» - донощиків, що сприяють розвитку самоуправління, координації рухів;
- використання дидактичного матеріалу сприяє засвоєнню навчального матеріалу;

- забезпечення свободи вибору, що допомагає відкрити у дитині задатки, сприяє розвитку індивідуальних особливостей;

- створення комфортної атмосфери, що сприяє розвитку самостійності, впевненості у собі;

- розумне використання елементів заохочення, що сприяє підвищенню самооцінки.

На наш погляд, ідеї «виховного простору» М. Монтесорі доцільно використовувати у корекційній роботі з дітьми з обмеженими розумовими можливостями. Розвитку усіх видів діяльності дитини, корекції відхилень вищих психічних функцій і становленню її особистості сприяє спеціально створене середовище, з врахуванням інтересів і потреб дітей та їх розвитку, вікових та індивідуальних особливостей, завдань корекційно-виховного впливу, навчальних програм.

Окремі положення методу М. Монтесорі рекомендуємо впроваджувати в корекційно-навчальну роботу з учнями для реалізації інклюзивної освіти. Це сприятиме корекції вад пізнавальної діяльності та емоційно-вольової сфери дітей, формуванню соціальної компетентності, що дасть змогу досягти успіху в подальшому житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кравець Н. О. Формування незалежності в педагогічній системі Марії Монтесорі. // Вісник / Асоціація Монтесорі-вчителів України. Київ, 1998. Вип. 3. С 27-30.
3. Лукашевич М. П. Соціалізація. Київ : Либідь, 1998. 306 с.

4. Михальчук Т. Філософський аспект гуманістичної педагогіки Марії Монтессорі // Вісник / Асоціація Монтессорі-вчителів України. Київ : «КОМПАС», 1997. Вип. 2. С- 5-11.

5. Монтессори Марія. Дом ребенка. Метод научной педагогики. СПб : Гомель, 1993. 336 с.

6. М. Монтессори. Разум ребенка (главы из книги). Москва : Крааль, 1997, 176 с.

7. Монтессори М. Самовоспитание и самообучение в начальной школе. Київ, 1995. 108 с.

Стаття надійшла до редакції

12 лютого 2023

ФОРМУВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ І ПІДПРИЄМЛИВОСТІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ ЗА ДОПОМОГОЮ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ЗАДАЧ ФІНАНСОВОГО ЗМІСТУ

УДК 373.5.016:51]: 33

ЯРЕМЧУК ОКСАНА

*старший викладач кафедри науково-природничих та математичних дисциплін
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Показана значущість розв'язування задач з фінансовим змістом на уроках математики в профільній школі. Авторська задача може бути зразком для створення власних задач.

***Ключові слова:** ініціативність і підприємливість, формування ключової компетентності, життєві задачі, задачі з економічним змістом, профільна школа.*

Спостерігаючи і аналізуючи завдання з математики, які виносилися на ЗНО, можна зробити висновок, що кількість задач пов'язаних з фінансами з кожним роком зростає. Підібрані задачі досить актуальні та цікаві: від оплати за поповнення рахунку телефону (2017р.), вартості оренди велосипеда (2020р.) до оплати за заправлення автомобіля паливом, якщо ціна пального зросла (2021р.). Такі задачі потребують не лише знань з математики і їх практичного застосування, а й з економіки.

Однією з наскрізних ліній в програмі з математики (алгебри і початків аналізу та геометрії) для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів

виділено «Підприємливість і фінансову грамотність». Вона реалізується під час вивчення відсоткових обчислень, рівнянь та функцій, розв'язуванні прикладних задач і спрямована на забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань, спроможність застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях.

Діючі підручники з математики для 10 класу (2018р.) і 11 класу (2019 р.), авторами яких є Бевз Г. П. і Істер О. С., містять прикладні задачі, які відображають реальні життєві ситуації, пов'язані з економічною грамотністю і підприємливістю, у рубриці «Життєва математика», або позначені спеціальною

умовною позначкою \$. Такі задачі дають можливість показати тісний зв'язок теорії з практикою, економічних знань з повсякденним життям, використання математики при вирішенні побутових проблем. Щоб прищепити дитині навички діяльності в реальному житті, необхідно вчити її мислити й діяти за законами економіки і математики.

Актуальність питання полягає в тому, що для формування ключової компетентності «Ініціативність і підприємливість», яка дасть можливість вирішувати актуальні життєві проблеми і завдання, потрібно регулярно на заняттях з математики розв'язувати задачі фінансового змісту.

Метою даної статті є розгляд прикладів розв'язування задач пов'язаних з фінансами на заняттях з математики та аналіз отриманих результатів.

Розглянемо дві старовинні задачі:

1. Задача Адама Різе (XVI ст.)

Троє хочуть купити коня за 12 флоринтів, але ніхто особисто не має такої суми. Перший каже двом іншим: «Дайте мені кожен по половині своїх грошей, і я куплю коня». Другий каже першому і третьому: «дайте мені по одній третій ваших грошей, і кінь буде мій». Потім, третій каже двом першим: «Дайте мені тільки по чверті ваших грошей, і кінь буде мій». Питання: скільки грошей було у кожного?

Перекладемо дану задачу на мову математики і побудуємо математичну модель.

Розв'язання

Нехай у I було x флоринтів, у II – y флоринтів, а у III – z флоринтів. Складемо 3 рівняння:

$$\begin{cases} x + \frac{y}{2} + \frac{z}{2} = 12, \\ \frac{x}{3} + y + \frac{z}{3} = 12, \\ \frac{x}{4} + \frac{y}{4} + z = 12. \end{cases}$$

Об'єднаємо їх в систему і розв'яжемо. Спочатку домножимо перше рівняння на 2, друге на 3, а третє на 4. Потім віднімемо почленно від першого друге і отримаємо $x = 2y$, тобто $y = \frac{x}{2}$. Далі віднімемо від першого рівняння третє та отримаємо $x = 3z$, тобто $z = \frac{x}{3}$. Підставимо знайдені y і z у перше рівняння і отримаємо рівняння з однією змінною x . Розв'язавши його ми знайдемо, що $x = 8\frac{8}{17}$, відповідно $y = 4\frac{4}{17}$, $z = 2\frac{14}{17}$.

Відповідь: $8\frac{8}{17}$ флоринтів у I, $4\frac{4}{17}$ флоринтів у II і $2\frac{14}{17}$ флоринтів у III.

Дана задача вчить домовлятися, прислухатися до думки інших, аналізувати і ухвалювати оптимальні рішення, працювати в команді з метою вибору найкращого рішення. Зміст задачі зрозумілий і цікавий, що сприяє збудженню інтересу та гарному розумінню її розв'язання.

2. Задача Рейно (XVIII ст.)

Дехто, помираючи, лишив заповіт, згідно з яким старший син отримує з повного спадку 100 франків і десяту частину залишку, другий – 200 франків і десяту частину нового залишку, третій – 300 франків і десяту частину нового залишку і так далі до останнього. При цьому частки всіх повинні бути рівними. Знайти розмір залишеного спадку, число синів і частку кожного.

Розв'язання

Нехай спадок буде x , тоді I син отримає $\frac{x-100}{10} + 100$. Оскільки частки всіх повинні бути рівними, то різниця між

десятою частиною залишку першого і десятою частиною залишку другого буде становити 100 франків. Розв'язавши відповідне рівняння ми знайдемо, що спадок становив 10100 франків.

Відповідь: 10100 франків, 9 синів і 1100 франків отримає кожен син.

Дана задача вчить бути мудрим, розсудливим і справедливим, оскільки спадок було поділено між синами так, щоб частки всіх були рівними; правильно поводитися з грошима.

Розглянемо задачу з підручника Істер О. Математика (алгебра і початки аналізу та геометрія, рівень стандарт, 11 клас, 2019р.) [4, с. 107]

3. Задача №11.19

Офіс обладнаний приладами освітлення, які споживають 900 ват щогодини. Щодоби прилади працюють по 10 годин. Якщо замінити прилади освітлення на енергозберігаючі, то витрати скоротяться на 30%.

1) Скільки ват протягом тижня (5 робочих днів) можна заощадити, використовуючи енергозберігаючі прилади?

2) (*Практична діяльність.*) Дізнайтесь, скільки коштує 1 кВт-год (1 кВт= 1000Вт). Обчисліть, скільки грошей можна зекономити протягом 5 робочих днів, якщо використати енергозберігаючі прилади.

Розв'язання

$$900 \cdot 10 = 9000 \text{ (Вт)} - \text{за 1 добу};$$

$$9000 \cdot 5 = 45000 \text{ (Вт)} - \text{за}$$

тиждень;

Складаємо пропорцію.

Оскільки, 45000 Вт – 100%, а

$$x - 30\%, \text{ то}$$

$$x = \frac{45000 \cdot 30}{100} = 13500 \text{ (Вт)}$$

= 13,5 (кВт) – можна заощадити, використовуючи енергозберігаючі прилади.

У 2023 році тариф на електроенергію зріс і становить 5-7 грн./кВт-год.

Якщо взяти найменшу ціну, тобто 5 грн./кВт-год, то $5 \cdot 13,5 = 67,5$ (грн.) – можна зекономити за 5 робочих днів.

Відповідь: 1) 13,5 кВт; 2) 67,5 грн.

4. Авторська задача

Родина витрачає 23% своїх доходів на оплату житла 30% - на продукти харчування, бо ще мають свій город, 18% - на курси і репетиторів для доньки, 10% - на різні одноразові витрати, а решту – 38000 грн. на рік, на відпочинок.

1) Який річний бюджет родини?

2) Родина вирішила, оскільки в Україні йде війна і потрібно наблизити перемогу, частину грошей перерахувати на допомогу ЗСУ і постраждалим. Домовились віддавати на ці потреби 3% річного бюджету. Про яку суму йде мова в рік? А в місяць?

Розв'язання

$23+30+18+10=81\%$ - становлять витрати, крім відпочинку;

$100\% - 81\% = 19\%$ - йде на відпочинок, що становить

$$38\ 000 \text{ грн.}$$

Складаємо пропорцію. Оскільки,

$$19\% - 38\ 000 \text{ грн.}, \text{ а}$$

$$100\% - x, \text{ то}$$

$$x = \frac{38\ 000 \cdot 100}{19} = 200\ 000 \text{ (грн.)} - \text{річний}$$

сімейний бюджет.

Знайдемо 3% від 200 000 грн. Оскільки,

$$200\ 000 \text{ грн.} - 100\%, \text{ а}$$

$$x - 3\%, \text{ то}$$

$x = \frac{200\,000 \cdot 3}{100} = 6000$ (грн.) – *підє на допомогу ЗСУ в рік.*

$6000:12 = 500$ (грн.) - *підє на допомогу ЗСУ в місяць.*

Відповідь: 1) 200 000грн.; 2) 6000 грн., 500 грн.

Сюжети цих задач підказали життєві обставини сьогодення. Вони є досить актуальними у цей важкий воєнний час для кожного українця. Допомога армії, питання електроенергії торкаються всіх і всі мріють про світле і мирне майбутнє. Дані задачі вчать бути економними,

особливо берегти електроенергію в зимовий період, коли її споживання збільшується; вирішувати життєві проблеми, планувати свій день і витрати правильно, ухвалювати найкращі рішення. А ще ці задачі про патріотизм, любов до своєї держави і ближнього та віру в перемогу України.

Приклади використання математики у вирішенні життєвих фінансових питань сприяє формуванню стійких мотивів до навчання, ініціативності і підприємливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бєвз Г.П. Математика: Алгебра і початки аналізу та геометрія. Рівень стандарту: підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. Освіти. Київ: Видавничий дїм «Освіта». 2018. 288 с.

2. Бєвз Г.П. Математика: Алгебра і початки аналізу та геометрія. Рівень стандарту: підруч. для 11 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Видавничий дїм «Освіта». 2019. 272 с.

3. Білецька А. В. Формування ключової компетентності «Ініціативність і підприємливість» на уроках математики . URL: <https://naurok.com.ua/post/rozvivajemo-pidpriemnicku-kompetentnist-uchniv> (дата звернення: 6.11.22)

4. Істер О. С. Математика: (алгебра і початки аналізу та геометрія, рівень стандарту): підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: Генеза, 2019. 304 с.

5. Навчальна програма з математики (алгебра і початки аналізу та геометрія) для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту. *Прозатв. Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 року.*

6. Овчар О. І. Математичні задачі з фінансовим змістом. Молодь і ринок. 2010. №12. С. 113- 117.

*Стаття надійшла до редакції
14 січня 2023*

«ТОЙ, ЩО СЕРЦЕ ОБЕРНУВ У СУРМУ»

(бесіда до 115-річчя від дня народження Олега Ольжича

(прикладі поезії за збіркою «Незнаному воякові»

<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15528>)

УДК 821.161.2.09 Ольжич

ПОХИЛЮК ОЛЕНА

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української філології

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Олег Ольжич – автор трьох збірок, художніх творів: поезія, цікава проза, пристрасна публіцистика. Усією творчістю утверджував у читачів героїчний світогляд, героїчний чин, який тільки, навіть ціною власного життя, може привести до свободи.

Син відомого українського поета Олександра Олеся Олег, якому згодом судилося статися Ольжичем, народився 8 липня 1907 р. у Житомирі. Дитя було на диво розумне, кмітливе, допитливе: хлопчик вільно читав на третьому році життя, а у 5 років написав п'єску про козаків. Знайомі пророкували Олегові геніальне майбутнє, а батько відчував, що життя сина не буде легким.

Часи революції та громадянської війни до матеріальних нестатків у сім'ї Кандиб додали ще й загрозу смерті. Олександр Олесь емігрує в Будапешт.

Голод у двадцятих роках боляче обпік поетову дружину і сина...

М. Неврлий подає інформацію про тодішні бідування: «Олег часто ходив на далекі села вимінювати за різні речі картоплю і муку. Інколи у сніговій та холод ніс на плечах мішок, щоб так-сяк прохарчуватися в часах післяреволюційної розрухи. Незважаючи на це, він охоче і пильно вчився, був винятково здібний».

Ольжич покинув Україну п'ятнадцятилітнім. У 1924 р. Олег здав

іспит на атестат зрілості у Празі й вступив на філософський факультет Карлового університету. Слухав лекції також в Українському вільному університеті. Любив прогулянки й подорожі, різко вирізнявся серед ровесників вродю, легко заводив знайомства й ставав лідером у юнацьких компаніях.

Улас Самчук згадував: «Природа і людина гармонійно вкладалися в систему його космосу. Тому він любив і мандри в природу. Збере, було, свою, як він казав, зграю, і вони йшли пішки або їхали поїздом оглянути якусь місцевість. ... Мандрувати було його улюбленим спортом. Одного літа, разом ще з одним товаришем, він об'їхав велосипедом мало не цілу Німеччину, а такі місця в його просторі, як наші Карпати, були знані йому до подробиць ...».

Першим друкованим твором Олега стало оповідання для дітей «Рудько» (1928 р.) підписане псевдонімом О. Лелека.

Проза, оповідання «Весняний гість»

1929 р. – у журналах «Літературно-науковий вісник» та «Студентський вісник» з'явилися солідні поетичні публікації Олега.

1929 р. – завершив дисертацію «Неолітична мальована кераміка Галичини» і успішно завершив докторат. Молодого науковця помітили. Професор В. Щербаківський запропонував йому

посаду асистента на кафедрі археології Українського вільного університету. Невтомна праця, розвідки, а особливо монографія з археології (1937 р.) засвідчили, що Олег Кандиба став одним з авторитетних учених Європи.

Був запрошений читати лекції з археології у Гарвардський університет (США), де в 1938 р. заснував Український науковий інститут.

Уперше його літературний псевдонім Олег Ольжич з'явився під добіркою віршів у 1930 р. Прізвище Ольжич було, очевидно, утворене від православ'янського «Ольг», тобто від імені того київського князя Олега, що прибив свій щит на знак перемоги на царградській брамі. Інші псевдоніми – Кардаш Д., К. Костянтин, О. Невідомий, О. Світанок, М. Запорочний.

1935 р. – Львів – поетична збірка «Ринь» – неповторний стиль.

1940 р. – Прага – збірка «Вежі».

Поїздки до Галичини, знайомство з Д. Донцовим, Є. Коновальцем, іншими патріотами й політичними діячами гартують Ольжича як борця. Уже з 1929 р. Олег був членом ОУН. Поет мав гостре аналітичне мислення, міг стати й державним діячем. Його думки актуальні й зараз: «Народ, який вірить, що якась суміжна країна або імперія збудує йому державу, ніколи не може стати на власні ноги і буде завжди паралітиком, а його політичні групи будуть задніми колесами для чужих агентур».

«Маю єдину в своїм роді збірку кераміки з більшості селищ Галичини».

Цикли віршів «Кремій», «Камінь», «Бронза», «Залізо» с. 51

Аналогічні думки простежуємо у його поезії:

«О Націє ...» з циклу «Незнаному воякові» с. 93

Був військовим міністром незалежного Закарпаття, п'ятимісячне існування якого як держави завершилось для Олега Ольжича полонем (1939 – 1939 рр. – Закарпатська незалежна держава). В'язниця, очікування смерті. Та Олег не занепав духом.

Улас Самчук запам'ятав його та співув'язнених юнаків нескореними: «Витягнуте, запалене лице, до краю втомлений погляд, зім'ятий, заляпаний болотом одяг. Але мораль його і всіх нас лишалась незламною. Три дні нам не давали харчів, та дарма. Ми могли. Сидячи в брудному помості, не лишень завзято ділитися враженнями пережитого, але і навіть співати «Гей, чи пан, чи пропав» та жартувати, пригадуючи запорозького січовика, який, сидячи на палі, мав казати до свого ката: «Поверни мене до тебе задом, бо я не хочу бачити твоєї брудної пики».

У роки Другої світової війни Ольжич був організаційним керівником визвольних змагань у Східній Україні.

Разом з Юрієм Стефаником засновують у Фастові газету.

Ольжич виявився прекрасним конспіратором (нелегально проживав у Києві), неабияким тактиком і стратегом підпільної боротьби.

У тяжкі воєнні роки до Ольжича приходять сімейне щастя. Навесні 1940 р. він зустрівся з Катериною Білецькою, чії лекції слухав у студентські роки. Любов – як спалах. Освідчення в ніч на новий 1941 рік, романтичне, козацьке.

«Рішучим рухом, хоч рука чомусь трохи тремтіла, наповнив знову келих,

трохи надпив сам, а потім, поклавши руку на мою голову, нахилив мене до вина.

– За старовинним козацьким звичаєм!

Я не могла набрати повітря, здавалося, що лечу з шаленою швидкістю».

Церковний шлюб взяли аж у Львівській області для конспірації. Мешкали на різних квартирах, на людях вдавали незнайомих.

Інтимна лірика с. 51.

Постійні обшуки, гнів і лють нацистів. Ризик подвоювався, але Ольжич не мав права відступати. Вагітну дружину відправив до батьків, у Прагу. Син народився через кілька днів після смерті поета – 31 липня 1944 р. Катерина назвала його Олегом і записала на своє дівоче прізвище. Так було безпечніше. Аж після війни маленький Олег став Кандибою – Катерина оприлюднила шлюбне посвідчення.

На час бурхливих громадянських подій у житті Олега поезія відійшла на другий план, однак йому вдалося залишити по собі неабияку спадщину в літературі.

Володимир Державин так відзначав спалах поетичної зорі Ольжича: «Ольжич створив власний індивідуальний поетичний стиль, в українському письменстві доти небувалий (...); і цей стиль він у численних творах підніс до абсолютної мистецької досконалості й сягаючи його мистецьким діапазоном від нечуваної в нашій поезії ваговитої монументальності».

25 травня 1944 р. Ольжича було заарештовано. На початку червня його привезли в концтабор Заксенгаузен і помістили в барак особливо суворої ізоляції Целленбаум. Камера для особливо небезпечних в'язнів: їх приковували до

ланцюга, прикріпленого до центру бетонної долівки. Ланцюг був дуже короткий і важкий.

Ольжича допитували щодня, били немилосердно. Востаннє забрали з камери 9 червня. Чи замучили Ольжича до смерті, чи ще живого кинули до камери – невідомо. В'язні чули тільки тупіт і брязкіт замків та ланцюга. Того ж дня тіло поета спалили в крематорії.

Сатира «Ну і чистять». с. 423.

Цитата про смерть.

Посмертні збірки поета:

1944 р. – «Поезії. Книжка перша» (Нью-Йорк).

1946 р. – «Підзамчя».

1969 р. – «Величність. Поезії і поеми» (Вибране) (Чикаго).

1991 р. – «Цитадель духа» (Братислава).

1994 р. – «Незнаному воякові».

М. Жулинський так характеризував поезію Олега Ольжича:

«Строфа карбована, гостра думкою, не обтяжена метафоричними гірляндами – суворо, чітко і без жодної сльози» (Жулинський М. Олег Ольжич і Олена Теліга: Нариси про життя і творчість. Вибрані твори. К.: 2001. с. 11).

«Сестро, а другому мати» с. 82

Ольжич хотів бути маломовним, простим, кам'яним...

«Молитва» с. 117

Олег Ольжич цікавий і складний для нас насамперед філософським началом у кожній поезії, глибоким малюнком. Його вірші потребують делікатного поводження.

Його життєвим кредо, яке чітко прослідковується і в його літературній творчості, було – збудувати вільну, самостійну Україну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Неврлий М. Мужа мужності й боротьби. *Цитаделья духа*. Братислава, 1991. С. 5 – 30.
2. Самчук У. Лицар без страху і докору: Спогад про Олега Ольжича. *Слово і час*. 1997. № 7. С. 16 – 21.
3. Ольжич О. Незнаному воякові: Заповідане живим. Київ, 1994.
4. Череватенко Л. «Я камінь з Божої прощі». *Ольжич О. Незнаному воякові: Заповідане живим*. Київ, 1994. С. 351 – 424.
5. Державин В. Ольжич – поет національного героїзму. *Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття: В 4-х томах*. Київ, 1994 – 1995. Т. 2. С. 534 – 542.
6. Жулинський М. Олег Ольжич і Олена Теліга: Нариси про життя і творчість. *Вибрані твори*. Київ, 2001.
7. Слоньовська О. Конспекти уроків з української літератури. Нове прочитання творів. 11 клас. Кам'янець-Подільський, 2003. С. 222 – 233.

*Стаття надійшла до редакції
24 січня 2023*

Б. ШОУ. ХУДОЖНЯ ПРАКТИКА: ПРОБЛЕМИ І ТРАДИЦІЇ

УДК 821 (415).09 Шоу

КІСЕЛЬОВ ДМИТРО

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри зарубіжної літератури та основ риторики

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

«Квінтесенція ібсенізму» викликала інтерес Дж. Т. Грейна, постановника п'єси Ібсена «Привид», і він запропонував Шоу написати п'єсу для Незалежного театру.

У 1885 р. Шоу накидає свою першу п'єсу «Будинки вдівця, що побачить світло рампи лише в 1892 Його друг і меценат Арчер згадує, як він вперше побачив Шоу в бібліотеці Британського музею. Перед ним лежали «Капітал» Маркса і партитура опери «Золото Рейна» Р. Вагнера.

П'єса була задумана разом з В. Арчером під впливом Вагнера і повинна була повторювати в сучасних умовах сюжет «Золота Рейну»: юний соціаліст топить у Рейні багатство свого тестя-

капіталіста, його брудні гроші, на яких лежить проклин бідняків.

Задум подобався Шоу - він пасував молодому письменникові-соціалістові, шанувальникові вагнерівської музики.

Але в процесі роботи задум був залишений. Ніжна і сентиментальна героїня перетворилася в примхливу фурію, добродішній «соціаліст», недовго поламавшись, прийняв із задоволенням брудні гроші тестя. Життя владно увійшло у надуману схему, зламало штучний сюжет, замінило модернізованих вагнеровських героїв живими людьми буржуазними ділками і їхніми нахлібниками. Так на зміну ретельно задуманим і ретельно написаним, але

незрілим юнацьким романам прийшла нарешті ця перша драма, відзначена печаткою творчої зрілості.

Саме життя зруйнувало «добре задуману» п'єсу, і Шоу написав не про те, як шляхетний юнак відкидає брудне багатство, а про те, як наживається це багатство. У «Будинках удівця» я показав, що респектабельність буржуазії і витонченість молодших синів знаті харчується убогістю нетр, як муха харчується гнилизною», пише Шоу в передмові до «Неприємних п'єс». Це була не вагнерівська, а скоріше вже диккенсівська тема.

Молодий учений Тренч, аристократ за походженням, закохується в примхливу, гордовиту Бланш, дочку власника нетр багатія Сарторіуса. Він з відразу переконається, що стан його майбутнього тестя складено з жалюгідних грошів бідняків, що населяють непридатні для житла нетрів. Звільнений своїм хазяїном збирач квартирної плати Лікчіз розповідає Тренчу з обуренням: «У цьому мішку кожен пенні облитий сльозами; на нього б хліба купити дитині, тому що дитина плаче від голоду, а отут я приходжу і вириваю останній гріш у них із глотки. Знаєте, джентльмени, я вже зачерствів на цій роботі; але отут є такі гроші, до яких я б ніколи не доторкнувся, якби не страх, що мої власні діти залишаться без хліба!». Уся сутність економічного примуса розкрита в цих словах; ми чуємо, що Лікчіз поки що набагато чоловічніший за Сарторіуса, тому що він і сам бідняк.

Але «Будинки вдівця» – п'єса без позитивного героя. Тренч, по первісному задумі повинний був стати антагоністом Сарторіуса, не стає ним. Нашадок аристократичного роду, він спочатку має

деяку ілюзію самостійності і навіть наївно пропонує Бланш існування на його власні «чесні» доходи. Але незабаром він переконається, що ці «чесні» доходи мають те ж саме джерело: нетрі Сарторіуса побудовані на землі тітки Тренча, і його земельна рента витягається з тих же самих бідняків, мешканців нетр. «Схоже, що ми всі отут – одна згряя!» викликає Тренч. Він швидко капітулює, одружується з Бланш і укладає із Сарторіусом вигідну угоду.

Може бути, найбільш цікавий і оригінальний образ п'єси Бланш Сарторіус; недарма громи і блискавки реакційної критики обрушилися на Шоу саме через неї. Це повна протилежність традиційній лагідній і ніжній героїні. Бланш натура егоїстична, здатна приходити в дику лють, схильна одночасно і до примітивної і пристрасті, і до холодної ощадливості, але зрештою готова пожертвувати будь-якою пристрастю заради грошей і зв'язаного з ними комфорту. Чуттєвість і брутальність, характерні для Бланш, і викликали жах сучасників, і легенда про жінконенависництво Шоу народилася.

Перша спроба створення позитивного героя була зроблена Шоу в «Професії пані Уоррен» (1894) в образі Віві Уоррен. У цій п'єсі відчувається зростання майстерності, конфлікт у ній здобуває глибокого, трагічного характеру.

Молода дівчина Віві, що тільки що закінчила коледж, робить страшне відкриття: вона довідується, що й мати, міссіс Уоррен власниця численних публічних будинків, точніше їхня офіційна директриса, тому що в це вигідне «підприємство» замішані й інші всіма шановні особи, у тому числі титуловані

аристократи. Удар за ударом обрушуються на Віві. Вона переконується, що мати нізащо не кине своєї ганебної «справи», хоча вже зібрала величезний стан, довідається, що старий компаньйон матері, капіталіст і баронет Крофтс. нагло претендує на шлюб з Віві; що син пастора Френк, якого вона любить, є, можливо, її братом. І, що найстрашніше, перед Віві відкривається світ мерзенних буржуазних відносин, світ, у якому найбільш брудні професії мають особливий успіх. Торгівля жінками, як і експлуатація непридатних для житла негр. од не з найчастіших джерел капіталістичного збагачення. Віві з гіркотою говорить баронетові Крофтсу: «Моя мати була бідна жінка, і їй не залишалось іншого вибору, от чому вона на це пішла. А ви були багатій і джентльмен і пішли на це заради тридцяти п'яти відсотків прибутку. По-моєму, ви самий звичайний негідник», Віві знаходить у собі сили відкинути брудні гроші і зайнятися чесною самостійною працею. У п'єсі позначилася відразу Шоу до мелодраматичних ефектів і трагічних розв'язок. Кінцівка песни здається навіть повсякденною: молода дівчина, що порвала з матір'ю і своїм середовищем, самотньо сидить у конторі над розрахунковими книгами. Але в цій кінцівці багато трагізму і величі, тому що перед нами перший двобій чесної юності з цілим світом бруду і зла, тому що перед нами дівчина, яка зреклася матеріального благополуччя, родини, особистого щастя своєї людської гідності.

Звичайно, Віві веде свою боротьбу на самоті і тільки за себе, за свою щиросердечну чистоту, а не за соціальну перебудову світу. Але Віві вже гнівно задумалася про закони і суспільство, що

підтримують її мати і Крофтса. У всякому разі, Віві живий і чарівний образ, багато в чому близький стійким, не знаючого компромісу героям Ібсена.

«Професія пані Уоррен» піддалася найжорстокішим гонінням буржуазної критики, преси і цензури. В Англії довго забороняли її постановку: коли англійська трупа поставила цю п'єсу в 1903 р. в Америці, спектаклі були негайно припинені й артисти піддалися арештові. Більш за все бушували газети, що систематично поміщали оголошення публічних будинків. Обурення буржуазії «непристойною, аморальною п'єсою» пояснювалося зовсім не її аморальністю, а її соціальною гостротою. Десятки справді аморальних п'єс, що прославляють адюльтер, складали в цей час репертуар лондонських театрів і не викликали обурення буржуа. Неправдою було і загальне обурення з приводу того, що Шоу зробив своєю героїнею повію.

П'єса Шоу зовсім не була п'єсою про повію. Пані Уоррен з'являється перед нами вже як власниця публічних будинків. Вона давно перестала бути жертвою суспільства і перетворилася на експлуататора. Інтерес зосереджений не на минулому житті куртизанки і не на її виправленні (як у п'єсах Дюма-сина і Пінєро), а на економічних причинах її падіння. У п'єсі немає протиставлення куртизанки і так званого «порядного і суспільства». Навпаки, вона є органічною частиною цього «порядного суспільства», вона проникнула в нього без праці і має в ньому загальну шану. «У всіх моїх п'єсах, - говорить Шоу, вивчення економіки грало таку ж роль, як знання анатомії у творах Микеланджело». І в п'єсі «Професія пані Уоррен» він цілком виявляє це знання.

економіки. Шоу зумів показати, що основою всіляких каліцтв і злочинів у буржуазному світі є капіталістична економіка. Саме вона робить найбільш вигідними найогидніші професії.

Гіркою істиною, що характеризує буржуазний світ, обертається брудний міщанський афоризм пані Уоррен: «Єдиний спосіб для жінки пристойно забезпечити себе це завести собі чоловіка, що зможе її утримувати».

«Будинки вдівця», «Професію пані Уоррен» і третю п'єсу «Тяганина» (1893) Шоу об'єднав у цикл, що він назвав «Неприємними п'єсами». Ці п'єси пронизані пекучою ненавистю до капіталізму. Вони написані людиною, що тільки но вивчила Маркса і жагуче повірила в соціалізм. Це були роки, коли Шоу шукав відгуку на ненависть до капіталізму усюди - у «Капіталі» Маркса, у п'єсах Ібсена, в операх Вагнера, у віршах Блейка і Шеллі, Це були роки, коли він шукав практичних, діючих шляхів для боротьби з капіталізмом.

Наступний цикл Шоу «Приємні п'єси». У нього ввійшли «Війна і людина» (1894),

«Кандида» (1895), «Обранець долі» (1895) «Ніколи ви не можете сказати» (1895). Назва «Приємні п'єси» повна схованої іронії, тому що й у цьому циклі ми зустрічаємося з досить різкою критикою буржуазної моралі, буржуазних ідеалів.

У п'єсах цього ЦИКЛУ Вперше чітко проступає антимілітаристська тенденція Шоу, прагнення викрити фальшиву патетику і удавану героїку загарбницьких воєн. П'єсі «Війна і людина» Шоу був зобов'язаний своїм сценічним успіхом і загальним визнанням. З його власних слів, він і писав її з думкою про «Незалежний театр», якому була необхідна нова, сценічна і цікава п'єса, що може забезпечити деякий матеріальний успіх. Технічна майстерність і захопливість дійсно характерні для це п'єси Шоу.

Вона була поставлена в 1894 р. на сцені «Незалежного театру». Успіх був сенсаційний. Серед глядачів був присутній видатний американський актор і режисер Менсфілд, повернувшись в Америку, він негайно поставив п'єсу Шоу в Нью-Йорку, де вона також пройшла з величезним успіхом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Зарубіжна література (хрестоматія) — підручник 10 клас, Київ. 2004.
2. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури ХІХ століття, Глухів. 2011.
3. Пранкевич О. В. Зарубіжна література ХІХ століття, Київ. 2002.

Стаття надійшла до редакції

14 лютого 2023

ПЕРШІ ПІВ ТИСЯЧІ РОКІВ З ІСТОРІЇ ШПИКОВА

УДК 94 (477.44)

ЛИСИЙ АНАТОЛІЙ

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Перша письмова згадка про населений пункт є у документах ХVІ століття. Там йдеться про те, що 1507 року власником Шпикова став брацлавський землянин

Семен Кішка [1, с. 606]. Власники шпиківських земель, прагнучи збільшити свої прибутки, дозволяли селитись на спустошених татарськими набігами землях у своїх володіннях людям різного походження. Тут оселялися втікачі з галицьких земель, де вже панувало кріпацтво. Вони займалися землеробством, ремеслами, але не випускали з рук і зброї. Під захистом цих озброєних поселенців околиці Шпикова, які ще 1545 року вважались пустою, починають швидко заселятись. У 1546 році Шпиків згадується вже як центр Краснянської волості, а в документах другої половини XVI століття можна зустріти згадку про Шпиківську волость.

У 1582 році брати Андрій та Іван Кішки розділили свої землі. Іван Кішка після грабівницького набігу татар 1586 року продав свою частину князеві Острозькому. Село розвивалося далі, в ньому осідають селяни-втікачі з Хмельницького староства. Вони затримувалися тут тому, що поміщики обіцяли їм пільги на 20 - 30 років. Але пани не завжди дотримували слова, і втікачі знову ставали безправними кріпаками. Особливо по-звірячому експлуатували кріпаків у феодальних маєтках, що здавалися в оренду євреям. До їх числа належав і Шпиків.

1602 року Шпиків входить до Вінницького повіту Брацлавського воєводства. В ньому тоді було близько 200 димів. З 1613 року він стає власністю магнатів Замойських, які ще більше посилили гніт. Це зустріло відчайдушний опір населення. Боротьба загострилася у період визвольної війни українського народу проти шляхетської Польщі. Влітку 1648 року хвиля селянсько-козацьких

повстань змела і шляхетських власників Шпикова [2, с.656].

На жаль, після української революції під проводом Богдана Хмельницького, Правобережжя України знову опинилося в складі Речі Посполитої. Проте вона не змогла стримати наступ Туреччини, і Шпиків на 20 років опинився під її владою. У 1692 році повернулася польська шляхта. Містечком почергово володіють Конецпольські, Любомирські, Потоцькі, Свейковські [3, с. 29]. Подільський воєвода Леон Свейковський у 1760 році побудував замок-палац в Шпикові.

Ці часи відомі шляхетською вольницею. Наїзди на села, хутора, поля, ліси, розбої і грабунки були повсякденним явищем. Власники маєтків використовували для цього як своїх службовців-шляхтичів, надвірних козаків, так і селян підданих. Особливо жорстокими і масовими були конфлікти за ліси, які на той час становили основний ресурс, що давав можливість одержати швидко і з найменшими вкладеннями значні готівкові кошти, спалюючи дерево на поташ і продаючи його в Європу.

Не цурався цього феодального бандитизму і Марцин-Леонард Свейковський. В січні 1768 року його сусід Миколай Юноша-Пясковський подав скаргу до коронного суду, що «надвірні козаки шпиківського дідича, наїхавши на ґрунт сіл Краснянського ключа Рахнів і Пирогова у ліс, званий Кучмань, там пов'язали, побили, покалічили людей, буду доценту зруйнували і спалили, селян Івана Голякового сина з Рахнів, Василя Римарчука з Пирогова побили і скалічили. Було знято 40 дубів» [4, с. 14].

1793 рік ознаменував початок нової епохи в історії Правобережної України. За другим поділом Польщі край відійшов під скіпетр російської імператриці. Двоголовий російський орел зайняв місце одноголового польського. Нові господарі одразу заходилися брати на облік багатства краю та майбутніх платників податків. У 1799 році російська влада провела топографічний опис Подільської губернії. Було описано й Шпиків. Про нього говориться, що «село Шпиків - володіння поміщика Михайла Швейковського розташовується на підвищених, але рівних місцях та по низьким берегам річки Жабокрички і по лівій стороні протоки Бакай.

В ньому дві дерев'яні греко-російські церкви, переведені з унії в 1794 році. З них одна в ім'я Покрова Пресвятої Богородиці, в ній іконостас з різьбою та живописом добрим. Дзвіниця відсутня, а чотири дзвони з бронзи на стовпах. Інша - в ім'я Воздвиження Чесного Хреста, іконостас без живопису, невелика дзвіниця з чотирма бронзовими дзвонами. При цих церквах будинки священників і діють невеликі школи. Маються сади з фруктовими деревами яблунь, груш, слив, вишень та черешень. Крім того, у власності священнослужителів є землі, роботи в полі по 16 днів і сінного покосу на 30 косарів. Обидві церкви мають невеликі пасіки, які мають нараховують 35 однодонних вуликів.

Дві дерев'яні корчми, в них євреї продають панське вино. В цьому поселенні 5 цегляних лавок, в них продаються товари - в малих кусках російські пестреді, просте полотно, тютюн, різні прянощі з Немирова та Тульчина.

Панський цегляний будинок готичної архітектури знаходиться на правому боці річки Жабокрички, яка тут починається і впадає в річку Бог. Господар має сад і невелику оранжерею, в якій ростуть ананаси, лимони, цитрини, виноград, персики, а також гвоздики, фіалки, туберози, нарциси. Мається ще сільський панський будинок, в ньому, крім покоїв, є клуня з током, комора, конюшня і сараї, де утримується рогата худоба.

Панська цегляна пивоварня. На ній вариться легке пиво з ячмінного солоду, який робиться в солодовні. При варці пива застосовується ячмінного солоду 3 корця (корець дорівнює 60 літрам) і хмелю 3 фунти. Отримується 6 бочок достатньо смачного пива, яке використовується для домашнього вживання. Ячмінь і дрова, які йдуть на виготовлення пива, власні.

Млин наливний на одній греблі в одну дерев'яну кліть; в ній один мучний постав, який вимелює за добу 3 корця. Також діє пильний млин, який за добу ріже по одній колоді. Дерево отримується з лісів навколо Шпикова. Дошки йдуть на господарські будівлі.

Панська пасіка має 50 однодонних вулики. Меду отримується до 30 фунтів з кожного вулика. Мед більшою частиною переварюється в питейний, а залишок продається на місті євреям по 7 карбованців за пуд. З воску роблять свічки для домашнього освітлення. За рік отримується до 160 пудів воску.

Селянські хати розташовані не регулярно і дещо на відстані, при них невеликі городи. Кряж землі чорний, частково сіропіщаний та глеєватий. Це поселення оточене полями та дров'яним лісом.

Шляхетства, що має маєток: дворів - 1, душ 2.

На чужій землі проживаючих та платячих чинш: дворів - 5, душ - 27.

При панському дворі служителів: душ - 53.

Духовенства грецького віросповідання: дворів 2, душ - 17.

Підданих: дворів - 221, душ - 1427.

Євреїв: дворів - 9, душ - 48» [5, с. 317].

Деякі шляхтичі Шпикова прийняли участь в польському повстанні 1831 року. Петр Топольський (1804-1844) у 1828 році був висвячений на католицького священника. Після початку Листопадового повстання зголосився на капелана повстанців. Став капеланом у загоні генерала Б. Колиска, а після його розгрому емігрував до Франції [6, с. 780].

У 1832 році слідчі органи з цього приводу розглядали справи місцевих дворян Антонія Бнижевського [7], Вікентія Гриневецького [8] Яна Гладишевського [9], і відправили до Сибіру.

В першій половині XIX століття з розвитком промисловості на Україні в Шпикові виникає цукроваріння. В 1844 р. місцевий поміщик Міхал Свейковський споруджує цукроварню. Він володів в цей час 700 душами кріпаків [10, с. 199].

Після реформи 1861 року селяни й далі терпіли малоземелля. Вони мали тільки 1720 десятин землі, а тим часом поміщикаві належало 8920 десятин. Малоземелля й злидні спричинялися до виступів селян проти пана. 1862 року у селі сталося заворушення. Влада послала сюди війська. Пан став продавати землю. Зберігся дарчий запис Свейковського Л. М. на садибу селянину Снігурському Стефану [11].

На початку 60-х років Шпиків стає центром волості і входить до складу Брацлавського повіту. В цей час, у 1865 році, поміщик продає маєтність новому власнику. Цей акт засвідчує «Справа про надання прав колезькому секретарю Балашову Миколі Петровичу на володіння маєтком, придбаним від поміщика Свейковського» [12].

Новий власник активно взявся за переобладнання заводу. Були встановлені потужні парові двигуни та сучасне обладнання. Разом з усіма службами й будовами територія підприємства становила 55 десятин. У 1886/7 році було перероблено 158024 берковців (берковець дорівнює 164 кг) буряку й отримано 155811 пудів цукру [3, с.29]. Цукор вивозився до Туреччини, Персії, Фінляндії через одеську таможню [13]. Завод неодноразово брав участь у всеросійських виставках у Петербурзі, Москві, Нижньому Новгороді, де був нагороджений бронзовими та срібною медалями.

Але ці успіхи трималися на важкій праці цукровиків. Робочий день тривав 12 годин. Зарплата на заводі становила: для жінок і підлітків - 5-6 крб, чоловіків 8-13 крб. Трудівники зазнавали різних утисків, з них постійно стягували штрафи. Відсутність техніки безпеки та охорони праці призводили до нещасних випадків. Це становище засвідчує донесення подільського губернатора Л. О. Милорадовича київському генерал-губернатору про залишення робітниками Шпиківського цукрового заводу Балашова роботи в зв'язку з непосильною фізичною працею і покаранням адміністрацією трьох робітників [14, с. 192].

Власник підприємства був змушений побудувати при заводі лікарню й відкрити аптеку [15, с. 169].

Наприкінці XIX - початку XX століття на території Подільської, Волинської, Київської губернії діяло товариство «Руссем». Воно ставило собі за мету розвивати галузь на основі власних сортів цукрового буряка. Була створена селекційна станція в маєтку М. П. Балашова. На чолі господарства був Стефан Коско, а селекційною лабораторією завідував Є. П. Хренніков, який працював під керівництвом вченого-селекціонера, професора В. В. Колесніченка. На Всеросійській виставці 1913 року в Києві за організацію селекційної справи господарство було нагороджено великою срібною медаллю [16, с. 85].

У кінці XIX століття відомий київський архітектор Владислав Городецький (народився в селі Шолудьках Брацлавського повіту) виконав ряд робіт для М. П. Балашова, зокрема спроектував нові будівлі цукрового заводу і будинок управителя маєтку [6, с. 104].

Події революції 1905-1907 років сприяли піднесенню свідомості місцевих робітників. На початку травня 1905 року вони застрайкували з вимогою поліпшення умов життя та праці, підвищення плати за роботу. До них приєдналися поденники, що обробляли плантації. Цей виступ набув широкого розмаху. Губернатор дав наказ про посилку до Шпикова військової команди. Робітників не вдалося залякати, вони продовжували боротьбу. Власник підприємства змушений був задовольнити вимоги страйкарів. Також успішно

пройшов тут страйк 9-10 грудня [12, с. 651].

За прикладом робітників страйкову боротьбу вели також селяни Шпиківського маєтку. У травні 1905 року вони не вийшли на роботу, вимагаючи збільшити їм платню. Керуючий маєтком не задовольнив цю вимогу і запросив на роботу селян з навколишніх сіл, які на знак солідарності з своїми шпиківськими товаришами відхилили, умови запропоновані поміщиком. Страйк мав організований характер. Поміщик змушений був встановити поденну плату: для чоловіків - 50 коп., для жінок - 40 копійок [15, с. 248]. Проте місцева голота влітку 1907 року спалила маєток.

На межі XIX - XX століть було зроблено подільським священиком і українським патріотом Юхимом Сіцинським опис Шпикова: «Містечко розташовано на схилах пагорбів, що оточують ставок Бакай. Через містечко Шпиків пролягає шосейна дорога; від залізничної станції Рахни-Лісові у 8 верстах. Місцевість, де живуть селяни, завдяки садам, левадам та лісам, а також підвищенням пагорбам, - здорова, але торгова частина містечка, що прилягає до ставка, де мешкають євреї, нездорова та брудна. Навколо містечка на невеликій відстані багато лісів; є навіть соснові ліси. Грунт глинистий, а місцями чорнозем.

До Шпикова приписані села Гута та Винокурня, або Майдан. До 1869 року було приписане село Шпиківка, яке тепер причислене до парафії Садки-Шпиківські. Парафіян тепер нараховується чоловічої 900 та жіночої статі 900. За народністю прафіяни - малороси, за станом - селяни. Випадків переселення парафіян куди-небудь не було.

У 1844 році в Шпикові було збудовано цукровий завод; на цьому заводі, а також на бувшому тоді винокурному заводі та паровому млину працювали тоді люди і з інших місцевостей; деякі з них іноді залишались на постійне проживання і в той же час працювали на цукроварні.

Про храм містечка Шпиків відомо тільки, що він збудований у 1767 році поміщиком Леонардом Свейковським з благословіння уніатського архерея. Храм - з дерева, на честь Покрови Пресвятої Богородиці. Іконоста - стародавній, живопис італійський. У 1856 році до церкви прибудували три приділи з дерева, криті залізом, придбали за рахунок церкви і парафіян. Іконостас = багатоярусний.

З 1763 року священиком при Покровській церкві був Іоанн Чемена, відомий уніатський діяч, бувший деканом декількох деканатів та офіціалом Брацлавської консисторії. Возз'єднаний з православ'ям у 1795 році, він став видатним діячем по приєднанню подільських уніатів. У 1795 році призначений настоятелем Брацлавського собору. З наступних священиків слід згадати Стефана Калинича, якій помер 3 вересня 1872 року від холери. Це був діяльний та акуратний пастир; повсюди ним було заведено порядок, сліди його діяльності помітні і тепер після 30 років по його смерті. Замість нього священиком поступив сюди Феодосій Галаневич, який не підтримував у приході порядок заведений його попередником.

В Шпикові є міністерське народне училище, засноване у 1864 році. Церковної землі 48 десятин, в тому числі садибної 3 десятини; хутір з 5 десятинами, а інша земля орна в чотирьох різних

місцях на відстані від 2 до 8 верст» [17 с. 190].

Кандидатом богослов'я зроблено опис й Садків-Шпиківських: «Садки-Шпиківські розташовані на схилі гори та низині, через яку протікає річка Бакай; є передмістям Шпикова. Кліматичні умови місцевості сприятливі для здоров'я; ґрунт суглинчастий. На місті села спочатку був ліс, сліди якого збереглись до нашого часу. Мешканці Шпикова спочатку мали тут свої хутори й сади, а потім стали тут оселятися; до них приєдналися селяни й з інших сіл. Відомо, що власник Шпикова Лев Свейковський в сорокових роках збудував в Садках цукровий завод та перевів сюди біля ста сімей селян з інших маєтків. Вони були наділені землею, внаслідок чого утворилось село під назвою Садки-Шпиківські. З 1889 року Садки з селом Шпиківка складають одну парафію.

Село Шпиківка колись було заселено старообрядцями, до цього часу збереглись залишки їх кладовища. Поміщик Лев Свейковський виселив їх, а житло передав селянам-малоросам, щоб мати робітників при заводі.

Хресто-Воздвиженська однопрестольна дерев'яна церква збудована у 1754 році на кошти селян з трьома банями в такому вигляді існує сьогодні. Спочатку була накрита гонтою і не пофарбована. В сорокових роках з ініціативи місцевого священика Іуліана Богуцького, за кошти власника маєтку католика Лева Свейковського та парафіян, храм було піднято на кам'яний підмурок, покрито бляхою та пофарбовано. Церковно-парафіяльне попечительство засновано у 1868 році. Громада сестер при церкві заснована у 1888 році з нагоди

святкування 900-річчя хрещення Русі. Церковної землі 52 десятини, в тому числі - садибної 3 десятини, хутір з сінокосом 25 десятин.

Для навчання грамоті селянських дітей в Садках-Шпиківських та містечку Шпиків відкрито в 1864 році міністерське народне однокласне училище. Училище стоїть на землі подарованій власником маєтку М. П. Балашовим» [18, с. 191].

Напередодні I світової війни в містечку діяли: волосне правління, міщанське правління поліцейська дільниця,

цукровий завод, паровий млин, цегельня, водяний млин, соломорізка, крупорушка, маслобійня, завод «искусственных вод», лікарня, аптека і два аптечні склади. Існували дві православні церкви і чотири єврейські молитовні школи, двокласне училище та церковно-парафіяльна школа. Щонеділі один раз на два тижні відбувались ярмарки [19]. За переписом 1897 року в Шпикові мешкала 4901 особа, з них - 1875 євреїв [20, с. 60]. У 1915 році містечко мало 726 дворів та 6041 мешканця [21, с. 81].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Zrodle dziejowe. - Т. 22.- Warszawa, 1894.
2. Історія міст і сіл УРСР. Вінницька область. - К., 1972.
3. Słownik geograficzny królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich. - Т. XII. Warszawa, 1892.
4. Вінницький гродський суд. Поточна актова книга за 1768 рік. Подокументний опис / Укладачі: Олександр Петренко, Олег Росовецький. - Вінниця, 2020.
5. Топографічний опис Подільської губернії 1799 р. Вінницький, Ямпільський, Брацлавський повіти. / За ред. Легуна Ю.В. - Вінниця, 2017.
6. Вікторія Колесник. Відомі поляки в історії Вінниччини. Біографічний словник. – Вінниця, 2007.
7. Державний архів Вінницької області (Далі - ДАВіО). - Ф. 731. - Оп. 1. - Спр. 18.
8. Там само. - Спр.19.
9. Там само. - Спр. 25.
10. Отмена крепостного права на Украине. К., 1961.
11. ДАВіО. Ф. Д. 473. Оп. 1. Спр. 413.
12. Там само. Спр. 450.
13. Там само. Ф. 358. – Оп. 1. Спр. 15.
14. Робітничий рух на Україні (1861 - 1884). К., 1986.
15. Корзун О. В. Історія сільськогосподарської селекційної справи на Поділлі (кінець ХІХ - поч. ХХ ст.). - Вінниця, 2011.
16. Адрес-календарь Подольской губернии. - Каменец-Подольский, 1909.
17. 1905 год на Украине. Хроника и материалы. - Т. I. - Харьков, 1926.
18. Приходы и церкви Подольской епархии. / Под. ред. Евфимия Сецинского. - Біла Церква, 2009.
19. ДАВіО. – Ф. Д. 379. Оп. 1. Спр. 40.
20. Еврейская энциклопедия. Т. 16. Санкт-Петербург, 1913.
21. Крылов А. Населенные места Подольской губернии. Каменец-Подольский, 1915.

Стаття надійшла до редакції 12 лютого 2023

КОНКУРСИ

Продовжуємо друкувати кращі роботи конкурсу есе *“Vinnytsia thinks English”!* Ось вже третій рік КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» і зокрема філологічний факультет організовує та проводить творчий конкурс англійською мовою серед здобувачів загальної середньої освіти м. Вінниці та Вінницької області. Конкурс набрав такої популярності, що в поточному році до участі долучились і учні Хмельниччини!

Переможці! Ви, безсумнівно, краще всіх. Коли разом збираються розвиваються та шукають нові ідеї цілеспрямовані особистості, створюється особливий потенціал, і ця енергія робить світ кращим, добрішим, досконалішим.

Вітаємо Вас з перемогою у конкурсі есе *“Vinnytsia thinks English”*. Впевненість, наполегливість, прагнення та незламність допомогли Вам сьогодні здобути омріяну перемогу. Бажаємо ніколи не зупинятись, розвивати свій творчий потенціал та перемагати.

WITH THE DEVELOPMENT OF ONLINE COMMUNICATION, PEOPLE WILL NEVER BE ALONE AND WILL ALWAYS BE ABLE TO MAKE NEW FRIENDS. TO WHAT EXTEND DO YOU AGREE?

Brukhnova Taisiia

KHMELNYTSKIY

It is hard to deny that the invention of gadgets and the Internet is considered to be revolutionary. Moreover, the life of each individual has changed drastically. Nowadays, spending at least 6 hours scrolling through the phone (approximately one-third of the day) has become an ordinary and prevailing activity for the vast majority of society. It is proved by phycologists that an unprecedented decline in in-person communications has been observed, which ensued from an aforementioned time-spending. Although it is a controversial topic, and one may argue that with the development of electronic gadgets and namely online communication it has become less complicated to make new acquaintances, personally, I am not on the same wavelength. So, let's dwell on this topic and find out why chatting online may bring detrimental repercussions.

First and foremost, as we are social creatures, it would be ridiculous to say that typing words into a piece of metal will never substitute real-life interactions. Not only do smartphones isolate people from each other but also the feeling of loneliness is likely to be developed; in severe cases, abundance issues may occur in one. To be said, staring at and typing in one's phone without particularly uttering the words out loud may result in a lack of social skills (which are extremely crucial and vital for humans) and even minor deviations in one's speech. Furthermore, it is pretty evident that poor social skills make it complicated to communicate with others, hence distancing one from society even further; a vicious circle is practically created.

Wasting time on cellphone communications may bring hazardous consequences. An intonation, tone of voice (for instance, sarcastic) or feelings (such as fury or delight) can not be

shared through the screen. Consequently, misconstruction may appear or maybe even some sort of altercations between interlocutors; in consequence, relationships are likely to deteriorate. In contrast, frequently are such misapprehensions in eye-to-eye communications avoided (the relationships then are cemented).

Last but not least, the craving to interact with others and make new acquaintances is something that the vast majority of humans aspire to. Unfortunately, meeting new people is social media may be extremely perilous. One is ignorant about the genuine intentions of his or her interlocutor, thus one might be exposed to online bullying or identity theft or scams. It is not a rare case when a person (on the other side of the phone) pretends to be someone else on the Internet, the informal term known as “catfish”. One of the myriad reasons could be to appear more trustworthy and steal personal information, hack or scam naive and gullible people, especially teenagers.

To conclude, in order not to be deprived of live interactions or loose the contact with your beloved ones, it is recommended and appealed to people to refrain from gadgets and online conversations. In addition, the Internet and technologies are beneficial in most cases, for example, it has ameliorated significantly work flexibility in some areas, allowed to maintain contact with people throughout the entire world, and alleviated life by making ordinary and mundane things more convenient, albeit online communication should become supplementary to one’s social life.

**IF YOU HAD THREE WISHES, WHAT WOULD THEY BE AND WHY?
WOULD THEY BE BENEFICIAL TO YOU OR OTHER PEOPLE? WOULD IT BE
EASY OR HARD FOR YOU TO CHOOSE JUST THREE?**

Oliynyk Victoria
VINNYTSIA

My name is Victoria! It's about Victory. Victory can be different. Victory over the enemy, victory over my negative character traits, etc. Like every person, I have desires. But now my desires are different from those I had a year later .Can I limit myself to three wishes now?I can answer this question with confidence! I have one cherished desire, and I will classify two more as auxiliary. I want peace! And let it not be limited to one country. Let there be peace in the whole world! I believe that, if you really want something, it will definitely come true!

A blue peaceful sky, free birds in it - this is what I want to see when I look up. I want to grow up in a free, independent country, to make plans, spend time with friends, breathe deeply..

Wishes should not harm anyone. I am sure that my wish will not only not harm, but on the contrary will help to achieve harmony in the world. In a world where justice will reign, where there will be no place for anger, hatred, and enmity. Where everyone will have a choice. Choosing yourself and your place in your life.

The other two desires are inseparable from the first. This is love for all living things and loyalty to oneself. Without these features, you cannot build a world of love and kindness.

Where everyone will feel at home. Love inspires to achieve new heights. Who loves, and who is loved has boundless energy, which gives strength and opportunities for anything. And loyalty...the most important thing is not to betray yourself. And the universe will respond to your request for good and return it in full. After all, everything in this world multiplies. Be sure to expect a return several times over stronger I draw an ideal universe first in my head. I paint it with different colors. They must be bright. Green fields, deep blue sky and sea... There must be a sea. After all, this concept can cover not only water resources, but also feelings. the word sea means a lot to me. Endless expanses of positivity, joy and hope. And the sun. A hot, bright sun. I know that where there is warmth, there is no place for anger and aggression. It burns away all the dirt and saturates everything around with positive energy. All living things reach for the sun, come to life and continue to exist. Each seed germinates under the influence of water and sun. So let the seed of my desire begin to sprout a root right now. Because in my head and in my heart I drew an ideal world, which I called "The World of Good" so now I'm desperately waiting for my dream to come true. After all, I'm Victoria, and that means Victory.

SOME PEOPLE THINK THAT A PERSON CAN NEVER UNDERSTAND THE CULTURE OF A COUNTRY UNLESS THEY SPEAK THE LANGUAGE. DO YOU AGREE WITH THIS OPINION?

Lukash Anastasia

KHMELNYTSKIY

To begin with, let me just remind you that we live in the 21st century and it's impossible to survive in this world without languages. To be honest, I'm extremely happy to have this opportunity to study English, and I'll do my best to improve my skills soon.

I'm writing about how important knowing the history of your country and family is, and also why it is not enough to know not only the language of your country to understand its history and culture. I live in Ukraine, I speak Ukrainian and I know the history of my country, customs, traditional clothes and types of music. But can you understand the culture or history of your country, if you don't know its language?

To my mind, it's not enough to only speak a language if you live in your country. Because, you have to know about your history and the history of your family. Fact: I try to learn new interesting information about my home.

What is it - a culture? Why does a person need a culture? Culture is the life of force in society: history, traditions, art, the identity of people. Culture is an important part of every person's life and society in a whole. And, if you speak a language - do you know what is it? Language is the history of people, it's worldview, it defines consciousness, creates a person, culture, and history. There is no nation without its own language, its own unique culture.

Actually, if you want to be a good citizen you have to know your history, the history of your home and, of course, the culture of your country.

A problem of knowledge of history and knowledge of fake data about one's country appears to this day. Surprisingly, people do not think about the importance and seriousness of the problem. They think that it is enough to know only the language, and if you really want to be a patriot, then why do you think so? A rather strange study, but these sad cases really do exist, and there are many...

So, you can see that it is not enough to know only the language of a country to understand its culture and history. Even the people who live in the country have to study the cult of their people for years in order to really understand it, and, in general, culture is born from historical circumstances. As an example, "Mona Lisa" could not be, if the woman, who came to Leonardo da Vinci, didn't come, or, if Columbus did not sail to India...

All actions come from historical behaviours.

A famous Ukrainian doctor Mykhail Amosov said: History is our roots. Life today and in the future is impossible without them.

Source: https://vchithist.blogspot.com/2016/01/blog-post_19.html?m=1

Frankly speaking, I agree with him. I cannot imagine life without historians, some mention of my origin and the origin of the people. Still, history and culture play a very big role in my and other peoples' current life and even at this moment when I am writing this essay...

It goes without saying that you will never understand the culture of a country if you only speak the language. I really hope you understand my choice and I believe that I have given enough examples and substantiated my essay so that my choice is really based on facts, stories from my life and real proven answer.

**IF YOU HAD THREE WISHES, WHAT WOULD THEY BE AND WHY?
WOULD THEY BE BENEFICIAL TO YOU OR OTHER PEOPLE?
WOULD IT BE EASY OR HARD FOR YOU TO CHOOSE JUST THREE?**

Oliynyk Kateryna
KHMELNYTSKIY

A strange magic lamp ended up in my room. It was golden, shiny and a little dusty. I took it in my hands and wiped it from dust with a cloth. And then the room became cool and the room was filled with magical smoke. I set the lamp aside, but a magic genie suddenly appeared from it! He said i've three wishes. Three ANY wishes!

Too bad genies don't exist. But what would happen if this actually happened? What three wishes would i make to a magic genie? About this will be my story!

To begin with, i would wish that everything was fine with our planet. So that animals would stop being exterminated, so many trees would not be cut down, and global warming would stop. As the American writer Ashley Brilliant said, "Living on Earth may be expensive, but you get an annual free cruise around the Sun." So why spoil the beautiful

views and life of poor animals by polluting the environment and destroying everything that moves?

Many people know that people have spoiled the ecosystem of our planet so well, littering the lakes, land and air with toxic waste, trash and fog from factories and cars. “Let every person have an electric car, let every person recycle garbage instead of throwing it away, let people come up with a way not to litter the air and water with factories” – this is how i would describe this desire!

We all know, what is happening in our country. War is the worst thing that could happen in our country, so i would wish that the war would end and never start again! As Oleksandr Dovzhenko said: «We are fighting for something that has no price in the whole world – for the *Batkivshchyna*.» I saw a lot of videos where shopping centers, schools and kindergartens were blown up in Kyiv. My aunt from Odessa had to move because her city was blown up and i am very sad because of this, because she could not pick up her husband and he is still somewhere in Odessa. I am afraid that this can happen to my city and my family, because i love my father very much and would miss him.

The last wish i would like to make is mainly for myself, but it is also partially for others. The thing is, I'm sick. I spent three whole years in different hospitals and endured many operations on my leg and spine. Not infrequently, i could be insulted because of this at school and asked about my health, what i can and what i not. It was all small stuff until i wanted to start skateboarding. For me, this is a very cool and unusual hobby, but due to health problems, I'll never be able to ride skateboards, scooters and play sports. It was only recently that i was able to fully come to terms with the fact that I would never skateboard. But if they gave me three wishes, then the third would be to make sure that i and people with similar problems can do what they want without harming their health!

And so, my story slowly but surely comes to an end. It was difficult to decide, because one could wish for a billion dollars or something else, but what we have is what we have. What would you think if a magic genie comes to you?

SHOPPING IS THE FAVOURITE PASTIME FOR MOST OF THE YOUNG PEOPLE. DO YOU THINK THEY SHOULD BE ENCOURAGED TO DO SOME OTHER USEFUL ACTIVITIES?

Yurchyshyn Mykola

VINNYTSIA

Shopping has been existing since ancient times. Merchants sailed overseas to buy extraordinary things and brought them to their countries. Chinese silk was very popular in Europe but the secret of that silk was kept by Chinese in order to be sold for big money. Of course there were not so many shops those days, and only rich people can afford to buy something. Poor people made everything they needed themselves. Year by year markets and shops like mushrooms began to appear in the towns and cities. People could sell and buy whatever they wanted or needed.

Nowadays we go shopping on two purposes: to buy what we need or simply to buy because we want it or like it. For some people, especially women, shopping is an essential part of their life and sometimes they cannot live without buying new things. Shopping is like a doctor, Tammy Faye Bakker, an American talk show host, said, «I always say shopping is cheaper than a good psychiatrist». Sometimes it helps to avoid stress, improve our mental health. Science experiments show that shopping is among the things to help boost mood and make us happier but unfortunately it seems to me not for a long time.

As for teenagers, I am sure that shopping cannot solve problems connected with stress, because our hobbies can help us better than useless shopping. To my mind the most popular hobbies are photography, sports like football, basketball, volleyball, different games. Moreover I consider that shopping is not a popular pastime of young people. Of course you can see teenagers who hang out with their friends in mega malls and supermarkets. But they do not usually do shopping. They do so called window shopping, they go from shop to shop just looking at things and in this way they enjoy themselves. Teenagers are not fond of shopping very much, things which they usually buy are some packs of crisps and a bottle of Cola.

As for me I am not interested in shopping as well. Usually I like to do photography, things like «point and shoot». It helps me to develop myself because every picture which is taken by me is like a part of me, my feelings and my thoughts. The most interesting part of photography for me is making photos and watching how pictures are appearing on a piece of paper. I think photography is one of the most interesting hobbies for young people. You get up early to capture beautiful and life giving photos of sunsets and you can see nature and observe how life around you is awaking.

I believe that young people should not only be encouraged to do some other activities, they should be involved to do useful things in order to spend their free time in the right way to develop their creativity. As a British writer Virginia Woolf said, «If you are losing your leisure, look out! It may be you losing your soul». That is why we have to be very cautious choosing the way what to do in our free time. I am sure shopping is not the best way to spend your leisure time. Our life is full of interesting and fascinating things that can change our life forever. Interesting and useful activities will help to develop inner world of every young person.

ВИМОГИ
до підготовки науково-методичних статей
Збірника «ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу»

До оформлення статей висуваються такі вимоги (Бюлетень ВАК України.2009. № 5):
Матеріали, надіслані до редакції, повинні торкатися актуальної проблематики, факти мають бути викладені з максимальною точністю.

Поданий рукопис **наукової статті** мусить бути структурований у такий спосіб: Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження. Висновки та перспективи подальших досліджень та містити УДК.

Рукопис **статті з методики** повинен містити: методичну доцільність задекларованої розробки, аналіз попередньо набутого досвіду, розбудову заняття в розгорненому вигляді, практичну вагомість напрацювання та результати впровадження.

До рукопису додаються анотації (українською та англійською мовами), у яких повинна бути чітко сформульована основна ідея статті та стисло обґрунтована її актуальність (обсяг 6-8 рядків), а також ключові слова та словосполучення. При викладанні матеріалу необхідно дотримуватися норм сучасної літературної мови та стандартизованої термінології, уникати позанормативних форм і конструкцій.

Робочі мови журналу: українська, російська, англійська, німецька.

До друку у Віснику приймаються статті – результати оригінальних науково-методичних здобутків, які раніше ніде не друкувалися (мінімальний обсяг – 7 А4, максимальний – 12 сторінок, з урахуванням списку літератури, таблиць, графіків, схем та ілюстрацій).

До редакції подавати рукописний варіант статті (з підписом автора чи авторів) та електронну версію публікації.

Рукопис готується за допомогою текстового редактора версії Microsoft Word 7 і вище.

Параметри сторінки: розмір паперу – А4 (книжна орієнтація), усі поля – 2 см, шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5.

До статті додаються: короткі відомості про автора (авторів): прізвище, ім'я, по батькові; науковий ступінь, вчене звання, категорія, педагогічне звання, повна назва установи, де працює чи навчається автор; посада, номер контактного телефону.

Редакційна колегія залишає за собою право редагування та коректури поданих матеріалів. Однак, відповідальність за зміст статей несуть автори.

Список використаної літератури оформляти відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 та в порядку цитування.

Шановні дописувачі Вісника!

Для отримання довідок, надання зауважень та пропозицій просимо звертатись на

Viber 097-211-64-54 або e-mail: heorhivna@gmail.com

Медіа-редактор: к.пед.н., доц. Марценюк Олена Георгіївна

НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ, НАВЧАЛЬНЕ, ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Відповідальність за підбір, точність наведених на сторінках журналу фактів, цитат, статистичних даних, дат, прізвищ, географічних назв та інших відомостей, а також за розголошення даних, які не підлягають відкритій публікації, несуть автори опублікованих матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та видавця. Будь-яке використання – з обов'язковим посиланням на журнал.

ВИПУСК 1 (42)

Засновник та видавець:

Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Реквізити редакції та видавця:

Адреса: 21019, м. Вінниця, вул. Нагірна, 13

Телефон: (0432) 57-50-42, 68-62-25

<https://vgpk.edu.ua/>

Ціна: договірна